

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA GEOGRAFIJO

DIPLOMSKO DELO
**PREOBRAZBA PODEŽELJA NA PRIMERU KRAJEVNE
SKUPNOSTI GORJE**

Študijski program:
GEOGRAFIJA - S

Mentor: dr. Marijan M. Klemenčič, izr. prof.

LJUBLJANA, 2006

BREDA ČOP SENEKOVIČ

IZJAVA:

Podpisana Breda Čop Senekovič izjavljam,
da je diplomsko delo v celoti moje avtorsko
delo.

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorju dr. Marijanu M. Klemenčiču za pomoč in vodenje pri opravljanju diplomskega dela ter za pozitiven odnos do mojega dela.

Zahvala velja vsem domačinom Gorij, ki so s posredovanjem podatkov ali z reševanjem ankete sodelovali v raziskavi.

Posebna zahvala gre moji družini, zlasti očetu, ki mi je kot dober poznavalec Gorij pri delu veliko pomagal. Hvala možu in sinu, ki sta mi bila spodbuda pri dokončanju diplomskega dela.

PREOBRAZBA PODEŽELJA NA PRIMERU KRAJEVNE SKUPNOSTI GORJE

Izvleček

V diplomskem delu so prikazane sodobne spremembe, ki se odvijajo v Krajevni skupnosti Gorje. Obravnavano območje spada v tisti del podeželja, ki je prvotno tradicionalno kmetijsko funkcijo zamenjal za bivalno funkcijo ljudi, ki se dnevno vozijo na delovna mesta v večje kraje.

V raziskavi je širše opredeljen pojem podeželja, podana je fizičnogeografska oznaka KS Gorje. Diplomsko delo analizira demografske spremembe in spremembe v kmetijstvu. Podana je analiza tipov gospodinjstev in starosti hiš. Dodani so rezultati ankete, ki povedo, kako prebivalci sami gledajo na svoj kraj in kaj so sami pripravljene storiti za boljše življenje v KS Gorje.

Ključne besede: *podeželje, preobrazba podeželja, razvoj podeželja, tipi gospodinjstev, starost hiš, Gorjanski kot.*

TRANSFORMATIONS OF COUNTRYSIDE IN LOCAL COMMUNITY OF GORJE

Abstract

The present paper discusses contemporary changes in the Local Community of Gorje. The described area belongs to the part of the countryside which has replaced the primary agricultural function with the residential function.

In the research, the comprehensive notion of rural area and physical-geographic characteristics of the Local Community of Gorje are described. The paper also analyses the demographic changes, changes in agriculture, types of housekeeping and the age of houses. The results of the opinion poll which show how residents feel about their locality are also added.

Key words: *rural area, transformation of the countryside, rural development, types of housekeeping, the age of houses, the Gorje region.*

VSEBINA

1	UVOD	1
1.1	NAMEN DELA.....	1
1.2	DELOVNI HIPOTEZI	1
1.3	METODE DELA	2
2	PODEŽELJE	3
2.1	OPREDELITEV PODEŽELJA.....	3
2.2	PROUČEVANJE PODEŽELJA IN PROBLEMI PRI PROUČEVANJU PODEŽELJA	6
2.3	FUNKCIJE PODEŽELJA	7
2.4	PREOBRAZBA PODEŽELJA	9
2.5	PROBLEMI PODEŽELJA	11
2.6	PODEŽELJE IN KS GORJE ZNOTRAJ TIPOLOGIJ DEMOGRAFSKIH OBMOČIJ	13
3	FIZIČNOGEOGRAFSKA OZNAKA KS GORJE.....	16
3.1	OMEJITEV OBMOČJA	16
3.2	KS GORJE V NARAVNOGEOGRAFSKIH ČLENITVAH.....	17
3.3	MORFOGENETSKI RAZVOJ, GEOLOŠKE IN RELIEFNE ZNAČILNOSTI.....	18
3.3.1	<i>Geološke značilnosti</i>	19
3.4	PODNEBNE ZNAČILNOSTI	21
3.4.1	<i>Podnebje</i>	21
3.4.2	<i>Temperature</i>	21
3.4.3	<i>Padavine</i>	22
3.4.4	<i>Vetrovi</i>	23
3.4.5	<i>Temperaturni obrat</i>	23
3.5	HIDROGRAFSKE ZNAČILNOSTI	23
3.6	PEDOGEOGRAFSKE IN VEGETACIJSKE ZNAČILNOSTI.....	24
3.7	POKRAJINSKE ENOTE	25
4	ANALIZA.....	28
4.1	DEMOGRAFSKE SPREMEMBE	28
4.1.1	<i>Gibanje števila prebivalcev</i>	28
4.1.2	<i>Starostna in spolna sestava prebivalstva</i>	36
4.1.3	<i>Izobrazbena sestava prebivalstva</i>	39
4.1.4	<i>Zaposlitvena sestava prebivalstva</i>	41
4.1.5	<i>Dnevne migracije</i>	43
4.2	DRUŽBENE DEJAVNOSTI.....	44
4.3	ANALIZA GOSPODINJSTEV	46
4.4	PROSTORSKI RAZVOJ NASELIJ IN ANALIZA STAROSTI HIŠ	54
4.5	ANALIZA KMETIJSTVA	60
4.5.1	<i>Kmetijstvo in prostor</i>	60
4.5.1.1	<i>Raba tal in kmetijska zemlja</i>	60
4.5.1.2	<i>Pridelovalne razmere</i>	63
4.5.2	<i>Socioekonomska struktura</i>	64
4.5.2.1	<i>Velikostna struktura kmetij (vir: popisi)</i>	64
4.5.2.2	<i>Velikost in spreminjanje velikosti kmetij (vir: lastno delo)</i>	65

4.5.2.3	Socioekonomski tipi kmetij	68
4.5.3	<i>Dopolnilne in ostale dodatne dejavnosti na kmetijah</i>	69
4.5.3.1	Turizem na kmetijah	69
4.5.3.2	Medsebojne storitve in storitve drugim	69
4.5.3.3	Obrti povezane s kmetijstvom	69
4.5.3.4	Gozdarstvo	69
4.5.3.5	Pridelava in dodelava pridelkov na kmetijah	70
4.5.3.6	Čebelarstvo	70
4.6	ANALIZA ANKET	70
4.7	POGOVOR S PRISELJENIMI DRUŽINAMI	79
5	SKLEP	81
6	SUMMARY	83
7	LITERATURA	85
8	VIRI	89
9	PRILOGE	92
9.1	SEZNAM PREGLEDNIC:	92
9.2	SEZNAM GRAFIKONOV:	93
9.3	SEZNAM KART:	94
9.4	ANKETA:	94

1 UVOD

1.1 Namen dela

Namen dela je proučevanje domače krajevne skupnosti, ki naj bi jo glede na to, da sem v njej preživela otroštvo in mladost, poznala bolje kot katerokoli drugo območje. Za temo sem izbrala podeželje, za kar me je navdušil predmet na oddelku za geografijo, na nekoliko drugačen način pa sem se z njim srečevala med večletnim delom na Zvezi slovenske podeželske mladine.

V diplomskem delu želim na primeru domače krajevne skupnosti prikazati sodobne spremembe, ki se odvijajo na tistem delu podeželja, ki je prvotno tradicionalno kmetijsko funkcijo v večjem delu zamenjal za bivalno funkcijo ljudi, ki se dnevno vozijo na delovna mesta v bližnje in pa tudi bolj oddaljene kraje.

Z drugačnim načinom življenja prebivalcev se spreminja izgled in družbena plat podeželja. Spremembe lahko sprejemamo kot priložnosti ali nevarnosti. Pomembno je, da jih spoznamo in usmerjamo v nadaljnji razvoj, ki bo skrbel za dobrobit prebivalcev podeželja in pri tem upošteval naravno in kulturno dediščino.

Pretekla industrijska doba je dala vodilno vlogo mestu in takratne razmere so uničile normalno funkcioniranje podeželja, ustvarile so razmere, ki niso bile v skladu z naravnimi odnosi razvoja. Vse te takratne nepravilnosti se odražajo v ekoloških in drugih težavah današnjega časa. V postindustrijski dobi so nastopile spremembe, ki so spodbudile želje ljudi po lastni identiteti določenega življenjskega prostora. Do izraza je prišla tudi želja po zdravem in kakovostnem življenju, zato niso redki tisti, ki se raje odločijo za življenje na podeželju kot v mestu.

1.2 Delovni hipotezi

Na začetku diplomskega dela sem postavila dve delovni hipotezi, ki sem jih v nadaljevanju skušala dokazati. Ti hipotezi sta:

HIPOTEZA 1: Območje KS Gorje je estetsko in bivalno visoko kakovostno okolje z dobrim prometnim oziroma izhodiščnim položajem, v relativni bližini drugih zaposlitvenih, izobraževalnih in oskrbnih središč. To je vzrok, da se nekdanje tradicionalno podeželsko okolje spreminja v bivanjska oziroma spalna naselja in je celo privlačen za priseljevanje mlajših družin in upokojujencev iz mest.

HIPOTEZA 2: Kmetijstvo, ki je bila nekdanje osnovna gospodarska dejavnost na obravnavanem območju, danes izgublja na pomenu. Kljub temu pa je za ohranjanje kulturne krajine tega podeželskega območja zelo pomembna panoga.

1.3 Metode dela

Diplomsko delo je razdeljeno na tri sklope. Prva dva sta teoretične narave, saj prvi obravnava pojem podeželja z več zornih kotov, drugi pa poda celovito fizičnogeografsko oznako KS Gorje. Jedro diplomskega dela predstavlja analiza. Najprej smo predstavili demografske spremembe v zadnjih desetletjih, pod drobnogled smo vzeli družbene dejavnosti, analizirali smo tipe gospodinjstev in starost hiš ter opravili analizo kmetijstva. Za potrditev zastavljenih hipotez smo uporabili metodo ankete, kjer smo prebivalce Gorij spraševali o njihovem doživljanju Gorij. Opravili smo tudi pogovor s člani nekaterih družin, ki so se v Gorje priselile v zadnjih letih.

Pregledala sem literaturo na temo podeželja in geografije podeželja ter literaturo, ki obravnava območje KS Gorje.

Glavni vir podatkov za demografsko analizo in analizo kmetijstva je bil Statistični urad RS, pri tem pa smo se v največji meri opredelili na obdobje zadnjih nekaj desetletij. Pri analizi kmetijstva nam je neposredno primerjavo podatkov preprečila različna definicija gospodinjstva s kmečkim gospodarstvom pri popisu 1991 in družinsko kmetijo pri popisu kmetijskih gospodarstev leta 2000. Podatke za rabo tal ter kopije temeljnih topografskih načrtov z oznakami hišnih številko smo dobili na Območni geodetski upravi Kranj, Izpostava Radovljica. Digitalne oblike TTN 5, EHIŠ in DOF-ov sem naročila na Geodetski upravi v Ljubljani. Pri analizi podnebja so nam služili podatki s Hidrometeorološkega zavoda RS.

Podatke za analizo tipov gospodinjstev smo pridobili na Matičnem uradu Bled, ki hrani podatke o letu rojstva in razmerju do nosilca gospodinjstva za vse člane posameznega gospodinjstva. Pri tem smo opazili, da gre velikokrat za nerealne podatke, saj veliko ljudi ne obvešča matičnega urada o spremembah stalnega bivališča. Ko smo razvrščali gospodinjstva v posamezne tipe, se nekatera glede na starost članov niso mogla uvrstiti v noben tip. Pri uvrstitvi le teh smo uporabili lastno presojo.

Podatke o starosti hiš so nam v veliki meri posredovali posamezni domačini, ki so dobri poznavalci Gorij, za nekatere pa sem šla na teren in o starosti stavbe vprašala lastnike. Prav tako sem o velikosti in spreminjanju velikosti kmetij v zadnjih 15-ih letih povprašala posameznike ali lastnike kmetij.

Terenskega dela sem se poslužila pri izpolnjevanju anketnih vprašalnikov, kjer sem anketirala sto prebivalcev Gorij. Opravila sem tudi krajše pogovore z nekaterimi družinami, ki so se v zadnjih letih preselile v Gorje.

2 PODEŽELJE

2.1 Opredelitev podeželja

Podeželje v literaturi ni enako opredeljeno. Vsaka stroka definira podeželje z vidika svojega namena obravnave oziroma z vidika svojih potreb. Ob pregledu literature se zdi, da univerzalna definicija podeželja, ki bi bila primerna za vse potrebe, ni mogoča. Vsi pogledi pa se nekako združijo v najbolj splošnem pomenu besede podeželje, da je to prostor in način življenja zunaj mest.

V razvoju pokrajine in družbe je podeželje sprva predstavljalo izrazito agrarno pokrajino, ki se je po svoji funkciji in videzu jasno ločila od mestne pokrajine in zato tudi ni bilo težav pri njenem opredeljevanju. Podeželje je bilo sinonim za agrarno pokrajino oz. kmečko okolje. V času stopnjevane deagrarizacije in urbanizacije pa je podeželje poleg kmetijstva kmalu začelo opravljati tudi številne druge funkcije neagrarnega značaja. Prepletenost agrarne funkcije z drugimi družbenimi in gospodarskimi procesi se je odražala tako v notranji dinamiki kot tudi zunanji fiziognomiji. Tako je pojem »čiste agrarne pokrajine« začel izgubljati pomen. Med slovenskimi geografi je že Melik opozarjal na razliko med širšim pojmom podeželje in ožjim pojmom kmečkega območja (Koščak, 1999).

Pojem podeželje ali »ruralna pokrajina« je nastal šele v 19. stoletja, ko so se z naraščajočo urbanizacijo pričele večati razlike med mesti na eni strani ter neurbanizirano oz. takrat še pretežno agrarno okolico na drugi strani. V sodobnem svetu sta se izoblikovala dva različna pokrajinska tipa: ruralna (podeželska) in urbana (mestna) pokrajina. Oba tipa imata dokaj različno fiziognomijo, funkcioniranje in pokrajinsko ekologijo (Vrišer, I., 1982). V sedemdesetih letih 19. stoletja se je začela uveljavljati misel, da podeželje ni le agrarna pokrajina, ampak kompleksna in dinamična splošna geografska podoba podeželske pokrajine.

Že Vrišer (1982) opozarja na nejasno opredelitev pojma podeželje. Največkrat se ob njegovih razlagi srečamo z označbo, da so to območja, ki nimajo mestnega značaja, ne urbane fiziognomije, ne mestnega načina življenja. Večina razlag opozarja, da ima podeželje svojstvene gospodarske, socialne in geografske posebnosti in glede na to poseben gospodarski razvoj. Poudarja na drugačno prebivalstveno in naselbinsko sestavo in opozarja na veliko vlogo kmetijske proizvodnje.

Označevanje podeželja v odnosu do mesta zasledimo pri številnih avtorjih. Nekateri ga razumejo kot območje izven mest, drugi kot območje med velikimi mestnimi aglomeracijami oz. med velikimi urbani celotami, za nekatere pa je podeželje to, kar ni mesto.

Danes pojmujeemo podeželje mnogo širše, saj prevzema podeželje mnoge funkcije, pomembne za celotno družbo. Podeželje je območje naseljevanja prebivalstva in razvijanje

nekaterih industrijskih dejavnosti, območje infrastrukturnih omrežij, zato nekateri avtorji ne govorijo le o vaseh, temveč tudi o podeželskih naseljih, kot npr. tržna, rudarska, industrijska, obrtna, prometna in turistična naselja. Z razvojem podeželja v ekonomskem, socialnem in prostorskem smislu se vsebina tega pojma menja, saj podeželje izgublja svojo nekdanjo podobo ter notranjo strukturo, ki se kaže v naslednjem: večanje števila delovnih mest izven kmetijstva, lokacija industrije in koncentracija naselitve na eni strani, ter praznjenje podeželskega prostora, opuščanje obdelovalnih manj kvalitetnih kmetijskih zemljišč in njihovo zaraščanje, drobljenje in pozidava nižinskih površin na drugi strani. Prihod »mestnih« dejavnosti na podeželje povzroča na eni strani praznjenje, na drugi koncentracijo, kar se odraža v fiziognomiji, funkciji in strukturi naselij (Prosen, 1991).

Leksikon Geografija podeželja razlaga podeželje kot dokaj nejasen pojem, ki označuje območja zunaj mest, katerih značilne poteze so manjša gostota prebivalstva, prevlada kmetijske in gozdarske dejavnosti v pokrajinski podobi (čeprav to še ne pomeni nujne prevlade kmečkega prebivalstva), navezanost precejšnjega dela nekmetijskih dejavnosti na kmetijsko pridelavo in kmečko prebivalstvo, počasnejša prebivalstvena rast in (ali) zaradi močnega izseljevanja celo upadanje števila prebivalcev, preprostejša socialna slojevitost, tesnejše zveze med ljudmi, večja tradicionalnost in praviloma manjša naselja z nižjimi stopnjami centralnosti. Najpomembnejši dejavnosti na podeželju sta kmetijstvo in gozdarjenje, ki sta tudi najpomembnejša dejavnika oblikovanja kulturne krajine. Obenem je podeželje čedalje bolj dragocen prostor za bivanje, delo in rekreacijo, ki je okoljsko in socialno bolj zdrav kot tisti v mestu. Za razmejitvev med njima ni na voljo nobenega prostorskega kriterija, pač pa se ponavadi uporablja skupek kazalcev. V obdobju fevdalizma sta bila mesto in podeželje pravno ostro ločena, zato je bila njuna razmejitev preprosta. S širjenjem industrializacije in urbanizacije pa so zunanje meje mest pričele izginjati in sčasoma se je marsikje izoblikoval ruralno-urbani kontinuum. Izraz podeželje je nastal iz besede dežela, ta pa iz starejšega izraza držela, kar je ohranjeno pri starejših prekmurskih piscih in je besedotvorna različica od država, izpeljanke iz glagola držati. Sopomenki sta ruralni prostor in zunajmestni prostor (Kladnik, D., 1999).

Vrišer (1992) posebnost podeželske pokrajine povzema v naslednjem:

- Značaj poselitve: prevladujejo agrarna in manjša neagrarna naselja. Poselitev je v glavnem redkejša in bolj razpršena.
- Sestava prebivalstva: prevladuje agrarno ali z agrarnimi dejavnostmi povezano prebivalstvo ter neagrarno prebivalstvo, ki se preživlja z delom v drobni industriji, obrti, trgovini, turizmu in javnih službah. Posebno skupino sestavljajo dnevni migrantje, ki se dnevno vozijo na delo v mesta. Tretja skupina so prebivalci, ki tu le bivajo kot rentniki ali upokojenci oz. se tu rekreirajo. Rast prebivalstva je zmernejša zaradi odseljevanja.
- Prevlada primarnih dejavnosti: gospodarska izraba tal je v pretežni meri agrarna in gozdnogospodarska; pomembno vlogo imajo tudi eksploatacija drugih naravnih virov, turizem in rekreacija. Zaradi prevladujočega pomena primarnih dejavnosti je občutiti veliko navezanost ali celo odvisnost od naravnega okolja.
- Socialna obeležja: socialni odnosi in socialna slojevitost podeželske družbe so drugačni od mestne. Družbeni stiki so tesnejši, več je vzajemnosti in pomoči. Obstajajo nekateri posebni socialni sloji (agrarni proletariat, polkmetje) in posebni

socialni problemi (slabša oskrba zaradi oddaljenosti ali težje dostopnosti, staranje kmečkega prebivalstva).

- Prostorska organizacija družbe na podeželju: osredotočena je v številnih manjših središčih, katerih oskrbna zmogljivost je večinoma šibkejša od mestnih, tako po izboru kot po kvaliteti storitev. Velik pomen ima prometno omrežje in prometna dostopnost.
- Velika občutljivost podeželske pokrajine: ekološke in pokrajinsko-ekološke razmere, naravna in kulturna dediščina, estetski izgled. Potreba po posebnem krajinskem planiranju.

Kovačič s sod. (2002) označuje za podeželje v Sloveniji prostor, ki leži zunaj območij urejanja naselij mestnega značaja, ki so določena s prostorskimi elementi, v katerem živi in gospodari človek. Kot mestna območja je opredelil vsa naselja sedme, šeste, pete in četrte stopnje, pri naseljih tretje stopnje pa je za mestna štel tista naselja, ki imajo več kot 3500 prebivalcev. Tako je kot mestna opredelil 55 naselij. Ves ostali prostor zunaj naselij pa je označil kot podeželje.

Statistični urad Republike Slovenije s 1. 1. 2003 razlikuje dva tipa naselij, mestno in nemestno naselje ter določa mestno območje. Nemestna naselja so vsa naselja, ki ne ustrezajo statistični opredelitvi mestnih naselij in naselij v mestnih območjih. Mestna naselja in mestna območja pa so opredeljena na podlagi štirih meril:

1. naselja s 3000 in več prebivalci,
2. naselja, ki imajo od 2000 do 2999 prebivalcev in več delovnih mest kot delovno aktivnega prebivalstva, stanujočega v teh naseljih,
3. naselja, ki so sedeži občin in imajo vsaj 1400 prebivalcev ter presežek delovnih mest, oz. naselja, ki so sedeži občin in imajo vsaj 2000 prebivalcev,
4. obmestna naselja z manjšim številom prebivalcev, ki se z določenimi mestnimi naselji, ki imajo več kot 5000 prebivalcev, s sklenjeno pozidavo zraščajo v enovito funkcionalno celoto – mestno območje.

Na podeželju srečamo poleg kmečkega prebivalstva, ki je še vedno zelo navezano na delo na zemlji, vse več neagrarnega prebivalstva, ki dela v obrti, trgovini ali turizmu ali pa dnevno odhaja na delo v bližnje zaposlitvene centre in prinaša v podeželsko pokrajino določene značilnosti mestne pokrajine, predvsem način življenja in videz hiš. Vse več je tudi upokojencev, ki se po upokojitvi preselijo na podeželje, in rekreativcev. V gospodarskem smislu prevladujejo primarne dejavnosti (kar se odraža v videzu pokrajine), nove razvojne težnje pa skušajo podeželju nuditi večje zaposlitvene možnosti z gradnjo malih industrijskih obratov in s širjenjem terciarnih in kvartarnih dejavnosti.

Seveda je za tak razvoj bistvena prostorska organizacija družbe na podeželju. Omenimo naj samo velik pomen prometnega omrežja in dostopnosti, veliko vlogo pa odigrava infrastrukturno omrežje v širšem pomenu besede. Način življenja se razlikuje od mestnega, saj ljudje med seboj gojijo tesnejše stike, cenijo naravno okolje in vse prednosti, ki se odražajo v kvaliteti življenja. Prav zaradi želja vedno večjega števila prebivalstva po bivanju na podeželju se je treba zavedati veliko večje občutljivosti podeželske pokrajine v primerjavi z mestno in predvsem pri planiranju na podeželju paziti na primernost za nove funkcije ter upoštevati obremenjenost in nosilnost pokrajine (Koščak, 1999, str.34).

Iz vseh navedenih opredelitev podeželja lahko povzamemo tiste glavne značilnosti podeželja, ki potrjujejo njegovo svojskost in izvornost. Ko se srečamo s podeželsko pokrajino, opazimo redkejšo in bolj razpršeno poselitev, poleg agrarnega je vse več neagrarnega prebivalstva. V izgledu pokrajine prevladujejo primarne dejavnosti, odnosi med prebivalci so pristnejši.

2.2 Proučevanje podeželja in problemi pri proučevanju podeželja

Geografija podeželja je panoga družbene in regionalne geografije. Obravnava geografske vidike človekove organiziranosti in dejavnosti na zunajmestnih območjih. Proučuje sodobne socialne, gospodarske, prostorske in zemljiške pojave in spremembe, ki se dogajajo v redkeje naseljenih predelih. Razvite države ločijo agrarno geografijo, ki se ukvarja z gospodarskimi odnosi v kmetovanju, in geografijo podeželja, ki povezuje kmetovanje z vsemi drugimi vidiki kmečkega življenja oz. življenja na vasi. Sodobne spremembe na podeželju so posledica pritiskov urbanizacije: na podeželju se vršijo živahne dnevne migracije, nastajajo počitniška bivališča, podeželje postaja rekreacijski prostor za mestno prebivalstvo (Kladnik, 1999, str. VII).

V tridesetih letih 20. stol. je slovenskemu raziskovanju podeželja začrtal pot Melik. Temu so v precejšnji meri sledili še naslednja desetletja, čeprav so se z bistvenimi spremembami našega podeželja močno spremenili tudi njegovi problemi in metode.

Ko je Melik prevzel vodstvo proučevanja geografije podeželja, je bil pojem podeželje domala istoveten s pojmom agrarna pokrajina. Melik je sprožil sistematsko proučevanje naše tradicionalne agrarne pokrajine z značilnimi naselbinskimi tipi. Vendar pa je prof. Melik že začel opozarjati na nova dogajanja, ki so začela odločilno prizadevati naše dotedanje, še močno kmečko podeželje. Prvi je opozoril na novosti, ki so jih prinašale dnevne migracije in začel ločevati življenje na podeželju in življenje »na kmetih«.

Slovensko podeželje so sprva obravnavali predvsem z vidika agrarnega gospodarjenja. Nekatero razpravo obravnavajo kmetijstvo v določeni regiji (B. Belec, V. Bračič, M. Jeršič, A. Sore, M. Topole, M. Vojvoda), druge se ukvarjajo s sistemi agrarnega izkoriščanja tal (I. Vrišer), včasih z vidika razprostranjenosti kmetijskih tal (S. Ilešič, V. Leban), včasih glede na spremembe v zemljiških kategorijah (I. Vrišer). Nekatero razpravo obravnavajo kmetovanje v gorskem svetu (C. Malovrh, J. Medved), socialnoposestne razmere (M. Natek), statistike kmetijske proizvodnje (J. Maček) ali novejšo razvojne tokove v slovenskem kmetijstvu (T. Cunder, D. Kladnik). Obsežna je skupina študij o hribovskih kmetijah (D. Meze, M. Natek, M. Orožen). Pomembne so študije o posameznih kmetijskih panogah: o vinogradništvu, sadjarstvu in hmeljarstvu (B. Belec), živinoreji (I. Vrišer), planinskem pašništvu (A. Melik, V. Fajgelj, M. Vojvoda) itd. Kmečko delovno silo je proučeval L. Gosar. Najbolj temeljito delo o agrarni geografiji naše pokrajine in dejavnikih, ki so jo ustvarili, je Sistemi poljske razdelitve na Slovenskem S. Ilešiča.

Napisana je bila serija študij o naših kmečkih naseljih, in sicer o njihovi fiziognomiji (A. Melik, S. Vurnik) ali pa o njihovi funkcijski povezavi z agrarno pokrajino, kolonizacijsko zgodovino, poljskimi sistemi itd. (S. Ilešič, V. Kokole, M. Kos, M. Sidaritsch). Veliko pozornosti se je posvečalo svojskim problemom gorskih kmetij (D. Meze, M. Natek). Obsežna preobrazba podeželskih naselij zaradi intenzivne industrializacije, ki jo je

doživela Slovenija, je prav tako vzbujalo zanimanje geografov (M. M. Klemenčič, V. Klemenčič, V. Kokole, V. Drozg, B. Ogorelec) (Vrišer, 1992, str. 151).

O spremembi demografskih razmer v različnih regijah so pisali: V. Bračič (Haloze in Ptujsko polje), B. Kert (zahodne Slovenske gorice), M. M. Klemenčič (Tržaški Kras), M. Pak (Zgornje Dravsko polje), J. Titl (Koprsko primorje), M. Zgonik (Dravska dolina).

Glavni vsebinski sklopi sodobnega proučevanja geografije podeželja so (Kladnik, 1999, str. VII):

- depopulacija, njeni vzroki in spremembe;
- naraščanje števila in vplivi mestnega prebivalstva na podeželje. Nastajanje počitniških bivališč in spalnih naselij;
- vpliv rekreacije in turizma na razvoj in okoljske vrednote podeželja;
- strukturne spremembe v kmetijstvu ter njihovi socialni in demografski vidiki;
- ruralno planiranje.

Glavni problem pri proučevanju podeželja je njegova omejitev. Avtorji si pomagajo predvsem na dva načina: prvi način je uvajanje vmesnega prostora, ki je največkrat poimenovan urbano-ruralni kontinuum. To je široka vmesna cona, v kateri se prepletajo mestni in podeželski elementi, opazna je prehodnost v funkciji naselij, socio-ekonomski sestavi in fiziognomiji pokrajine. Pri drugem načinu proučevanju podeželja pa prevladujejo definicije, ki na osnovi določenih eksaktnih podatkih opredeljujejo obe območji. Takšne omejitve so s stališča postopnega prehajanja vprašljive, vendar pa so pri proučevanju podeželja zelo koristne, ker omogočajo točno omejitev nekega območja in s tem zbiranje vseh vrst podatkov (Jakoš, 1982).

Podeželje lahko omejimo na osnovi funkcijskih območij, fizičnih ali morfoloških oz. prirodno geografskih in funkcionalno-ekonomskih značilnostih. Vedno bolj se upoštevajo tudi sociološke in psihološke značilnosti podeželskega prebivalstva (Jakoš, 1982).

Poskusi omejitve podeželja so pokazale, da podeželje še zdaleč ni enoten prostor. Po gospodarski in družbeni usmerjenosti je zelo heterogeno, v njem se oblikujejo zelo različna geografska območja: od izrazito agrarnih in polagrarnih do gozdnih, drobno industrijskih ali obrtnih, rudarskih, turističnih ali rekreacijskih območij.

2.3 Funkcije podeželja

Podeželje ima vrsto funkcij, ki jih lahko povzamemo v naslednjih skupinah:

- Bivalno okolje: podeželje je bivalni prostor naslednjim strukturam prebivalstva:
 - agrarnemu prebivalstvu;
 - prebivalcem drugih poklicev, ki so zaposleni v neagrarnih dejavnostih na podeželju in tisti, ki dnevno potujejo v urbane centre;
 - upokojevcem (tisti, ki se po upokojitvi preselijo na svoj podeželski dom - podedovan ali zgrajen);

- začasnemu prebivalstvu na podeželju (lastniki počitniških hišic, začasni delavci).

Leta 2002 je na podeželju v Sloveniji živel 49,2 % vseh prebivalcev (Statistični letopis RS 2003). Sam podatek o številu prebivalcev na podeželju nas sili, da se nenehno trudimo in z nadaljnjim vlaganjem omogočimo izboljšanje življenjskih pogojev, ki naj bi se približali pogojem, ki so jih deležni prebivalci v urbanih središčih. Z nadaljnjim razvojem naj bi omogočili predvsem primeren dohodek, primerno raven družbene možnosti, komunalnih možnosti, primerne prometne in komunikacijske možnosti in ne nazadnje primerno ekološko in krajinsko ter oblikovno primerno okolje za bivanje na podeželju.

- Proizvodne funkcije:
 - proizvodnja hrane in kmetijskih surovin (v Sloveniji srečamo različne načine kmetijske proizvodnje: tradicionalna samooskrba, tržno zasebno kmetijstvo, družbeno organizirane zasebne kmete, družbena posestva, številne polkmete in nekmete na kmečkih gospodarstvih);
 - proizvodnja lesa v zasebnih in družbenih gozdovih, ki jo pogojuje visoka gozdnatost;
 - pridobivanje drugih naravnih surovin (rude, gradbeni material);
 - industrija in obrt, čeprav nista specifični podeželski funkciji. Sta dopolnilo za vzdrževanje ekonomske osnove posameznega območja ter pripomoreta k izenačevanju življenjskih razmer na podeželju, kar ohranja poselitev in omogoča delovanje podeželskih osnovnih funkcij.
- Rekreativna funkcija: podeželje je območje rekreacije ter oddiha, saj njegova pokrajinska struktura, v kateri prevladujejo naravni elementi (reke, gozdovi, polja, travniki), daje osnovo za razvoj te dejavnosti. Vse pogostejši je tudi podeželski turizem.
- Ekološka funkcija: podeželje predstavlja zaradi prevlade naravnih elementov nasprotje »ustvarjalnemu« urbanemu elementu, zato predstavlja protiutež in izravnalno območje v pokrajini. Podeželje je regulator odnosov med naravo in družbo, saj blaži učinke družbe v občutljivem odnosu v ozračju, hidrografskem omrežju, naravnem rastju, reliefni zgradbi in živalskem svetu, katerih porušenje izzove dolgotrajne posledice ali devastacijo.

Poleg osnovnih funkcij ima podeželje še naslednji pomen:

- predstavlja območje za oskrbo s pitno vodo (mestnega in podeželskega prebivalstva);
- predstavlja rezervat za širjenje mest (poselitve) in lokacijo nekaterih mestnih dejavnosti, ki se v določeni urbani sredini ne morejo več razvijati oz. delovati;
- na podeželju potekajo številni infrastrukturni objekti (prometnice in naprave, ki v veliki meri služijo urbanim sredinam);
- podeželje predstavlja prostor za odlaganje odpadkov, ki se v veliki meri »proizvajajo« v mestih.

Nekatere dejavnosti se med seboj prepletajo, nekatere pa se izključujejo. Ker gre v znatni meri za kmetijsko pomemben prostor, ima v sistemu vrednotenja ta dejavnost (kmetijstvo) posebno mesto. Ker so si kmetijske in nekmetijske dejavnosti v določenem vsebinskem nasprotju, razmerja med njimi niso preprosta (Kladnik, D., Ravbar, M., 2003, str. 11).

Ob vseh teh funkcijah moramo na podeželje gledati celovito in razvojno, saj ni več le območje agrarnih proizvodov in tudi ne samo nadaljevanje urbanega prostora. Razvijanje vseh teh funkcij in iskanje novih potencialov je pogoj za ohranitev podeželja, saj si njegovega bodočega razvoja ne moremo predstavljati drugače kot v nenehnem spreminjanju in preoblikovanju kulturne pokrajine (Koščak, 1999, str. 35).

V odmaknjenih podeželskih območjih je potrebno poskrbeti za razvoj nekmetijskih delovnih mest. Pri tem si moramo prizadevati za takšno proizvodno usmeritvijo, ki bo v čim večji meri izkoriščala prednosti dane gospodarske sestave oziroma jo dopolnjevala. Obenem velja poudariti, da mora podeželje ohraniti svojo ekološko vlogo, saj je zlasti pri lociranju industrijskih obratov potrebno nameniti veliko pozornosti stopnji obremenjenosti in nosilnosti pokrajine (Koščak, 1999, str. 34).

Številni razvojni programi za podeželje imajo v svojih razmišljanjih dve stični točki: na eni strani skušajo podeželje razviti z intenziviranjem kmetijstva, na drugi strani pa iščejo nove razvojne poti s spodbujanjem drugih virov dohodka (industrijski obrati, terciarne in kvartarne dejavnosti). Zagotovilo za uspešen in načrtovan razvoj pa lahko nudi le dopolnjevanje obeh smeri razvoja, saj le delovna mesta izven kmetijstva na podeželju omogočajo, da se lahko zaposli višek kmetijske delovne sile, oz. da se lahko člani kmečkih gospodinjstev z zaposlitvijo v nekmetijskih dejavnostih ustvarjajo dodaten zaslužek. Če delovnih mest na podeželju ali v neposredni bližini ni, obstaja nevarnost, da se podeželje izprazni (Koščak, 1999, str. 41).

Gosar L. v uvodu Leksikona geografije podeželja (1999) ugotavlja, da je podeželje prevečkrat pojmovano kot rezervni prostor in gospodarsko manjvredna pokrajina, ki si naj bi jo mesta, industrija in v zadnjem času tudi infrastrukturalno omrežje upravičeno pollašali za gradnjo zunajmestnih naprav. Medtem, ko je mesto uživalo vrsto prednosti in si zagotavljalo uspešnost tudi na račun podeželja, je slednje vse bolj dobivalo poteze podrejenosti in zaostalosti. Le območja v neposrednem zaledju mest so uživala določene prednosti, ki jim jih je prinašala možnost prodaje pridelkov na velikem tržišču, hkrati pa so prebivalci lahko koristili cenejše mestne storitve in se tam tudi zaposlili, s čimer so lahko živeli ceneje kot prebivalci odmaknjenega podeželja. Naloga podeželja je ohraniti raznovrstno kulturno pokrajino, ki naj se postopoma obogati z novimi, nemotečimi funkcijami, vezanimi predvsem na prostočasne človekove dejavnosti. Podeželje nas oskrbuje z živili in surovinami, je varuh naravnega okolja oz. posredno kot pomemben izboljševalec okolja nasploh (Kladnik, 1999, str. VI).

2.4 Preobrazba podeželja

Slovensko podeželje je pod vplivom industrializacije in razvoja ostalih neagrarnih dejavnosti v zadnjih štiridesetih letih doživljalo izrazite socialne, funkcijske in fiziognomske spremembe. Tako so se obsežna podeželska območja v Sloveniji urbanizirala v približno štiridesetih letih. V približno enakem obdobju pa je delež kmečkega prebivalstva upadel s približno 50 % na 5 %. Po tem razvoju se slovensko podeželje precej

razlikuje od zahodnoevropskega, saj so se tam podobni procesi vršili od 80 do 120 let (Klemenčič, V., 2002, str. 12).

Spremembe na slovenskem podeželju so najbolj opazne v socialnem in fiziognomskem smislu, saj se je skoraj popolnoma spremenila struktura socialnih skupin prebivalstva, vzporedno s tem pa tudi način življenja in način poselitve. Do največjih sprememb je prihajalo v zadnjih treh desetletjih, ko se je celotno območje RS in s tem tudi slovensko podeželje pod vplivom procesov urbanizacije, industrializacije ter razvoja ostalih neagrarnih dejavnosti močno zdiferenciralo (Klemenčič, V., 1987). Na dinamiko diferenciacije je vplivalo več dejavnikov. Prvi je v tesni povezanosti s spreminjanjem pripadnosti današnjega državnega ozemlja RS različnim državnim tvorbam skozi pretekla zgodovinska obdobja, saj so različne države (Habsburška monarhija, Kraljevina Jugoslavija, Socialistična federativna republika Jugoslavija in po letu 1991 samostojna Slovenija) vodile zelo različno agrarno politiko. Drugi dejavnik, ki je verjetno še pomembnejši, pa predstavlja spreminjanje družbeno političnih sistemov po drugi svetovni vojni in s tem v zvezi tudi specifičen koncept agrarne politike v okviru regionalnega, gospodarskega in prostorskega planiranja. Hiter prostorski razvoj Slovenije sta pogojevala tudi koncept policentričnega regionalno-prostorskega razvoja ter protislovje med družbenopolitičnim sistemom nekdanje Jugoslavije na eni in postopnim odpiranjem regionalnih in gospodarskih procesov Slovenije v razvit srednjeevropski prostor (zlasti alpski in severnojadranski) na drugi strani. Vse to je v prostorski strukturi odprlo mnoge probleme, ki so se z osamosvojitvijo Slovenije le še pomnožili.

Specifična podoba slovenskega podeželja so delavsko-kmečke družine. Prebivalstvo, ki se je vključilo v neagrarno dejavnost je obdržalo zemljo in jo marsikje še obdeluje. Danes polkmečko prebivalstvo izkorišča zemljo precej bolj selektivno kot v času, ko je bilo popolnoma odvisno od zemlje in jo je zato izkoriščalo maksimalno (Klemenčič, V., 2002, str. 12).

Dejavniki preobrazbe slovenskega podeželja oz. oblikovanja območij koncentracije in območij praznjenja so:

- industrializacija, ki sta jo spremljala rast v industriji zaposlenega prebivalstva in posledično hiter upad kmečkega prebivalstva;
- koncept policentričnega regionalnega razvoja, ki zagotavlja enakomeren razvoj in ohranjanje poselitve celotnega območja. Posledica tega razvoja je bilo postopno širjenje krajev z industrijo na skoraj celotno ozemlje Slovenije. Bližina zaposlitve je omogočila dnevne migracije (namesto selitve). Prav ti dnevni migranti, ki prebivajo na podeželju, predstavljajo v veliki meri tisto socialno skupino prebivalstva, ki na območjih koncentracije na podeželju v največji meri vpliva na spreminjanje podobe kulturne krajine. Do teh sprememb prihaja predvsem zaradi adaptacij stanovanjskih hiš in gospodarskih poslopij v jedru vaških naselij ter z izgradnjo novih stanovanjskih hiš mestnega tipa na nekdanjem vaškem zemljišču na robu agrarnih naselij ali pa ob cesti, ki povezuje vasi s kraji zaposlitve (Klemenčič, V., 1991, str.27). Kljub temu pa je koncept policentričnega regionalnega razvoja obšel podeželsko zaledje teh središč na podeželju;
- prometna infrastruktura, motorizacija: dnevne migrante omogočita hitrejši dostop do delovnih mest;

- drobljenje posesti med dediče: dediči so si na urbaniziranih območjih na podedovani zemlji zgradili hiše mestnega tipa, relativno velika parcela ob hiši pa jim je služila za pridelavo zelenjave ali sadja za lastno porabo. Tisti dediči, ki so se odselili v mesta, so si pogosto na podedovani parceli zgradili počitniško bivališče;
- intenzivno opuščanje obdelanih površin na perifernih demografsko ogroženih območjih: opušča se površine, ki so oddaljene od kmetije (npr. v jasah sredi gozdnega sveta) in za kmetijsko izrabo neugodna zemljišča. Vzrok za to je tudi slaba prometna infrastruktura, staranje prebivalstva, odseljevanje in nizek naravni prirastek. Posledica sta ogozdovanje in ozelenjevanje;
- nazadovanje deleža aktivnega kmečkega prebivalstva: velik del zemlje je v posesti od kmetijske obdelave eksistenčno neodvisnega prebivalstva, ki so se poklicno popolnoma preusmerili, a pri tem obdržali zemljo v svoji lasti.

Tako kot v zahodni Evropi tudi v Sloveniji ni več jasne ločnice med urbanim in ruralnim načinom življenja. Na podeželje vedno močnejše in hitreje prihajajo pridobitve urbane civilizacije, v podeželskem prostoru je vse več dejavnosti, ki so bile nekdanj značilne predvsem za mestni prostor. Kmetijska in gozdarska dejavnost, ki sta bili nekdanj edini ali prevladujoči gospodarski panogi na podeželju, zaradi vse širšega razmaha drugih gospodarskih dejavnosti sorazmerno zgubljata na pomenu, čeprav še vedno uporabljata daleč največji del podeželskega prostora. Tudi mestno prebivalstvo vedno bolj uresničuje svoje življenjske interese v ruralnem okolju (Kovačič in sod., 2002, str. 63).

Za širjenje neagrarnih dejavnosti na podeželje ter za sprejemanje novega, mestnega načina življenja se v strokovni literaturi uporabljajo različni izrazi, med katerimi močno prevladuje urbanizacija in njene izpeljanke (prikrita urbanizacija, semiurbanizacija) (Klemenčič M., 1982).

Uspešna preobrazba slovenskega podeželja je eden od odločilnih dejavnikov slovenskega vključevanja v evropske integracijske tokove. Sodobne regionalne politike zahtevajo njegovo homogenizacijo in so povezane z aktivnim iskanjem izhoda iz krize. Navezujejo se na perspektivne skupine prebivalstva, ki pomenijo aktivni in hkrati inovativni potencial na podeželju (Kladnik, D., Ravbar, M., 2003, str. 5).

2.5 Problemi podeželja

Največje družbene pretrese je podeželje doživelo po drugi svetovni vojni, ko so se podrle utečene družbene razmere. Samostojnost kmeta je bila nevarna, industrijski delavec je bil ideal, kolektivizem pa model družbe (CRPOV, str. 70). Zato ni čudno, da se je začel beg z dežele.

Konec osemdesetih let se je beg z dežele umiril oz. so se prebivalci začeli celo vračati na podeželje. Vas se je iz delovne kmetijske skupnosti razvila v stanovanjsko skupnost, ki ima poleg delovnih funkcij (namembnosti) tudi čisto stanovanjske v novih naseljih in je prostor za preživljanje prostega časa. Vloga nekmečkega prebivalstva se je povečala in celo prevzema vodilno vlogo. Prav to je pomanjkljivost za vzpostavitev uravnoveženega ekosocialnega življenja in razvoja podeželskih območij. Tudi naša družba kaže znake moralne, kulturne in socialne krize, ki je značilna za zahodno porabniško družbo. Povečana

medsebojna neodvisnost sodobne družbe vodi v individualizem, ki posebno na vasi vpliva in poslabšuje gospodarsko in socialno vitalnost (CRPOV, str. 70).

Urbani način življenja je najhitreje prodiral v tista podeželska območja, katerih prebivalci so kombinirali kmetovanje z zaposlitvijo in dnevno potovali iz kraja bivanja (podeželje) v kraj zaposlitve (mesto). Pomanjkanje časa za osebne stike tako v različnih oblikah medsebojne pomoči pri različnih delovnih opravilih je osiromašilo vaške skupnosti in povzročilo osamljenost kmečkih družin, ki se vse bolj zapirajo v lastne okvire. Skupne aktivnosti vaščanov zamenjuje gledanje televizije, poslušanje radia in branje časopisov, medtem ko se skupne zadeve v vse večji meri urejajo prek formalnih kanalov in vse bolj redko v neformalnih skupinah. Dihotomija med mestom in vasjo postaja vse bolj monotomija, ki grozi uničenju podeželja. Ostra delitev med javnim in zasebnim tudi na podeželju v vedno večjem obsegu zamenjuje nekdanjo povezanost obeh (Barbič, 1991).

Spodbude za razvoj in ohranitev podeželja ter varovanje kulturne dediščine prihajajo tako iz vrst vse bolj obveščene javnosti kot tudi iz vrst strokovnjakov in politikov na temelju spoznanja, da so naravni viri omejeni in mnogi med njimi že tako izrabljeni ali uničeni, da jim grozi izginotje, kar ne ogroža le nekaterih industrijskih panog, temveč obstoj celega človeštva (Barbič, 1991).

V oblikovanju novih/ustreznejših razvojnih strategij se je potrebno izogniti romanticizmu, tipičnem za mestne prebivalce, ki podeželje dojemajo kot prostor tesnega stika med naravo in ljudmi, ki »nabirajo cvetje in pridelujejo organski živež« (Barbič, 1991).

Dilema »ali gospodarska rast ali varstvo okolja« je napačna in jo je potrebno preoblikovati v »gospodarsko rast ob ohranjanju naravnih virov in kulturne dediščine«, ki predstavlja pomembno sestavino nove ruralne identitete, osvobodjene vpliva urbanih vrednot. Ponovno je potrebno oblikovati in odkriti prednosti in vrednost podeželskega načina življenja. Prebivalcem podeželja je potrebno zagotoviti enake možnosti gospodarske rasti kot jih imajo mestni prebivalci.

Probleme pa ima tudi sama kmetijska proizvodnja, ki je še vedno najpomembnejša funkcija na slovenskem podeželju (Kladnik, D., Ravbar, M., 2003, str. 12, 14):

- 10 hektarski zemljiški maksimum, s katerim je bila v preteklosti zakonsko omejena velikost kmetij, je bil zaviralec procesa koncentracije zemljiške posesti;
- močno razgibano površje že samo po sebi pogojuje bolj drobno razčlenjena kmetijska zemljišča, razpršeno zemljiško-lastniško strukturo in obenem povzroča tudi omejeno zemljiško izrabo, ki je daleč od ekonomsko sprejemljive ravni razvitega svetovnega kmetovanja;
- proces posodabljanja kmetijske pridelave je slovensko podeželje v minulih desetletjih v znatni meri zaobšel, kar se odraža v arhaični podeželski podobi, hkrati pa tudi v znatnem opuščanju obdelovalnih zemljišč in nadpovprečnem širjenju različnih faz ogozdovanja.

2.6 Podeželje in KS Gorje znotraj tipologij demografskih območij

Vsako območje, ki je podvrženo razvojnim dejavnikom, spreminja svojo prvotno podobo. Deagrarizacija in urbanizacija sta procesa, ki močno posegata v podeželje, a ne potekata povsod ob enakem času in enako intenzivno. Tako nastajajo različni tipi območij, ki so jih strokovnjaki največkrat na podlagi demografskih in socioekonomskih kriterijev poskušali umestiti v posamezna demografska območja.

S tipologijo demografskih območij se je v Sloveniji prvi ukvarjal Vladimir Klemenčič. Prvo tipologijo je izdelal v sedemdesetih letih, kasneje pa jo je spreminjal in dopolnjeval na podlagi novih podatkov. Njegova študija iz leta 1974 je za kazalce vzela delež kmečkega prebivalstva, migracijski saldo ter rast števila prebivalcev. Slovenijo je razdelila na sedem tipov demografskih območij:

- demografsko absolutno ogrožena, pretežno agrarna območja oz. agrarna območja z odmiranjem (negativen naravni prirastek, zaradi izselitve mladega prebivalstva primanjkuje delovne sile);
- demografsko relativno ogrožena, pretežno agrarna območja oz. agrarna območja s praznjenjem (število prebivalcev ves čas nazaduje, naravni prirastek je še pozitiven, a izredno nizek);
- demografsko neogrožena, pretežno agrarna območja oz. agrarna območja z zmerno koncentracijo (število prebivalcev občasno narašča ali stagnira, naravni prirastek je zaradi priselitev mladih visok, so območja z močno migracijo delovne sile);
- demografsko absolutno ogrožena, pretežno neagrarna območja oz. neagrarna območja z odmiranjem ;
- demografsko relativno ogrožena, pretežno neagrarna območja oz. neagrarna območja s praznjenjem;
- demografsko neogrožena, pretežno neagrarna območja oz. neagrarna območja z zmerno koncentracijo;
- območja močne koncentracije prebivalstva.

V tej klasifikaciji je avtor uvrstil območje KS Gorje kot del širše Ljubljanske kotline v demografsko neogrožena, pretežno neagrarna območja.

V osemdesetih letih je Vladimir Klemenčič spremenil kazalce in sicer je uporabil gibanje števila prebivalcev in gibanje števila gospodinjstev. V Sloveniji je določil tri demografska območja:

- območja urbanizacije (območje koncentracije in stalnega naraščanja prebivalstva);
- prehodna območja (stagnacija prebivalstva oz. rahla nihanja);
- območja deagrarizacije (območja praznjenja in stalnega upadanja prebivalcev).

Glede na opisano klasifikacijo iz leta 1987 spadajo katastrske občine KS Gorje v prehodna območja.

Ravbar (1995) je na podlagi demografskih, fiziognomskih in funkcijskih kriterijev razdelil slovenska naselja na štiri tipe:

- močno urbanizirana, zgostitvena območja (dinamičen socialno-ekonomski razvoj, hitra rast prebivalstva, dnevni stiki z mestom);
- prehodna urbanizirana naselja (ugodna dostopnost do delovnih mest, intenzivna dnevna migracija, naraščanje števila prebivalcev);
- majhna (do 150 prebivalcev) podeželska naselja s stagnirajočim demografskim razvojem (še zadovoljiva socialna in ekonomska struktura, v zaledju zgostitvenih območij, intenzivna dnevna migracija);
- podeželska območja s stalnim zmanjševanjem števila prebivalcev (naselja z manj kot 100 prebivalci, pomanjkanje delovnih mest, izrazita dnevna migracija, zaraščanje kmetijskih površin).

Po tej klasifikaciji spada KS Gorje v prehodna urbanizirana naselja.

Kovačič (1992) je izdelal tipologijo slovenskega podeželja glede na gibanje prebivalstva v obdobju 1961 - 1991. Pri tem je upošteval definicijo, da je podeželja vse, kar ni mesto, mesto pa je naselje z več kot 3500 prebivalci. Ločil je štiri tipe podeželja:

- izpraznjena območja (odselilo se je skoraj vse prebivalstvo, zato kulturna pokrajina postopno prehaja v divjino. Značilen je razkroj kulturne pokrajine, propad infrastrukture, degradacija kmetijskih zemljišč);
- območja praznjenja (demografsko ogrožena območja, za katere je značilno, da se prebivalstvo stara, mladi se odseljujejo, osiromašeni so socialni stiki, obseg in intenzivnost kmetijske dejavnosti se zmanjšuje, mejna kmetijska zemljišča se zaraščajo);
- območje razvojne stagnacije (najbolj ohranjen del slovenskega podeželja, kjer se zaradi dnevne delovne migracije število prebivalstva ne zmanjšuje, dodatni viri dohodka iz kmetijske dejavnosti izboljšujejo življenjski standard, a še vedno razvojno zaostajajo. Kmetijska proizvodnja se ohranja, razen na mejnih zemljiščih, ohranjajo se tradicionalne kulturne vrednote in način življenja);
- območja demografske koncentracije (najbolj problematičen del slovenskega podeželja, kjer se število nekmečkega prebivalstva močno povečuje, naselja se močno širijo po vzoru predmestnih naselij, zazidujejo se najboljša kmetijska zemljišča, vasi izgubljajo agraren značaj in videz, vaška skupnost se razkrajaja, agrarna kulturna pokrajina izginja, izguba zemlje se nadomešča z močno intenzifikacijo, močna je ekološka obremenjenost, problemi sožitja kmečkega in nekmečkega prebivalstva);

Kasneje je Kovačič s sodelavci (2000) omenjeno tipologijo dopolnil. Na osnovi razpoložljivih kmetijskih, demografskih in ekonomsko-socialnih kazalcev (gostota poselitve, delež kmečkega prebivalstva, dohodnina na prebivalca, nadmorska višina in naklon zemljišča, indeks staranja vsega in kmečkega prebivalstva, kmetije z zagotovljenim prevzemnikom, gibanje števila prebivalstva) je krajevne skupnosti razdelil v tri osnovne tipe in šest podtipov podeželja v Sloveniji. Zopet je izdvojil mestna območja in naselja z več kot 3500 prebivalci. Tipi podeželja so:

- obmestna območja (območja z gostoto prebivalstva večjo od 200 oz. z gostoto 100 prebivalcev/km² in indeksom gibanja prebivalstva večjim od 110, kmečko prebivalstvo pa ne presega 10% vsega prebivalstva);

- območja praznjenja so glede na gibanje števila prebivalstva, staranje prebivalstva in nadmorsko višino razdeljena na tri stopnje intenzivnosti pojava:
 - območje intenzivnega praznjenja (indeks gibanja števila prebivalstva v obdobjih 1961/1991 in 1981/1991 je manjši od 97,5, indeks staranja prebivalstva v letu 1991 pa večji od 72);
 - območja zmernega praznjenja (indeks gibanja števila prebivalstva v obdobjih 1961/1991 in 1981/1991 je manjši od 97,5 ter indeks staranja prebivalstva v letu 1991 manjši od 72, kar pomeni, da kljub zmanjševanju števila prebivalstva absolutni demografski prag še ni dosežen. Absolutni demografski prag, ki ga označujemo z indeksom staranja 72 pomeni, da v območjih z višjim indeksom staranja ob enaki rodnosti in umrljivosti ni mogoče ohraniti istega števila prebivalstva);
 - območja potencialnega praznjenja (število prebivalcev v kratkoročnem obdobju ne nazaduje, indeks staranja pa je že dosegel demografski prag, kar pomeni, da se je »odvečno« aktivno prebivalstvo večinoma že odselilo in da je v prihodnosti pričakovati zmanjšanje števila prebivalstva zaradi njihovega odmiranja);
- značilna podeželska območja so vmesni prostor med primestnimi območji in območji praznjenja. Glede na demografsko stanje je razmeroma stabilen. Glede na nadmorsko višino ga razdelimo v tri razrede:
 - ravninska območja (več kot polovica ozemlja KS je v nadmorski višini do 400 m);
 - gričevnata območja (več kot polovica ozemlja KS je v nadmorski višini 400 do 600m);
 - hribovita in gorska območja (več kot polovica območja KS je v nadmorski višini nad 600 m)

KS Gorje se je glede na opisano tipologijo uvrstila v značilna podeželska hribovita in gorska območja.

3 FIZIČNOGEOGRAFSKA OZNAKA KS GORJE

3.1 Omejitve območja

Krajevni leksikon Dravske banovine (1937, str. 536) opisuje: »Gorjanska občina sega od prvega podolja severno nad Bledom do blizu pod vrh Triglava. Na meji Gorenjske ravni leže nizki griči in slemenca, prekinjena po toku Radovne in njenih dotokov Ribščice in Rečice, ves ostali svet pripada gorskima planotama Pokljuke in Mežakle«.

Območje KS Gorje zavzema severozahodni del občine Bled. Leži na meji različnih naravnogeografskih enot oziroma na prehodu z dna Ljubljanske kotline v planote in visokogorje vzhodnih Julijskih Alp. Na severovzhodu poteka meja z občino Jesenice in sicer po grebenu planote Mežakle, na severozahodu poteka meja z občino Kranjska Gora, ki teče po spodnjem delu alpske doline Krma in se povzpne na greben Macesnovca, Rjavine in Rži do Malega Triglava, ki je z 2738 metri najvišja točka obravnavane krajevne skupnosti. Na jugozahodu KS Gorje meji na občino Bohinj, meja pa poteka čez Vernar, Tosc, Veliki in Mali Draški vrh do Mrzlega studenca na planoti Pokljuki. Jugovzhodno mejo si deli s KS Bohinjska Bela, KS Rečica in KS Zasip, ki vse tri prav tako spadajo v občino Bled.

Značilnost tega območja je izrazito izpostavljena lega in neposreden dostop na gozdnato planoto Pokljuko, stopnjevanje razgibanosti reliefa, ki na vzhodnem obrobju Pokljuke prehaja v rahlo nagnjeno poseljeno območje in kmetijske površine.

Območje Gorij je že v času ustanavljanja občin v okviru Avstro-Ogrske leta 1849 oblikovalo svojo občino. Do leta 1953 so bile Gorje samostojna občina in sicer ena največjih občin v Sloveniji, saj so vključevale Zasip in Blejsko Dobravo ter so segale do Hermanovega mostu na Jesenicah. V letih 1955-1960 so Gorje spadale v občino Bled, od tedaj pa so bile v občini Radovljica, ki je nastala z združitvijo občin Bled, Bohinj in Radovljica. V letu 1994 so Gorje na referendumu kot KS kandidirale za svojo občino, vendar je nova lokalna razdelitev leta 1994 Gorje uvrstila v enotno občino Bled. Cerkveno je kraj že od leta 1173 svoja župnija in spada v radovljiško dekanijo.

KS Gorje je upravna, administrativna enota, po kateri statistika vodi in ureja podatke. To KS sestavlja 12 naselij, in sicer: Spodnje Gorje, Zgornje Gorje, Krnica, Podhom, Poljšica, Grabče, Mevkuž, Višelnica, Zgornje Laze, Spodnje Laze, Perniki in Radovna. Zgornje Gorje s svojo dominantno lego in farno cerkvijo tvorijo glavno vaško naselje obravnavanega območja. Največje vaško območje so Spodnje Gorje, ki imajo najbolj neposredne povezave v vse smeri. Ostale vasi in zaselki pa so razgibano umeščeni po okolici. Vasi so med seboj precej oddaljene, dolžina cest, ki med seboj povezujejo vasi, znaša okoli 35 km. KS Gorje obsega 5 katastrskih občin, s 119,24 km² površin.

Obravnavana pokrajina obsega reliefno precej raznolik svet. Najnižji svet, kjer leži večina naselij, je na nadmorski višini 550 – 650 m. Štiri naselja ležijo nad 690 m nadmorske

višine. Nad naselji se dvigujeta planoti Pokljuka in Mežakla s 1000 – 1300 m nadmorske višine in robovi Pokljuškega pogorja do višine 2200 m. Najvišje ležeče območje sega v visokogorje Julijskih Alp. Gorjanski kot daje podobo hribovite pokrajine.

Gorje lahko označimo kot estetsko in bivalno visoko kakovostno okolje z dobrim prometnim oziroma izhodiščnim položajem, v relativni bližini drugih zaposlitvenih, izobraževalnih in oskrbnih središč (razdalja je merjena iz Zgornjih Gorij): Bleda – 4 km, Lesc – 8 km, Radovljice – 11 km, Jesenic – 13 km, Kranja – 31 km, Ljubljane – 57 km; dostopnost po železnici: železniški postaji Lesce-Bled – 8 km, Bled-jezero – 3 km; bližina mednarodnih mejnih prehodov: Rateče – 45 km, Korensko sedlo – 48 km, Karavanke – 23 km, Ljubelj – 34 km; mednarodno letališče Brnik – 35 km. Zaradi bližine Bleda ima tudi nadpovprečno opremljenost z nekaterimi infrastrukturnimi napravami, predvsem s športnimi in prireditvenimi objekti ter z oskrbnimi dejavnostmi (obrt, gostinstvo, turizem, zdravstvo, šolstvo) (Topole, 2004, str. 144).

3.2 KS Gorje v naravnogeografskih členitvah

Ilešič (1981) v geografski regionalizaciji SR Slovenije uvršča obravnavano območje v Zgornjegorenjsko mezoregijo, ki obsega od pokrajinskih sestavin Ljubljanske kotline vso posavsko stran Vzhodnih Julijskih Alp in Zahodnih Karavank, vključno s predalpskimi kraškimi planotami (Jelovica, Pokljuka, Mežaklja), in vmesne dolinske in kotlinske pokrajine (Zgornja savska ali Jeseniška dolina, Bohinj, najsevernejši del terasastega sveta Gorenjskih ravnin in Dobrav okoli Radovljice in Bleda (Dežela ali Radovljiška dolina, Blejski kot)). Tako opredeljeno regijo sta opredeljevali takratni občini Jesenice in Radovljica. Občina Radovljica je obsegala vso mikroregionalno enoto Blejskega kota (KS Bled, KS Ribno, KS Gorje, KS Bohinjska Bela) (Ilešič, 1981, str. 14-15).

Naravnogeografske regionalizacije (Preglednica 1) so najnižje območje KS Gorje, kje leži večina vasi, uvrstile v Ljubljansko kotlino (kot del Blejskega kota), višje ležeče vasi in planoti Pokljuka in Mežakla pa v makroregijo Alpski svet. Pomembno je poudariti, da območje KS Gorje leži na meji med tema dvema makroregijama. Tako spadajo vasi Spodnje Gorje, Zgornje Gorje, Poljšica, Mevkuž in Višelnica na sam rob Ljubljanske kotline, vasi Grabče, Krnica, Perniki, Radovna, Spodnje Laze in Zgornje Laze pa v območje Alp oz. kakor posamezen avtor imenuje makroregijo. Melik in Ilešič pri svojih opisih območje, kjer ležijo gorjanske vasi, imenujeta Gorjanski kot. Ta izraz bomo uporabljali tudi mi – to je nižje ležeči del KS Gorje, kjer leži večina naselij.

Preglednica 1: KS Gorje v naravnogeografskih členitvah posameznih avtorjev.

	MAKROREGIJA	MEZOREGIJA	SUBMEZOREGIJA
Melik (1954 - 1960)	Julijske Alpe z Dolino	Blejsko – Radovljiška pokrajina (Radovljiška Dežela in Blejski kot)	
Ilešič (1958)	Alpske pokrajine	Gorenjske dobrave in ravnine	
		Julijske Alpe z dolinskimi mikroregijami	

Gams (1983)	Alpe	Julijske Alpe	
	Predalpski svet	Ljubljanska kotlina	Dežela in Blejski kot
Gams (1986)	Visokogorske Alpe	Vzhodne Julijske Alpe	
	Ljubljanska kotlina	Zgornja Ljubljanska kotlina	
Gams in sod. (1995)	Visokogorske Alpe	Julijske Alpe	
	Dno Ljubljanske kotline	Dežela in Blejski kot	
Gabrovec in sod.	Alpski svet	Julijske Alpe	
		Savska ravnina	

Vir: Kladnik, 1996

3.3 Morfogenetski razvoj, geološke in reliefne značilnosti

V morfološkem pogledu je Gorjanski kot razpet med dvema robovoma planot Pokljuke in Mežakle z vmesnim porečjem reke Radovne. Ta svet je kraškega značaja, bogato gozdnat, in se spušča proti nižje ležečemu obdelovalnemu področju, ki je ledeniškega značaja. Ima razgibano reliefno podobo in ugodno prisojno lego. Ledeniško podobo sta pustila bohinjski in radovinski ledenik, ko sta preoblikovala geološko podlago sedimentnih kamnin, ki so jih tektonske sile narinile in se pojavljajo kot prelomi in zakrasele planote Pokljuke in Mežakle. Nižja področja pokrivajo ostanki ledeniških moren. Prevladujeta apnenec in dolomit (CRPOV, str. 8).

Gorjanski kot sta najbolj zaznamovali tektonika in poledenitev. Obravnavano območje je v srednjem oligocenu prekrivalo morje. V miocenu in pliocenu je bila tu močna tektonska aktivnost, v sklopu katere sta nastala velika terciarna ravnika Pokljuka in Mežakla. Dvigovala sta se postopno, dokaz za to pa so številni nivoji in terase. Sledilo je daljše vmesno tektonsko mirovanje. Konec miocena je zaradi velikih temperaturnih sprememb prišlo do močnega mehničnega preperevanja. Prelom Radovne sestavljajo dolgi dinarski prelomi, zaradi katerih sta se ravnika pričela razčlenjevati. Danes le ta predstavlja tektonsko udorino, zapolnjeno zlasti z oligocenskimi in kvartarnimi plastmi (Špan, 2003).

Klimatske spremembe ob koncu pliocena so prinesle sušnost in močne ohlaiditve. Površje iz terciarnih sedimentov je postalo veliko manj odporno in se začelo hitreje zniževati, korozija na apnencu pa je oslabela. To je pripeljalo do hipsografskih sprememb v razmerju med vododržnimi terciarnimi kamninami ter apnencem. Bohinj in Ljubljanska kotlina sta se začela zniževati, apniška območja naokrog pa so začela v reliefu dominirati. Sledilo je močno zakrasevanje na apniških območjih. Močnejše mehnično razpadanje kamnin je v vodotoke prineslo več materiala in pospešilo poglobljanje dolin in spremembe tokov. V tem času je na močnih prelomih prišlo do nastanka Save Dolinke, ki je s pritokom Radovno nase pretočila vode, ki so pred tem tekle s severne strani Julijskih Alp čez Karavanke na sever proti Celovski kotlini (Pišnica, Bistrica, Kotarica, Krmarica) (Šifer, 1981, str. 68-69).

Ta erozija ni potekala strnjeno, ampak je imela prekinitve. To nam pokažeta dve izredno široki živoskalni terasi in več ožjih teras v sami dolini. Široka živoskalna terasa je ohranjena ob Radovni v višini 1100 - 1150 m ter 900 - 950 m. Po nastanku teh dveh teras so docela prenehali pogoji za nastajanje ravnin v apnencu in globinsko vrezovanje je

postalo prevladujoč geomorfološki proces. Šele po njihovem nastanku je prišlo do ekstremnih ohladitev (Šifrer, 1981, str. 69).

Bohinjski ledenik je zapolnjeval vso Blejsko-radovljiško kotlino in je ob največjem obsegu segal do Vintgarja, Žirovnice, Begunj in Kamne gorice. Na Pokljuko in proti Blejsko – radovljiški kotlini je dotekal led tudi s Pokljuškega grebena in po dolini Radovne ter Save Dolinke. Ledene gmote so priostrile številne vrhove, razširile najvišje ravnike in prispevale k značilni koritasti obliki doline Kota, Krme, Radovne. Po Pokljuki in dolinah je veliko ledeniškega gradiva (apneniški in dolomitni drobir s primešanimi skrilavci, peščenjaki in kislimi eruptivnimi kamninami).

Ugrez Blejskega kota se je izvršil na prehodu iz eocena v oligocen, vsekakor najkasneje v srednjem oligocenu. Z nastajajočimi višinskimi razlikami je prišlo v pleistocenu do močnega zasipavanja nastale udorine, kjer je v pleistocenu bohinjski ledenik segal s svojim jezikom v Blejski kot. Vsa Blejska kotlina je zapolnjena z morenskimi gradivom, pa tudi z materialom, ki kaže na vmesne klimatske spremembe v pleistocenu (npr. jezerski sedimenti). Vendar pa je današnje površinsko lice bilo v glavnem izoblikovano v zadnji poledenitveni wurmski fazi (Rakovec, 1929). V zahodnem in severnem delu Blejskega kota je morenski material naložen v obliki hrbtov, ki spremljajo gorski obod. To so močni morenski nasipi bohinjskega ledenika, ki so zapolnili 1 - 3 km širok predel ob izstopu doline Radovne v Blejski kot med planotama Pokljuke in Mežaklje. Ta predel običajno imenujemo »Gorjanski kot«, saj se loči po tem, da se v polkrogu, iznad nižjega zasipa blejske wurmske terase v višini 520 - 650 m dvigujejo morenski nasipi (Ilešič, 1935). Sestavlja jih več različno visokih, večinoma oblih hrbtov. Največji in najvišji morenski nasipi kot so Dolgo brdo s Kramperco, Vršče in Bošt presegajo višino 600 m. Vodni tokovi so v mehkem morenskem gradivu vrezali ponekod svoje struge precej globoko. Iznad morenske površine izstopajo ponekod tudi žive skale. Zato Gorjanski kot daje podobo hribovite pokrajine (Jeršič, 1965).

3.3.1 Geološke značilnosti

Najstarejše kamnine so spodnjetriasni tankoploščati apnenci, laporji in peščenjaki z roženastimi vključki sadre in okamelimi školjčnimi ostanki v majhni krpi zahodno od Lipanskih vrat in nekaj malega na južnem koncu Mežakle. Te kamnine so nastajale v plitvem Tetidnem morju že pred malo več kot 240 milijoni let.

Takoj za njimi so se skupaj z ostanki apnenčevih alg in različnih živalskih ostankov, posebno morskih gob, usedali neplastasti apnenci, ki se vlečejo od blejske grajske skale in Rečice na Poljšico in proti Krnici. Nekaj prvotnih apnencev se je že spremenilo v dolomit.

Srednjetriasne starosti, med okoli 230 in 235 milijoni let, so zelo različne kamnine malo globljega morja na jugovzhodnem koncu Mežakle in nekaj v njenem osrednjem delu in na vzhodni Pokljuki. Med njimi so ploščati temno sivi ali skoraj črni apnenci, ponekod z apnenčevimi algami, laporji, dolomiti, na Mežakli apnenčeva breča in zelenkasti vulkanski tuf, ki je nastal iz vulkanskega pepela.

V spodnjem delu zgornjega triasa, pred kakimi 230 milijoni let, so v precej razburkanem morju bujno uspevale na manjših in večjih grebenih korale več rodov in vrst ter morske gobe, v bolj mirnih lagunah pa so se bohotile trate apnenčevih alg ene same vrste *Diplopora anulata*. Na Mežaklinem grebenu proti Savi Dolinki in po zgornjem pobočju proti dolini Radovne so skoraj samo take kamnine in različnih okamnin ni težko najti.

Enaki fosili grade tudi Luknjo peč, Dimnike, Rjavino, Kredarico in Triglav, ki so del obsežnega Triglavskega pokrova.

Nad grebentskim cordevolskim apnencem, deloma že spremenjenim v dolomit iz najnižjega dela zgornjega triasa, so zelo značilni skladnati in ploščasti karnijski apnenci Vintgarja, tu in tam s črnimi roženčevimi lečami in gomolji.

Visokogorskemu ozemlju gorjanskega prostora pa dajejo pečat skladnati svetlo sivi zgornjetriasni dachsteinski apnenci Malega in Velikega Pršivca, Tosca, obeh Draških vrhov, in vrhov do Debele pečin še naprej do Velikega in Frčkovega vrha ter pretežnega dela Pokljuke. Nastajali so v obdobju pred 205 in 221 milijoni let, ko je tamkaj valovilo toplo plitvo Tetidino morje. Apnenci so naloženi v več kot 1000 m debelo skladovnico in jih na omenjenih gorah ne moremo prezreti. V njih bi pričakovali obilico okamnelega življenja, pa ga je prav na tem ozemlju bolj malo.

Na širšem ozemlju Pokljuške luknje (Pokljuške soteske) in naprej ob Ribščici je zelo trd siv gost zgornjetriasni skladnati apnenec, deloma pokremenjen, ki ga poživljajo črnkasti renčevi gomolji. Konodontni ostanki mu dokazujejo zgornjetriasno starost in ta apnenec je nastal v nekoliko globljem morju kot tudi še istočasno nastajajoči dachsteinski skladnati in grebentski apnenec.

V spodnji del jurskega sistema spadajo ploščati sivi, rdečkasti in zelenkasti gosti apnenci na vzhodni strani Vernerja, ki jih že po barvi brez težave lahko ločimo od drugih kamnin gorjanskega prostora. Severno od njih je večja krpa skladnatega debelo in drobnozrnatega konglomerata in njegovi boki se lomijo od sten in se valijo celi bloki na Velo polje.

Iz pleistocenske periode, v kateri se je zvrstilo več ledenih in medledenih dob, je v dolini Radovne in po njenih pobočjih precej moren ali ledeniških grobelj, ki jih je nagrmadil radovinski ledenik na poti iz zgornje Krme do Gorij. Še močnejši ledenik iz bohinjskega kota ga je tam nekje zaustavil na poti proti Bledu in preusmeril proti Poljanami. Vseposvoda za umikajočim ledenikom so ostale morene. V moreni je pomešan različno debel peščeno-prodni in glineni material z večjimi in velikimi bloki, ki so brez reda razmetani v tej nesprijeti ledeniški kamnini. Vse, kar se je v medledeni dobi nabralo razpadajočega po dolini in pobočjih, je radovinski ledenik potiskal pred seboj, sproti pa trgjal skalne bloke in U-jasto oblikoval dolino Radovne. Ko so mu opešale moči, je puščal morene. Za temi kamnitimi pregradami so nastajala jezera, v katere so se stekale vode izpod talečega ledenika. Taka morena je tudi v Radovni zajezila dolino in v jezero so ledeniške vode spirale glineno-karbonatno usedlino, ki ji pravimo jezerska kreda. Svoj čas so jo tam tudi kopali.

Po zadnji poledenitvi, že v današnji dobi, je Radovna odnesla večino moren, za vzorec pa jih je nekaj le še ostalo in ledeniške groblje ni težko prepoznati. Ker se je in se še zdaj ozemlje gorjanskega prostora rahlo vzdiguje, Radovna počasi pogloblja strugo in posebno ob visokih vodah odnaša kamninski material iz gora proti Savi Dolinki (CRPOV, str. 42-43).

3.4 Podnebne značilnosti

3.4.1 Podnebje

Na podnebje v Gorjanskem kotu vpliva lega med gorami, saj visokogorsko in hribovito obrobje zmanjšujeta vetrovnost in pospešujeta temperaturni obrat. Ker pa je Gorjanski kot odprt proti jugovzhodu, hladen zrak stalno odteka v nižje predele proti Bledu in naprej po Ljubljanski kotlini, zato v Gorjanskem kotu zelo redko nastane megla.

Glavna klimatska značilnost so topla, vendar ne prevroča poletja, in hladne, vendar ne ekstremno mrzle zime. Padavin, ki so razporejene skozi vse leto, je dovolj, s primarnim maksimumom novembra in sekundarnim v poletnih mesecih. Snežna odeja nastaja v hladnejši polovici leta na celotnem območju, vendar je v višjih legah obilnejša. Na njeno trajanje učinkujeta ekspozicija in nadmorska višina (Bernot, 1981).

Po Ogrinovi klasifikaciji podnebja spada Gorjanski kot v zmerno celinsko podnebje zahodne in južne Slovenije, za katerega je značilno, da je povprečna aprilaska temperatura nižja od oktobrske in da ima submediteranski padavinski režim s primarnim viškom padavin jeseni in sekundarnim ob koncu pomladi, ter primarnim nižkom padavin pozimi in sekundarnim poleti. Povprečna letna količina padavin znaša od 1300 do 2800 mm. Pokljuka in Mežakla pa glede na isto klasifikacijo spadata v podnebje nižjega gorskega sveta in vmesnih dolin zahodne Slovenije, za katerega je značilno, da je povprečna temperatura najtoplejšega meseca višja od 10°C in submediteranski padavinski režim z več kot 1600 mm padavin.

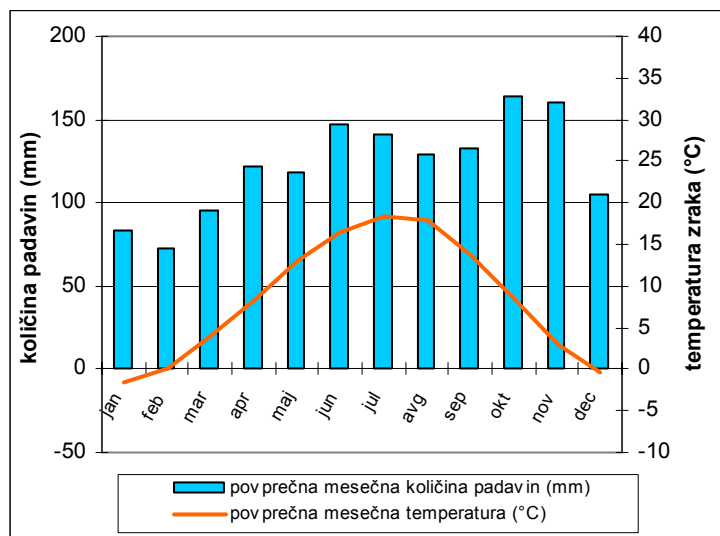
3.4.2 Temperature

Ker na območju Gorjanskega kota ni hidrometeorološke postaje, si bomo pomagali z bližnjimi Lescami (Preglednica 2, Grafikon 1), ki so od Gorij oddaljene 9 km in so s 515 m n.v. za 95 m nižje od Zgornjih Gorij. Pri tem pa moramo poudariti, da kljub relativni bližini postaja Lesce ni idealna rešitev, ker je v območju Gorjanskega kota manj megle in posredno več sonca, zaradi neposredne bližine gora pa je tudi količina padavin večja.

Preglednica 2: Povprečna mesečna količina padavin in povprečna mesečna temperatura za meteorološko postajo Lesce v letih 1970 - 2000.

	jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec	leto
povprečna mesečna količina padavin (mm)	83,3	72,7	95,1	122	118,5	147,1	140,6	129,3	132,7	163,4	160,4	105,5	147,1
povprečna mesečna temperatura (°C)	-1,6	0,1	3,9	8,2	13,1	16,4	18,3	17,9	13,7	8,6	3,1	-0,5	8,4

Vir: Hidrometeorološki zavod RS, 1995, 2000.

Grafikon 1: Klimogram za meteorološko postajo Lesce (obdobje 1970 - 2000).

Vir: Hidrometeorološki zavod RS, 1995, 2005

Povprečna letna temperatura v obdobju 1970 - 2000 je bila 8,4°C. V obdobju 1960 - 1990 pa je bila povprečna letna temperatura 8,3°C. Najhladnejši mesec je januar z -1,6°C, najtoplejši pa julij z 18,3°C. Povprečna aprilaska temperatura je za 0,4°C nižja od oktobrske, kar je značilnost zmernocelinskega podnebja zahodne in južne Slovenije.

Zaradi razgibanega reliefa so že na majhne razdalje občutne temperaturne razlike, ki so odvisne od ekspozicije in nadmorske višine.

Na Pernikih je povprečna letna temperatura med 5 in 7,5°C. Na Mrzlem studencu je bila povprečna temperatura za obdobje 1931 - 1960 3,5°C. Povprečna januarska temperatura na Mrzlem studencu je -6,7°C. Na poključkem platoju zaradi delne reliefne depresije zastaja težji, mrzel zrak, kar povzroča zamegljenost in nižje temperature. Ta vpliv je tako izrazit, da je najnižja temperatura (-32,6°C) izmerjena na Rudnem polju in ne na Kredarici. Letna amplituda na Pokljuki je lahko do 60°C. Tudi na Mežakli so velike temperaturne razlike. Zimske temperaturne razlike so v Krmi tudi -25°C, poletne na Mežakli pa +35°C (CRPOV).

3.4.3 Padavine

Količina padavin na bližnji meteorološki postaji Lesce je bila v obdobju 1970 - 2000 1471 mm. Največ padavin je padlo v jesenskih mesecih (31%), najmanj pa v zimskih (18%), kar je zopet značilnost zmerno celinskega podnebja oz. njegovega submediteranskega padavinskega režima.

Na Mežakli in Pokljuki je padavin od 1900 do 2100 mm letno. Na posameznih višjih predelih več, v dolini pa nekoliko manj. V vegetacijski dobi je padavin od 1200 do 1300 mm letno. Količina padavin se manjša od zahoda proti vzhodu. Največ padavin je junija, oktobra in novembra, najmanj pa januarja in februarja.

Zaradi gorate okolice so poleti na tem območju pogoste padavine vertikalnega razvoja – to so plohe in nevihte. Redko se z njimi pojavi toča (Trontelj, 2004, str. 60). Bled ima v povprečju 111 padavinskih dni na leto.

Snežna odeja v Gorjanskem kotu traja okoli 60 dni, a je v zadnjih letih bistveno krajša.

Na Pokljuki leži sneg povprečno 170 dni, običajno je snežna odeja debelejša od pol metra. Zaradi prisojne lege leži sneg na Mežakli v povprečju 100 dni, v Zgornji Radovni in Krmi pa tudi do 200 dni.

3.4.4 Vetrovi

Ob lepem vremenu sta najbolj značilna dva lokalna vetrova: nočni veter piha z gora, v dopoldanskih urah pa piha jugovzhodni veter. Oba osvežita dnevno vročino.

Vetrovi so bolj značilni za platoja Mežakla in Pokljuka kot za same Gorje z okolico. Na Pokljuki vetrovi pihajo z Debele peči. Najpogostejša smer pa je zahodna in jugovzhodna. Ta veter piha običajno v drugi polovici leta in je najbolj nevaren za vetrolome. V prvi polovici leta v glavnem pihata vzhodnik in severovzhodnik. V osrednjem delu v glavnem prevladuje brezvetrje, na robovih pa so lokalni vetrovi, ki pihajo s planote. Na Mežakli prevladujejo zahodni in severozahodni vetrovi, v zgornjem delu Radovne pa južni vetrovi (CRPOV, str. 45).

3.4.5 Temperaturni obrat

Temperaturni obrat se pojavlja zelo redko. Težji hladen zrak, ki se z osojnih pobočij v jutranjih urah in pozimi z zasneženih območij spušča proti nižini, še lahko odteka proti nižjim predelom Ljubljanske kotline. Tako so meglena jutra in dopoldnevi v Gorjah zelo redki. Lesce imajo v povprečju le 26 meglenih dni na leto (Trontelj, 2004), območje Gorij pa še manj. Območje Gorjanskega kota bi glede na Ljubljansko kotlino lahko označili kot začetek termalnega pasu, saj megla največkrat seže le do Bleda, medtem ko je območje Gorjanskega kota v soncu.

3.5 Hidrografske značilnosti

Zaradi izdatnejše količine padavin in razgibanega reliefa ima to območje precej vode. Glavni vodotok je reka Radovna, ki je dolga okoli 22 km. Od izvira do izliva v Savo Dolinko premaga 270 m višinske razlike. Skoraj vso pot, razen na začetku in na koncu, ko se izlije v Savo Dolinko, teče po območju KS Gorje. Reka Radovna pride na dan med Zgornjo in Srednjo Radovno in ne izvira vedno na istem mestu. Mesto izvira je odvisno od višine podtalnice, ta pa je odvisna od padavin oziroma topljenja snega. Radovna izvira v manjših izvirih, njena voda pa je tako nasičena z zrakom, da pri izvirih nastajajo zračni mehurčki. Izviri se pomaknejo višje proti Zgornji Radovni šele meseca aprila, ko se prične v gorah topiti sneg (CRPOV, str. 46). Najprej teče Radovna proti jugovzhodu, pri Krnici pa se obrne proti severovzhodu. Prvotno je tekla v Blejsko jezero, a ji je Bohinjski ledenik z morenami zaprl pot, tako da je morala poiskati novo pot proti Savi Dolinki. Obrnila se je proti SV, zajedla je novo strugo in med drugim ustvarila dobro znano sotesko Vintgar.

Reka Radovna je bila včasih tudi gospodarsko zelo pomembna (mlini, žage, fužinarstvo, elektrarne). Večina manjših gospodarskih objektov na reki Radovni je propadla, nekateri pa nastajajo na novo. Na svoji poti od Zgornje Radovne do izliva v Savo Dolinko pri Mostah dobiva precej manjših pritokov s pobočij Mežakle in Pokljuke.

Ker je voda na področju Gorij dokaj neonesnažena, oskrbuje s pitno vodo velik del radovljiške občine.

V notranjosti Pokljuke se glede na velike količine padavin pretaka veliko vode. Večji izviri so na Mrzlem studencu, pri Koriscu, za Črnim potokom, veliko je majhnih izvirov. Večina se steka v Savo Bohinjko in Radovno. Razvodnica med Savo Bohinjko in Radovno je med Mrzlim studencem in Rudnim poljem. Močna izvira s pokljuške strani v Radovno sta Lipnik, ki mu lahko rečemo kraški bruhalnik, in Zmrzlek, manjša pa sta Račnek in Buden.

Zanimiv je potok Ribščica, ki izvira v Pokljuški soteski nekje pod Kobalovim rovtom. Izvir tega potoka je po nastanku podoben izviru reke Radovne. Zaradi ledeniškega materiala izvira na različnih mestih, odvisno od količine padavin.

Na Mežakli je zaradi porozne geološke podlage malo izvirov. Izviri se pojavijo le na predelih z veliko roženca. Tako najdemo izvir nad Zgornjim in Spodnjim Kozjekom, pod Pršivcem in Zasrpi ter na Pernikih. Geološke plasti Mežakle so nagnjene proti Radovni, zato obstaja nevarnost, da bi odcedne vode z jeseniške deponije na Mali Mežakli (700 m n.v.) pronicale do nižje ležečega (660 m n.v.) zajetja pitne vode v Ovčjih jamah v Radovni (CRPOV, str. 46).

Na jugovzhodnem delu Mežakle izvira potok Rečica, ki izvira v Lomu, pomemben pritok pa mu je Črna Rečica, ki izvira v dolini Rečice in priteče z območja Trbič na Lazah. Ta potok je zanimiv po tem, da ne presahne, dolg pa je le nekaj metrov. Verjetno je to eden najkrajših stalnih potokov v tem delu Slovenije (CRPOV, str. 46).

Zelo zanimiva sta potoka Kotarica in Krmarica, ki pritečeta le ob obilnem in dolgotrajnem deževju. Vzrok temu je zelo pronicljiv ledeniški material v Zgornji Radovni. Sicer deževnica na grbinastem terenu ponikne.

V Krnici je potok Hutušnek, na Spodnjih Lazah pa izvir na Kamri, ki teče po Dovernekovem grabnu v Radovno.

3.6 Pedogeografske in vegetacijske značilnosti

Na območju so zastopani naslednji tipi prsti (Lovrenčak, 1981):

Na dnu doline Radovne so obrečne prsti in hipogleji, ki so mlade in slabo razvite prsti. Obrečne prsti so nastale na peščenih in prodnatih rečnih nanosih. Ob vodah jim pripadajo prodišča, kjer se vrši prinašanje in odnašanje kamninskega gradiva. Hipoglej je nastal ob manjših potokih na fino zrnatih usedlinah pod vplivom talne vode. Obrečne prsti razraščajo logi vrbovja, hipogleje pa logi črne jelše;

Nad holocenskimi ravnici so se na mlajših pleistocenskih terasah v dolini Radovni oblikovale drugačne prsti, saj je kamninsko gradivo iz starejše pedogeneze. Na mlajših terasah je rendzina, na starejših terasah pa evtrična rjava prst, ki se je razvila iz rendzine in je od nje debelejša. Za obe prsti velja, da sta rodovitni, primerni za polja in travnike. Naravno rastje pripada nižinskemu gozdu gradna in belega gabra, ki je tu večji del izkrčen;

V hribovitem obrobju in gorskem svetu Pokljuke in Mežakle na karbonatni osnovi nastaja rendzina, ki jo na strmeh reliefu poraščajo bukovi in smrekovi gozdovi, na položnejšem pa travniki in njive; z rendzinami se prepletajo rjave pokarbonatne prsti, ki so nastale iz čistih apnencev in dolomitov oz. iz netopnega ostanka preperevanja teh kamnin. Na najvišjih delih Pokljuškega visokogorja so litosoli, ki nastajajo s fizikalnim preperevanjem trde matične osnove in odnašanjem drobnih kamninskih delcev; kamnišče sestavlja razpadla kamnina, ki ni globlja od 20 cm. Spodaj je čvrsta kamnina. Razvijajo se na apnencih in kamninah, ki težko fizikalno preperevajo;

Na območju Pokljuških barij so nastale šotne prsti visokega barja. V pleistocenu so bili tu odloženi nanosi peska in gline, ki so slabo propustni. Te prsti se nahajajo v konkavnih oblikah površja ali na ravnini, kjer je navzoča poplavna ali visoko segajoča talna voda. Barja gradijo šotni mahovi, ki se razraščajo na odmrlih rastlinah, zato barje postaja v sredini, kjer se to godi, višje kot na robovih.

Naravna vegetacija je močno izkrčena. Ravninski in rahlo valovit svet Gorjanskega kota je pod kulturnim rastjem. Izkrčen je prvotni gozd gradna in belega gabra. Predalpski bukov gozd prekriva razmeroma majhne sklenjene površine v višjih hribovitih predelih, do 800 m n.v.

Na Mežakli je bil prvotni listnat gozd spremenjen v smrekovega (70%), sedaj ga zaraščata gorski javor in bukev.

Obsežne površine na Pokljuki poraščata smrekov gozd z golim lepenom in subalpski smrekov gozd. To sta gospodarsko zelo donosna sestoja, ki dajeta les dobre kakovosti, tudi resonančno smrekovino. Na robnih delih Pokljuke je ravno tako kot na Mežakli predgorski bukov gozd z jelko. Na obeh planotah je raznovrstna podrast.

Na Pokljuškem barju, poraslem s šotnimi mahovi, rastejo značilne visokobarjanske rastline.

Primer vzdrževanja naravnega rastja na Mežakli, Pokljuki in dolini Radovni so senožeti, t.i. rovti. To so manj produktivni travniki, ki se kosijo enkrat letno in se po košnji navadno popasejo.

3.7 Pokrajinske enote

KS Gorje lahko glede na naravnogeografske dejavnike razdelimo na 5 homogenih enot: morenski svet Gorjanskega kota, rečne doline, pobočja visokih planot, visoke planote in visokogorje.

Morenski svet Gorjanskega kota je severozahodno nadaljevanje Blejskega kota in oblikuje postopen prehod z nižinskega proti planotastemu svetu. To je relativno razgiban svet. Med kamninsko podlago prevladuje morensko gradivo, ob Radovni pa je odložena rečna naplavina. Izstopajo vzpetine iz laporja, meljevca, apnenca, dolomita, tufa in tufita.

Sem spada kar osem naselij z 2714 prebivalci (Popis 2002). Naselja so razporejena ob severovzhodnem vznožju Pokljuke (Poljšica, Krnica, Grabče), ali pa se drže položnih južnih pobočij vzpetin visoko nad desnim bregom Radovne in se raztezajo v višinah 520 - 670 metrov (Zgornje Gorje, Mevkuž, Višelnica, Spodnje Gorje, Podhom). Zaradi naravnih

omejitev in varovanja rodovitnega polja so naselja ostala večinoma majhna. Še največje možnosti širjenja imajo Spodnje Gorje.

K **rečnim** dolinam štejemo dolino Radovne med Gogalovim rovtom in njenim desnim pritokom Ribščico ter zgornji del doline Krme. Rečna dolina Radovne je pomembna predvsem z vodooskrbnega, naravovarstvenega in prometnega vidika, tu pa so tudi velike pašne površine. Poselitev je redka, vezana na pred poplavami varne terase. Vas Radovna je razložena ob istoimenski reki med Mežakljo in Pokljuko. Na najnižji terasi opazimo le nekdanje mlinarske in žagarske obrate. V dolini Krme, kjer voda še danes odteka podtalno, je še danes živa Zasipska planina, kjer poleti pasejo kmetje iz Zasipa.

V submezoregijo **pobočja visokih planot** spadajo vzhodna poključka pobočja, ki se spustijo z višine 1200 metrov na razdalji štiri kilometre skoraj do Blejskega jezera z nadmorsko višino 475 metrov, ter severna pobočja Pokljuke in južna pobočja Mežakle, ki se strmo spuščajo z višin 1671 - 900 metrov v dolino Radovne (700 - 620 metrov nadmorske višine). Tako je za pobočja visokih planot značilen velik višinski razpon, menjava izrednih strmin, tudi prepadov ter položnih in uravnanih odsekov, obsežne skalnate površine in melišča, sicer pa prevlada varovalnega gozda. Ker na planotah zaradi kraškega površja voda uhaja v tla, se ponekod ponovno pojavi ob vznožju planot v obliki močnih kraških izvirov.

Na pobočnih uravninah Mežakle sta nastali dve vasi: Spodnje Laze (670 - 680 metrov) in Zgornje Laze (670 - 800 metrov). V povojnem obdobju sta naselji začeli izgubljati prebivalce, v zadnjih desetih letih pa se je z izboljšanimi komunikacijskimi sredstvi in prometno infrastrukturo njihov položaj nekoliko popravil.

Na **visokih planotah** Pokljuke in Mežaklje prevladujejo triasne karbonatne kamnine, zaradi česar so tla zakrasela, pokriva pa jih gozd. Na manj strmih tleh in nepropustni kamninski podlagi, na katero so vezani vodni viri, so kmetje uredili krčevine. Pokljuka ima na območju KS Gorje več planin: Kranjska dolina (1250 m n. v.), Velika raven (1360 m n. v.), Meja dolina (1345 m n. v.), Klek (1550 m n. v.), Mrzli studenec (1213 m n. v.). Na Zgornjih (900 - 1200 m n. v.) in Spodnjih (900 m n. v.) poključskih rovtih, imajo kmetje iz gorjanskih vasi svoje krčevine, ki jih kosijo enkrat letno. Nekdanje naselje Stara Pokljuka (850 - 875 m n. v.) je opustelo, zaselek Zatrnik (870 - 900 m n. v.), ki se je razširil predvsem z načrtno gradnjo počitniških bivališč, pa je del naselja Krnica.

Na Mežakli stoji v njenem najbolj uravnanim južnem delu edino stalno višinsko naselje Perniki (810 - 850 metrov) s 13 prebivalci, sicer pa najdemo po vsej planoti še več krčevin, nekatere tudi s pastirskimi stanovi: Obranca (1025 m n. v.), Kisovec (1025 m n. v.), Za srpmi (950 - 1050 m n. v.), Ravne (950 - 975 m n. v.), Spodnji Kozjek (1055 m n. v.), in Zgornji Kozjek (1215 m n. v.).

Pobočja visokih planot in visoke planote so torej gospodarski prostor nižinskih naselij, v preteklosti izkoriščen za senožeti, za planinsko pašništvo in gozdno gospodarstvo, v novejšem času pa tudi kot turistično-rekreacijsko območje. Tu so zlasti v sedemdesetih letih zgradili in uredili številna počitniška bivališča. Nadaljnjo nenačrtno oz. črno gradnjo in spreminjanje funkcije objektov je ustavil sprejem Zakona o Triglavskem narodnem parku leta 1981.

K **visokogorju** spadajo Poključki greben (1369 - 2243 m n. v.) in jugovzhodna pobočja grebena med Macesnovcem (1926 m n. v.) in Malim Triglavom (2725 m n. v.), ki obdajajo dolino Krme. To je neposeljeno območje, zgrajeno večinoma iz odpornih triasnih

apnencev, z nadmorskimi višinami med 846 in 2721 metri. Večina površin je nad gozdno mejo, velik del je celo skalnat in pokrit z melišči. Edina živa planina v tem delu je Lipanca (1600 - 1700 metrov) z Blejsko kočjo na višini 1630 metrov.

4 ANALIZA

4.1 Demografske spremembe

4.1.1 Gibanje števila prebivalcev

Prebivalstvo so vsi ljudje, ki živijo v neki pokrajini. Prebivalstvo je zelo odvisno od naravnih in družbenih razmer v pokrajini, zato se njegove značilnosti hitro spreminjajo. Najpomembnejša prebivalstvena prvina je število prebivalcev, v njem pa so združeni podatki o številu rojenih, umrlih, priseljenih in odseljenih. Spreminjanje števila prebivalcev je osnovni kazalec, ki nam pove, ali je na območju prisotna depopulacija, stagnacija ali koncentracija prebivalstva, to pa je osnova za napovedovanje razvoja nekega območja. Za slovensko podeželje v splošnem velja depopulacija, vendar ne smemo enačiti vsega podeželja. Zaradi suburbanizacije in deurbanizacije v zadnjih dveh desetletjih so dostopnejša in estetsko privlačnejša območja podeželja zopet pridobila nove prebivalce ali pa jih vsaj zadržala pred izselitvijo.

Preglednica 3: Naravno gibanje, selitveno gibanje in skupni prirastek v KS Gorje za leti 1991 in 2002.

leto	naravno gibanje			selitveno gibanje			skupni prirastek
	rojeni	umrli	naravni prirastek	priseljeni	odseljeni	selitveni prirastek	
1991	35	26	9	42	52	-10	-1
2002	27	31	-4	83	72	11	7

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Popis prebivalstva 1991 in 2002.

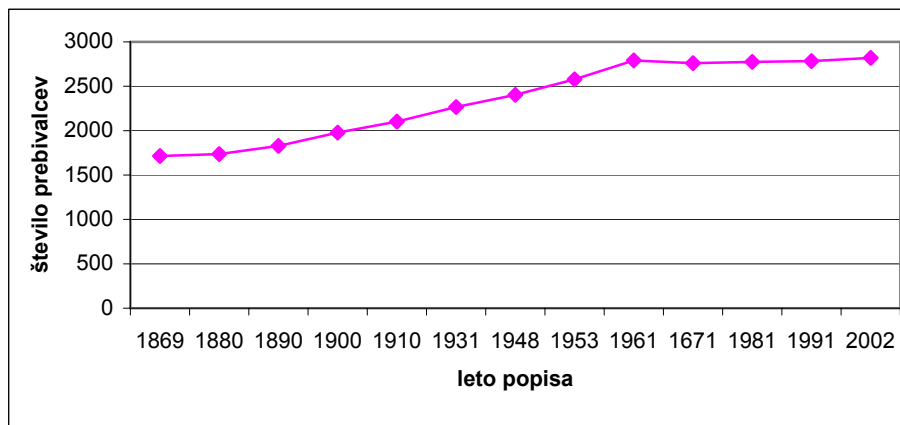
Za KS Gorje imamo podatke o številu prebivalcev od leta 1869 do 2002 (Preglednica 4, Grafikon 2). V obdobju teh 133 let se je prebivalstvo povečalo za 64,4 %.

Preglednica 4: Gibanje števila prebivalcev v KS Gorje v obdobju od 1869 do 2002.

LETO	ŠTEVILO PREBIVALCEV	INDEKS
1869	1715	100
1880	1736	101,2
1890	1828	106,5
1900	1977	115,3
1910	2102	122,6
1931	2266	132,1
1948	2404	140,2
1953	2579	150,4

LETO	ŠTEVILO PREBIVALCEV	INDEKS
1961	2791	162,7
1971	2760	160,9
1981	2774	161,7
1991	2784	162,3
2002	2820	164,4

Vir: Prebivalstvo naselij (1869 – 1969) in Statistični urad Republike Slovenije, Popis prebivalstva, leto 1961, 1971, 1981, 1991, 2002.

Grafikon 2: Število prebivalcev v KS Gorje v obdobju od 1869 do 2002.

Vir: Prebivalstvo naselij (1869 – 1969) in Statistični urad Republike Slovenije, Popis prebivalstva, leto 1961, 1971, 1981, 1991, 2002.

Prebivalstvo je naraščalo v vseh obdobjih z izjemo leta 1971, ko je število prebivalstva upadlo za 1,8 % (glede na izhodiščno leto 1869). Do leta 1961 je konstantno naraščalo, v povprečju za 7 % v desetletju. Leta 1971 je zaznati že omenjeni rahel upad. Naslednji dve desetletji je prisotna zelo rahla rast (0,8 % in 0,6 %), leta 2002 pa je rast znašala 2,1 %.

Rast števila prebivalcev v obdobju od konca 2. sv. vojne do sedemdesetih let je posledica policentrično zasnovanega koncepta socialno-ekonomskega razvoja in z njim povezano urbanizacijo in industrializacijo, ki sta zajeli vso Deželo in Blejski kot in širše gledano celotno Gorenjsko. Tako se je v krajih v neposredni bližini Gorij (Bled, Radovljica, Jesenice, Lesce) širila industrija, ki je zaposlovala prebivalce KS Gorje, ki se jim zaradi bližine ni bilo treba seliti, zadostovala je že dnevna migracija.

Upad števila prebivalstva je prisoten le ob popisu leta 1971, za 1,8 %, kot posledica nadaljnje industrializacije in urbanizacije, ki sta podeželsko prebivalstvo zvalili v mesta.

Porast v devetdesetih letih gre pripisati obratnima procesoma (deurbanizacija, deindustrializacija), ko se višji družbeni sloji, mlade družine in upokojenci zaradi bolj zdravega načina življenja selijo iz mest na podeželje oz. se domačini zaradi omenjene ozaveščenosti manj izseljujejo.

Ni pa bila rast števila prebivalcev prisotna v vseh naseljih KS Gorje. Praviloma se je število prebivalcev v večjih in dostopnejših naseljih večalo, v manjših in odročnejših pa se je manjšalo.

Glede na število prebivalcev smo razdelili naselja v štiri velikostne razrede (Preglednica 5). Število prebivalcev se nanaša na leto 2002.

Preglednica 5: Naselja po štirih velikostnih razredih s številom prebivalcev leta 2002.

MANJ KOT 50 PREBIVALCEV	50 - 100 PREBIVALCEV	100 - 500 PREBIVALCEV	VEČ KOT 500 PREBIVALCEV
Radovna (9 preb.)	Sp. Laze (57 preb.)	Poljšica (251 preb.)	Zg. Gorje (525 preb.)
Perniki (13 preb.)	Zg. Laze (62 preb.)	Podhom (321 preb.)	Sp. Gorje (985 preb.)
	Višelnica (67 preb.)	Krnica (367 preb.)	
	Grabče (79 preb.)		
	Mevkuž (84 preb.)		

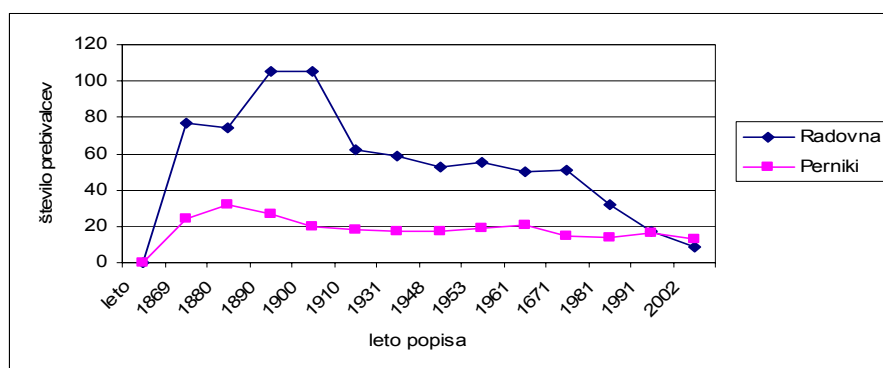
Prebivalstvo v naseljih z manj kot 50 prebivalci konstantno pada (Preglednica 6, Grafikon 3). Tako Radovna kot Perniki sta hribovski naselji, ki jih s središčem Gorij povezujeta 10 oz. 8 km dolgi makadamski cesti. V obdobju 133 let se je na Pernikih prebivalstvo razpolovilo, v Radovni pa je ostala le še desetina prebivalstva (glede na izhodiščno leto 1869). Medtem ko je na Pernikih ob popisih leta 1961, 1971 in 1991 še prisotno povečanje prebivalstva pa je v Radovni v zadnjih treh desetletjih zaznati močan upad.

Preglednica 6: Število prebivalcev na Pernikih in v Radovni ob popisih.

leto	Radovna		Perniki	
	št.preb.	indeks	št.preb.	indeks
1869	77	100	24	100
1880	74	96,1	32	133,3
1890	105	136,4	27	112,5
1900	105	136,4	20	83,3
1910	62	80,5	18	75
1931	59	76,6	17	70,8
1948	53	68,8	17	70,8
1953	55	71,4	19	79,2
1961	50	64,9	21	87,5
1971	51	66,2	15	62,5
1981	32	41,6	14	58,3
1991	17	22,1	16	66,6
2002	9	11,7	13	54,1

Vir: Prebivalstvo naselij (1869 – 1969) in Statistični urad Republike Slovenije, Popis prebivalstva, leto 1961, 1971, 1981, 1991, 2002.

Grafikon 3: Gibanje števila prebivalcev v naseljih velikostnega razreda z manj kot 50 prebivalci (glede na leto 2002) ob popisih.



Vir: Prebivalstvo naselij (1869 – 1969) in Statistični urad Republike Slovenije, Popis prebivalstva, leto 1961, 1971, 1981, 1991, 2002.

Prebivalstvo v naseljih velikostnega razreda 50 - 100 prebivalcev prav tako upada, razen v naselju Zgornje Laze (Preglednica 7, Grafikon 4). Upad števila prebivalcev je v 133 letnem obdobju 8 %, 12 %, 48 % in 24 %. Zanimivi sta naselji Zgornje in Spodnje Laze, ki si ju

kljub slabše dostopnosti za svoje naselje izbralo več mladih družin. Naselji ležita sredi travnikov in pašnikov na pomolu jugovzhodnega pobočja planote Mežakle, v višini 690 oz 820 m. Razlog za stagnacijo oz. koncentracijo gre pripisati kakovostnemu bivanju v odmaknjenosti od središč.

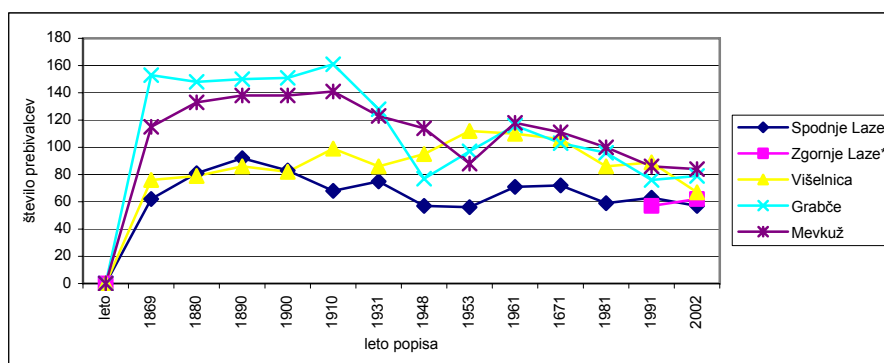
Preglednica 7: Število prebivalcev v Spodnjih Lazah, Zgornjih Lazah, Višelnici, Grabčah in Mevkužu ob popisih.

leto	Spodnje Laze		Zgornje Laze*		Višelnica		Grabče		Mevkuž	
	št.preb.	indeks	št.preb.	indeks	št.preb.	indeks	št.preb.	indeks	št.preb.	indeks
1869	62	100			76	100	153	100	115	100
1880	81	130,6			79	103,9	148	96,7	133	115,7
1890	92	148,3			86	113,2	150	98	138	120
1900	83	133,8			82	107,9	151	98,7	138	120
1910	68	109,6			99	130,3	161	105,2	141	122,6
1931	75	120,9			86	113,2	128	83,6	123	106,9
1948	57	91,9			95	125	77	50,3	114	99,1
1953	56	90,3			112	147,4	97	63,4	88	76,5
1961	71	114,5			110	144,7	116	75,8	118	102,6
1671	72	116,1			106	139,5	103	67,3	111	96,5
1981	59	95,2			86	113,2	96	62,7	100	86,9
1991	63	101,6	57	100	89	117,1	76	49,7	86	74,8
2002	57	91,9	62	108,7	67	88,2	79	51,6	84	73

*Zgornje Laze so postale samostojno naselje leta 1988, prej pa so bile del Spodnjih Gorij.

Vir: Prebivalstvo naselij (1869 – 1969) in Statistični urad Republike Slovenije, Popis prebivalstva, leto 1961, 1971, 1981, 1991, 2002.

Grafikon 4: Gibanje števila prebivalcev v naseljih velikostnega razreda 50 – 100 prebivalcev (glede na leto 2002) ob popisih.



Vir: Prebivalstvo naselij (1869 – 1969) in Statistični urad Republike Slovenije, Popis prebivalstva, leto 1961, 1971, 1981, 1991, 2002.

Vsa tri naselja velikostnega razreda 100 - 500 prebivalcev so v 133 letnem obdobju zabeležila rast števila prebivalstva (Preglednica 8, Grafikon 5) in sicer za 12 %, 67 % oz. 39 % (glede na izhodiščno leto 1869). Krnica in Podhom v obdobju zadnjih petdeset let

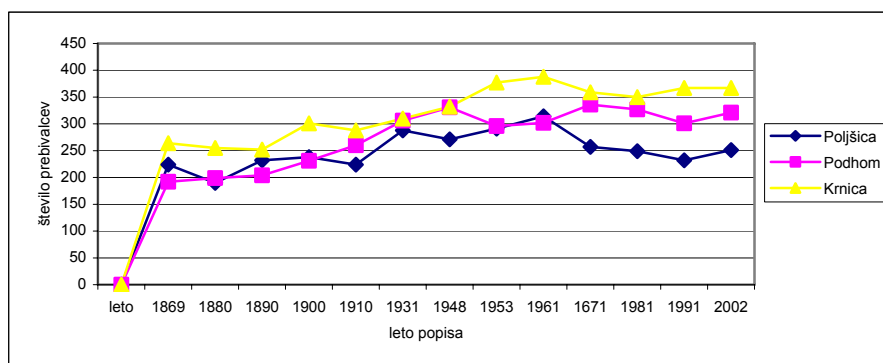
posplošeno gledano stagnirata z rahlimi pozitivnimi in negativnimi odstopanji, medtem ko je na Poljšici opazen trend upadanja prebivalstva.

Preglednica 8: Število prebivalcev na Poljšici, v Podhomu in v Krnici ob popisih.

leto	Poljšica		Podhom		Krnica	
	št.preb.	indeks	št.preb.	indeks	št.preb.	indeks
1869	224	100	192	100	264	100
1880	190	84,8	199	103,6	255	96,6
1890	232	103,6	204	106,3	252	95,5
1900	238	106,3	231	120,3	301	114
1910	224	100	260	135,4	288	109,1
1931	288	128,6	306	159,4	310	117,4
1948	271	120,9	331	172,4	332	125,8
1953	291	129,9	296	154,2	377	142,8
1961	314	140,2	302	157,3	388	146,9
1971	257	114,7	336	175	359	135,9
1981	249	111,2	327	170,3	350	132,6
1991	232	103,6	301	156,7	367	139
2002	251	112	321	167,2	367	139

Vir: Prebivalstvo naselij (1869 – 1969) in Statistični urad Republike Slovenije, Popis prebivalstva, leto 1961, 1971, 1981, 1991, 2002.

Grafikon 5: Gibanje števila prebivalcev v naseljih velikostnega razreda 100 - 500 prebivalcev (glede na leto 2002) ob popisih.



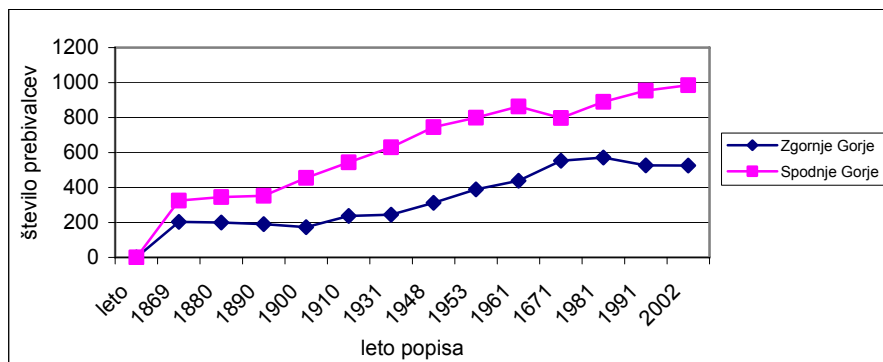
Vir: Prebivalstvo naselij (1869 – 1969) in Statistični urad Republike Slovenije, Popis prebivalstva, leto 1961, 1971, 1981, 1991, 2002.

V velikostnem razredu nad 500 prebivalcev sta največji naselji Zgornje Gorje in Spodnje Gorje. V obdobju 133 let se je prebivalstvo povečalo za 258,6 % oz. 303,1 % (Preglednica 9, Grafikon 6). Obe naselji imata le pri enem popisu rahel padec števila prebivalstva, sicer pa neprestano rast. Razlog za večjo koncentracijo prebivalstva glede na ostala naselja gre pripisati njuni centralni legi, centralnim funkcijam in lahki dostopnosti. Večina ljudi za svoje naselje raje izbere večji kraj, kjer živi več ljudi in ima zato tudi več funkcij, kot pa manjši in slabše dostopen kraj. Zato sta ti dve naselji tudi najhitreje rasli.

Preglednica 9: Število prebivalcev v Zgornjih Gorjah in Spodnjih Gorjah ob popisih.

leto	Zgornje Gorje		Spodnje Gorje	
	št.preb.	indeks	št.preb.	indeks
1869	203	100	325	100
1880	200	98,5	345	106,2
1890	190	93,6	352	108,3
1900	173	85,2	455	140
1910	237	116,7	544	167,4
1931	244	120,2	630	193,8
1948	312	153,7	745	229,2
1953	389	191,6	799	245,8
1961	438	215,8	863	265,5
1971	553	272,4	797	245,2
1981	571	271,3	890	273,8
1991	526	259,1	954	293,5
2002	525	258,6	985	303,1

Vir: Prebivalstvo naselij (1869 – 1969) in Statistični urad Republike Slovenije, Popis prebivalstva, leto 1961, 1971, 1981, 1991, 2002.

Grafikon 6: Gibanje števila prebivalcev v naseljih velikostnega razreda nad 500 prebivalcev (glede na leto 2002) ob popisih.

Vir: Prebivalstvo naselij (1869 – 1969) in Statistični urad Republike Slovenije, Popis prebivalstva, leto 1961, 1971, 1981, 1991, 2002.

Če primerjamo indekse rasti prebivalstva za posamezna desetletja (Preglednica 10), ugotovimo, da je prevladujoči indeks med 80 in 95, saj se pojavlja šestnajstkrat. Sledi indeks med 95 in 105 s štirinajstkratnim pojavljanjem. Devetkrat se pojavlja indeks nad 105 in šestkrat indeks pod 80.

Preglednica 10: Indeks gibanja števila prebivalcev po naseljih v desetletjih od 1961 do 2002.

naselje	1961 - 1971	1971 - 1981	1981 - 1991	1991 - 2002
Radovna	102	62,7	53,1	52,9
Perniki	71,4	93,3	114,2	81,2
Spodnje Laze	101,4	81,9	106,8	90,4
Zgornje Laze	-	-	-	108,8
Višelnica	96,4	81,1	103,4	75,3
Grabče	88,8	93,2	79,2	103,9
Mevkuž	94	90,1	86	97,7
Poljšica	81,8	96,9	93,2	108,2
Podhom	111,3	97,3	92,1	106,6
Krnica	92,5	97,5	104,9	100
Zgornje Gorje	126,2	103,3	92,1	99,8
Spodnje Gorje	92,3	111,7	107,2	103,3
KS Gorje	98,9	100,5	100,4	101,3

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Popis prebivalstva, leto 1961, 1971, 1981, 1991, 2002.

V obdobju 1961 - 1971 je število prebivalstva poraslo v dveh naseljih (Karta 1) (Zgornje Gorje, Podhom), v obdobju 1971 - 1981 prav tako v dveh (Spodnje in Zgornje Gorje), v obdobju 1981 - 1991 v petih naseljih (Perniki, Spodnje Gorje, Spodnje Laze, Krnica, Višelnica), in v obdobju 1991 - 2002 prav tako (Poljšica, Spodnje Laze, Podhom, Grabče, Spodnje Gorje).

Karta 1: Indeks gibanja števila preb. naselij KS Gorje po desetletjih od 1961 do 2002.

Spreminjalo se je število naselij po posameznih velikostnih razredih. Kot smo že omenili, smo naselja razdelili v štiri razrede, in sicer z manj kot 50 prebivalci, 50 - 99 prebivalcev, 100 - 499 prebivalcev in več kot 500 prebivalci.

Preglednica 11: Naselja po velikostnih razredih ob popisih.

	1900		1953		2002	
	naselja	število naselij	naselja	število naselij	naselja	število naselij
0-49	Perniki	1	Perniki	1	Radovna, Perniki	2
50-99	Sp. Laze, Višelnica	2	Radovna, Sp. Laze, Grabče, Mevkuž	4	Sp. Laze*, Zg. Laze, Višelnica, Grabče, Mevkuž	5
100-499	Radovna, Grabče, Mevkuž, Zg. Gorje, Poljšica, Podhom, Krnica, Sp. Gorje	8	Višelnica, Poljšica, Podhom, Krnica, Zg. Gorje	5	Poljšica, Podhom, Krnica	3
>500	-	-	Sp. Gorje	1	Zg. Gorje, Sp. Gorje	2

*Zgornje Laze so postale samostojno naselje leta 1988, prej pa so bile del Spodnjih Gorij.

Vir: Prebivalstvo naselij (1869 – 1969) in Statistični urad Republike Slovenije, Popis prebivalstva, leto 1961, 1971, 1981, 1991, 2002.

Leta 1900 je bilo kar osem naselij velikostnega razreda 100 - 499 prebivalcev (Preglednica 11), dve naselji sta imeli 50 - 99 prebivalcev, Perniki pa so imeli do 50 prebivalcev. Do leta 1953 se je razred 50 - 99 prebivalcev povečal na račun razreda 100 - 499 prebivalcev. Le Spodnje Gorje so prestopile v razred z več kot 500 prebivalci. Leta 2002 je bilo največ naselij v razredu z 50 - 99 prebivalcev, nad 500 prebivalcev so dobile Zgornje Gorje.

V dobrem stoletju se je močno zmanjšalo število naselij v velikostnem razredu 100 - 499 prebivalcev, saj so ta naselja prešla v velikostni razred 50 - 99 prebivalcev, le Sp. Gorje in Zgornje Gorje so prešle v razred z več kot 500 prebivalci.

4.1.2 Starostna in spolna sestava prebivalstva

Starostna sestava prebivalstva prikazuje število prebivalcev po starostnih obdobjih. Je ena temeljnih značilnosti sestave prebivalstva, saj kaže na potencialno vitalnost. Iz starostne sestave prebivalstva je razvidno, kako se je prebivalstvo razvijalo v preteklosti, nakazuje pa tudi razvoj v prihodnost. Je tesno povezana z naravnim in selitvenim gibanjem prebivalstva.

Preglednica 12: Starostna struktura prebivalstva ob posameznih popisih.

	1961	%	1971	%	1981	%	1991	%	2002	%
0-4	233	8,3	227	8,2	207	7,5	175	6,3	140	4,9
5-9	254	9,1	220	8,0	208	7,5	172	6,2	147	5,1
10-14	241	8,6	197	7,2	205	7,4	190	6,9	178	6,2
15-19	230	8,2	239	8,7	215	7,8	204	7,4	194	6,8
20-24	210	7,5	229	8,3	204	7,4	204	7,4	200	7,0
25-29	237	8,5	200	7,3	213	7,7	206	7,4	223	7,8
30-34	208	7,5	200	7,3	217	7,8	189	6,8	193	6,8
35-39	166	5,9	204	7,4	186	6,7	203	7,3	224	7,8
40-44	118	4,2	168	6,1	172	6,2	205	7,4	185	6,5
45-49	182	6,5	151	5,5	193	7,0	178	6,4	213	7,5
50-54	176	6,3	104	3,8	161	5,8	171	6,2	201	7,0
55-59	172	6,2	149	5,4	138	5,0	176	6,4	176	6,2
60-64	128	4,6	145	5,3	96	3,5	150	5,4	155	5,4
65-69	236*	8,5*	144	5,2	117	4,2	112	4,0	158	5,5
70-74			82	3,0	100	3,6	77	2,8	119	4,2
75 in več			96	3,5	135	4,9	158	5,7	150	5,3
skupaj	2791	100	2755	100	2767	100	2770	100	2856	100

*velja za 65 in več let

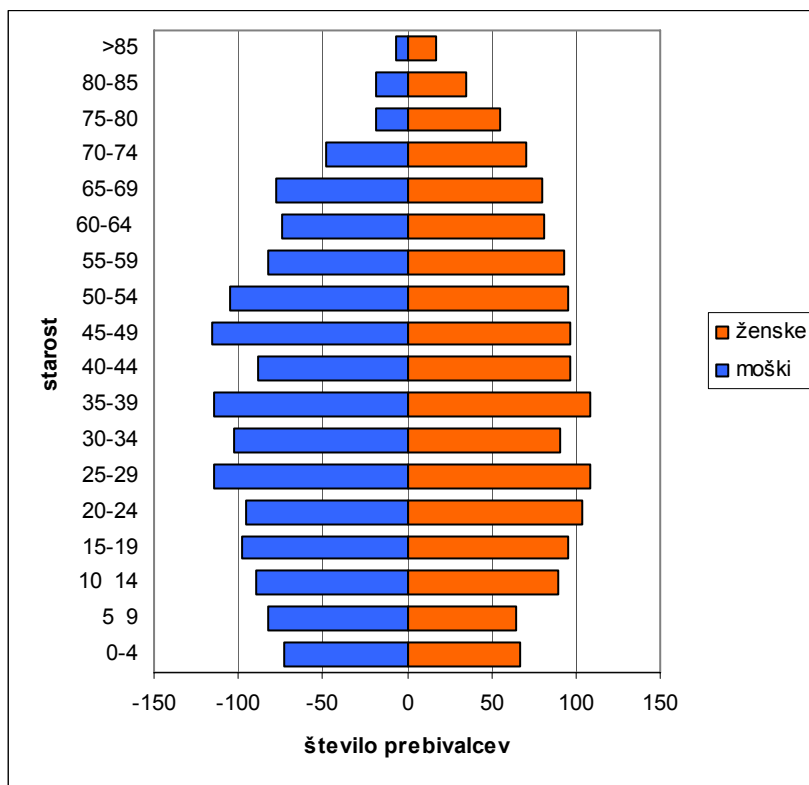
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Popis prebivalstva, leto 1961, 1971, 1981, 1991, 2002.

Pregled deležev posameznih starostnih skupin za posamezne popise nam pokaže standarden upad števila prebivalcev v starostnih skupinah do 19 let. Število prebivalcev starosti 20-34 let bolj ali manj stagnira, v starejših starostnih skupinah pa narašča ali stagnira.

Leta 1961 je še opazen mlad demografski režim, saj število prebivalcev pada od najmlajših proti najstarejšim razredom. Izjemi sta razreda 20 - 24 let in 40 - 44 let, kot posledici 1. in 2. svetovne vojne, opazno pa je tudi manjše število najmlajšega razreda, kot posledica manjšega števila rojstev. Ob popisu leta 1971 se deleži posameznih starostnih razredov razdelijo v dve skupini: do starosti 39 let se njihovi deleži gibljejo med 7,4 % in 8,2 %, medtem ko se večina starejših razredov giblje okoli 5 %. Leta 1981 je ta delitev še opaznejša, saj se razredi do starosti 34 let zelo enakovredno gibljejo med 7,4 % in 7,8 %, nato delež razredov postopoma upada do starosti 60 let, starejši razredi pa dosegajo deleže okoli 4 %. Zaradi vse daljše življenjske dobe se je povečal delež starejših od 75 let na 4,9 %. Leta 1991 je že opazen zrel demografski režim, ko je prebivalcev do 14. leta manj kot v razredih srednjega razreda. Najvišje deleže dosegajo razredi 15 - 44 let z zelo enakomernimi deleži od 6,8 % do 7,4 %. Delež starejših razredov postopoma upada, a v primerjavi s prejšnjimi leti dosegajo večje deleže. Leta 2002 delež razreda 75 in več let že presega delež najmlajšega razreda. Prevladujejo deleži srednjih starostnih razredov.

Tudi starostna piramida za KS Gorje leta 2002 (Grafikon 7) je izrazito žarna oz. skrčena in nakazuje star demografski režim z zmanjševanjem števila prebivalcev.

Grafikon 7: Starostna piramida KS Gorje v letu 2002



Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Popis prebivalstva 2002.

Razmerje med starostnimi skupinami lahko prikažemo z indeksom starosti, ki pokaže razmerje med starim (nad 60 let) in mladim (do 20 let) prebivalstvom.

$$\text{Indeks staranja} = \frac{\text{št. preb. nad 60 let}}{\text{št. preb. do 20 let}} \times 100$$

Večji ko je indeks, večja je prevlada starejših. Pri normalnem demografskem razvoju naj bi bil indeks okoli 40, vrednost indeksa nad 80 pa pomeni zmanjševanje števila prebivalcev.

V KS Gorje so bili indeksi staranja naslednji:

Leto popisa	1961	1971	1981	1991	2002
Indeks staranja	37,9	52,8	53,6	67,1	88,3

Indeks staranja je bil ugoden le leta 1961, nato pa se je povečeval, najbolj v zadnjem desetletju 20. stoletja. Leta 2002 je dosegel že kritično vrednost, + 88,3.

Starostno sestavo lahko izrazimo tudi s primerjanjem starostnih skupin (Preglednica 13): mladega (0 - 19 let), zrelega (20 - 59 let) in starega (nad 60 let) prebivalstva. KS Gorje se je že leta 1961 uvrstila v star demografski režim, kjer je manj kot 35 % mladih in več kot 12 % starih. V ta demografski režim se je uvrstila tudi v letih 1981 in 1971. Leta 1991 in 2002 pa je že imela lastnosti ostarelega demografskega režima, ki ima manj kot 30 % mladih in več kot 15 % starih.

Preglednica 13: Mlado, zrelo in staro prebivalstvo v KS Gorje po posameznih letih.

	1961		1971		1981		1991		2002	
	število	%	število	%	število	%	število	%	število	%
mlado preb. (0-19)	958	34,3	883	32,1	835	30,2	741	26,8	659	23,1
zrelo preb. (20-59)	1469	52,6	1405	51,0	1484	53,6	1532	55,3	1615	56,5
staro preb. (>60)	364	13,0	467	17,0	448	16,2	497	17,9	582	20,4

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Popis prebivalstva, leto 1961, 1971, 1981, 1991, 2002.

Spolna sestava prebivalstva je številčno razmerje med moškim in ženskim prebivalstvom. Prikazuje se s številom moških in žensk, z deležema moških oz. žensk v skupnem številu prebivalstva in s koeficientom maskunitete oz. feminitete.

KS Gorje ima od leta 1981 uravnoveženo spolno strukturo (Preglednica 14), saj je razlika med številom moških in žensk manjša od 5 %. Še leta 1971 je bila kot posledica umrlih moških v 2. svetovni vojni razlika med številom moških in žensk 6,4 % v prid žensk.

Preglednica 14: Spolna sestava prebivalstva KS Gorje ob posameznih popisih.

leto popisa	število prebivalcev	število moških	število žensk	delež moških v %	delež žensk v %	koeficient maskunitete	koeficient feminitete
1971	2760	1292	1468	46,8	53,2	880,1	1136,2
1981	2774	1333	1441	48,1	51,9	925,1	1081,1
1991	2784	1345	1439	48,3	51,7	934,7	1069,9
2002	2820	1405	1415	49,8	50,2	992,9	1007,1

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Popis prebivalstva, leto 1961, 1971, 1981, 1991, 2002.

Pretirano nesorazmerje med številom moških in žensk in med posameznimi starostnimi skupinami lahko škodi gospodarskemu razvoju, ta dva kazalca pa sta pogosto neuravnovežena na območjih stalne depopulacije. Na splošno v Sloveniji velja, da imajo podeželska in manjša naselja s težjimi naravnimi razmerami več moškega prebivalstva, saj se ženske hitreje odselijo v mesta, a za KS Gorje to ne moremo reči.

4.1.3 Izobrazbena sestava prebivalstva

Izobrazbena sestava prebivalstva je pomemben kazalec gospodarske, socialne in kulturne razvitosti družbe. Ne označuje le strokovne usposobljenosti za opravljanje poklica in inovativnosti, pač pa tudi duhovno sposobnost okolja za prilagajanje novim razmeram sodobnega družbenega razvoja, ki vse bolj temelji na znanju in njegovem nenehnem poglobljanju (Repolusk, 1998).

V KS Gorje izobrazbena raven raste (Preglednica 15, Grafikon 8), saj je delež prebivalcev (pri izobrazbi upoštevamo le prebivalstvo starejše od 15 let) z visoko in višjo izobrazbo rasel iz 0,1 % leta 1961 preko 2,7 % leta 1981 in 4,8 % leta 1991 na 10 % leta 2002. Največja rast števila višje in visoko izobraženih je bila prav v zadnjem desetletju 20. stoletja. Po drugi strani pa upada število prebivalcev brez dokončane osnovne šole, saj je bilo leta 1961 takih prebivalcev dobra polovica, ki pa je do leta 2002 upadla na 5,8 %. Delež prebivalstva s srednjo in strokovno splošno šolo ves čas raste (2,1 % leta 1961, 10,1 % leta 1981, 23,3 % leta 1991 in 27,5 % leta 2002). Delež prebivalstva z nižjo in srednjo poklicno šolo pa je najprej raslo (19,1 % leta 1961, 29 % leta 1981), nato rahlo padlo (27,1 % leta 1991), nato pa zopet naraslo (27,5 % leta 2002).

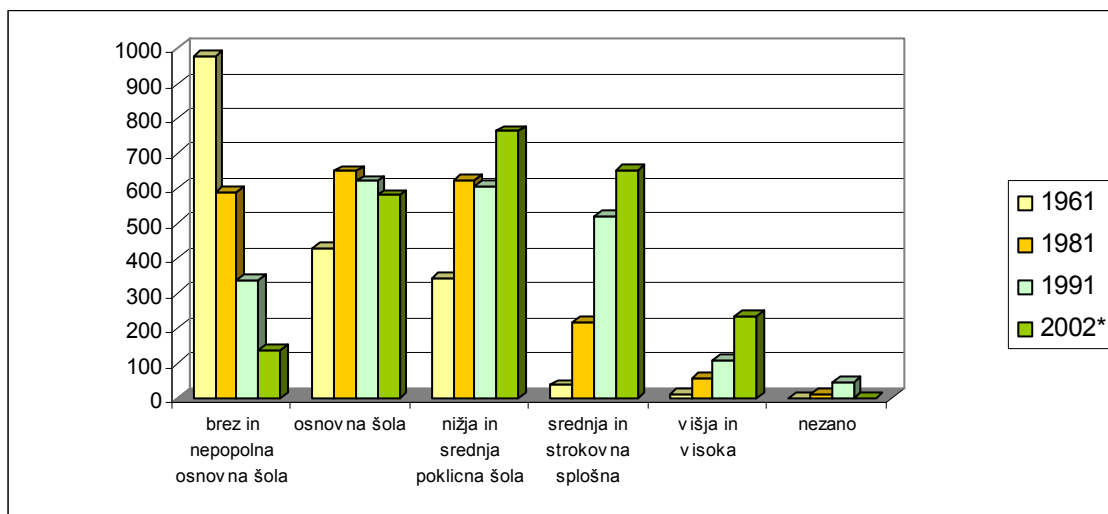
Leta 1961 kar dobra polovica prebivalcev ni imela dokončane osnovne šole, skoraj četrtina prebivalcev je imela končano osnovno šolo, petina prebivalcev je imela končano nižjo ali srednjo poklicno šolo, osebe s srednjo in strokovno splošno oz. višjo ali visoko šolo pa so bile zelo redke. Leta 1981 so bili približno enakovredno zastopani (po slabo tretjino) prebivalci brez končane osnovne šole, z osnovno šolo in s poklicno šolo. Desetina prebivalstva je imela srednjo ali strokovno splošno šolo, osebe z višjo in visoko šolo so bile še vedno redke. Leta 2002 pa je bilo oseb z nedokončano osnovno šolo najmanj, največ pa ljudi s poklicno šolo. Tudi skupina prebivalcev z višjo in visoko šolo se je povečala in dosegla 10 %.

Preglednica 15: Izobrazbena sestava prebivalcev KS Gorje ob posameznih popisih.

	1961		1981		1991		2002*	
	število preb.	%	število preb.	%	število preb.	%	število preb.	%
brez in nepopolna osnovna šola	977	54,2	590	27,4	336	15,0	138	5,8
osnovna šola	430	23,8	649	30,1	620	27,8	580	24,5
nižja in srednja poklicna šola	345	19,1	624	29,0	606	27,1	763	32,2
srednja in strokovna splošna	37	2,1	218	10,1	520	23,3	652	27,5
višja in visoka	13	0,7	59	2,7	107	4,8	236	10,0
neznano	2	0,1	13	0,6	44	2,0	0	0,0
skupaj	1804	100	2153	100	2233	100	2369	100

*v podatkih nista zajeta naselja Perniki in Radovna, ker nista dosegla praga zaupanja

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Popis prebivalstva, leto 1961, 1981, 1991, 2002.

Grafikon 8: Izobrazbena sestava prebivalcev KS Gorje ob popisih 1961, 1981, 1991 in 2002.

*v podatkih nista zajeta naselja Perniki in Radovna, ker nista dosegla praga zaupanja.

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Popis prebivalstva, leto 1961, 1981, 1991, 2002.

V KS Gorje se kaže trend večanja števila prebivalstva z opravljenimi zahtevnejšimi šolami, a pri tem še ne presega slovenskega povprečja (Preglednica 16). Leta 2002 je bil v KS Gorje le za slabe 3 % manjši delež ljudi z višjo in visoko izobrazbo, medtem ko je bil delež ljudi s srednjo in strokovno splošno šolo za 0,6 % večji v KS Gorje. V KS Gorje je za 5 % več ljudi z nižjo in srednjo poklicno šolo.

Preglednica 16: Izobrazbena sestava v KS Gorje in Sloveniji v letu 2002

	KS Gorje		Slovenija	
	število	%	število	%
brez in nepopolna osnovna šola	138	5,8	115556	6,9
osnovna šola	580	24,5	433910	26,1
nižja in srednja poklicna šola	763	32,2	452292	27,2
srednja in strokovna splošna	652	27,5	447049	26,9
višja in visoka	236	10	215062	12,9
skupaj	2369	100	1663869	100

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Popis prebivalstva 2002.

4.1.4 Zaposlitvena sestava prebivalstva

Na podlagi zaposlitvene sestave prebivalstva in njenih sprememb se določa stopnja razvitosti območja. V strokovni literaturi je najpogostejša členitev na zaposlene v primarnih, sekundarni, terciarnih in kvartarnih dejavnostih.

Zaposlitvena struktura se je v KS Gorje spreminjala podobno kot v vsej Sloveniji – primarne dejavnosti izgubljajo zaposlene, medtem ko terciarni in kvartarni sektor pridobivata delež aktivnega prebivalstva.

V enainštiridesetletnem obdobju se je najbolj spremenil delež aktivnega prebivalstva v kvartarnem sektorju, in sicer se je s 4 % povečal na 29 % (Preglednica 17, Grafikon 9). Nasprotno pa je v istem obdobju primarni sektor izgubil delež zaposlenih s 27 % na 4 %. Sekundarni sektor je leta 1961 vključeval 44 % aktivnega prebivalstva, leta 2002 pa le en odstotek manj. Tudi terciarne dejavnosti so 20 % delež iz leta 1961 povečale le za 3 %.

Delež primarnih dejavnosti je ob štirih popisih padal, le leta 1991 se je z 8 % povečal na 14 %. Največji upad je bil v šestdesetih letih, ko se je število zaposlenih v kmetijstvu, gozdarstvu, lovu in ribištvu tako rekoč prepolovilo. Leta 2002 je znašalo število zaposlenih v tem sektorju le 4 %, kar je rahlo pod slovenskim povprečjem, ki je 5,5 %.

Delež zaposlenih v sekundarnem sektorju je od leta 1961 do 1981 rahlo rasel (44 %, 52 %, 55 %), nato pa začel padati za 7 % oz. 5 %. Leta 2002 je znašal 43 %, kar je za 7 % več od slovenskega povprečja, ki znaša 40 %.

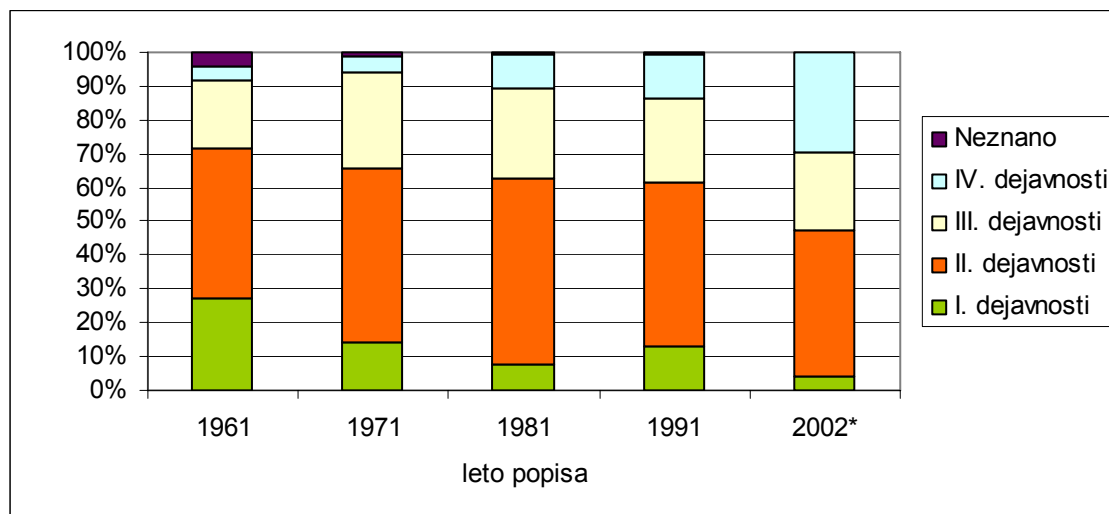
Delež terciarnih dejavnosti je za 9 % zrasel le v šestdesetih letih (iz 20 % na 29 %), ob naslednjih popisih pa je ta delež konstantno padal za 2 %, 1 % oz. 3 %. S 23 % deležem aktivnih zaposlenih v trgovini, gostinstvu in turizmu, prometu in obrti se KS Gorje enači s slovenskim povprečjem.

Delež zaposlenih v kvartarnih dejavnostih se je najbolj povečal, saj je ob popisih leta 1961 in leta 1971 znašal le 4 %, nato pa je leta 1981 zrasel za 6 %, leta 1991 za 2 %, najbolj pa se je delež povečal ob popisu leta 2002, saj je z 12 % narasel na 29 %. Glede na to je KS Gorje za 3 % pod slovenskim povprečjem, ki znaša 32 %.

Preglednica 17: Delež aktivnega prebivalstva po dejavnostih v KS Gorje za leta 1961, 1971, 1981, 1991, 2002.

	1961	%	1971	%	1981	%	1991	%	2002	%
I. dejavnosti	318	27	184	14	88	8	152	13	47	4
II. dejavnosti	513	44	684	52	637	55	569	48	477	43
III. dejavnosti	236	20	376	29	309	27	296	25	258	23
IV. dejavnosti	50	4	58	4	112	10	154	13	326	29
Neznano	46	4	17	1	9	1	4	0	0	0
Skupaj	1163	100	1319	100	1155	100	1175	100	1108	100
Vsi prebivalci	2791		2760		2774		2784		2820	

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Popis prebivalstva, leto 1961, 1971, 1981, 1991, 2002.

Grafikon 9: Zaposlitvena sestava prebivalstva KS Gorje po dejavnostih ob popisih.

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Popis prebivalstva, leto 1961, 1971, 1981, 1991, 2002.

Glede na to, da KS Gorje uvrščamo v podeželje, nas preseneti podpovprečno število aktivnega prebivalstva zaposlenega v primarnem sektorju in nekoliko nadpovprečno število zaposlenih v sekundarnem sektorju. To potrjuje našo hipotezo, da kmetijstvo, ki je glavna panoga primarnih dejavnosti, v KS Gorje močno izgublja na pomenu.

4.1.5 Dnevne migracije

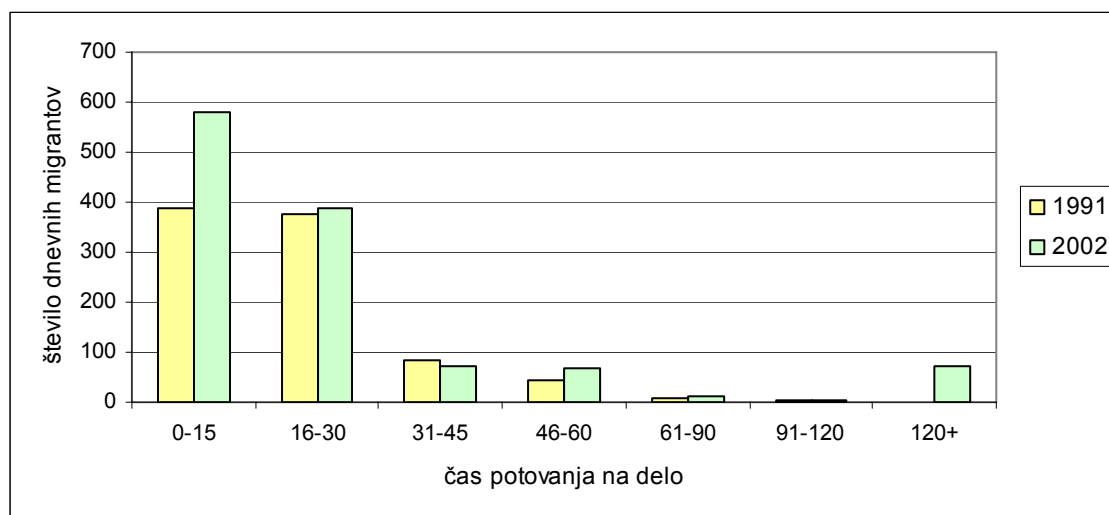
Dnevna migracija pomeni vsakodnevno potovanje na delo ali v šolo iz kraja bivanja v kraj zaposlitve oz. šolanja in vrnitev po končanem delu. V Sloveniji so se dnevne migracije množično pojavile v šestdesetih in sedemdesetih letih 20. stoletja, ko so z razvojem prometnih sredstev nadomestile množično preseljevanje prebivalcev iz podeželja v mesta. Z rastjo osebnega standarda, s katerim so prevozna sredstva postala širše dostopna, in večjo izobrazbo ljudi, ki delo iščejo v vse večjih mestih, se je dnevna migracija v zadnjem desetletju povečala, prav tako pa tudi čas potovanja na delo.

V desetletnem obdobju se je v KS Gorje število dnevnih migrantov povečalo za 287 oseb (Preglednica 18, Grafikon 10). Največja rast je bila v razredu s časom potovanja do 15 minut, saj je bilo v tej kategoriji leta 2002 kar 191 oseb več kot leta 1991 oz. 5,8 %. Ti dnevni migrantje so zaposleni predvsem na Bledu, v Lescah in v Radovljici. V razredu 16-30 minut se je absolutno število dnevnih migrantov povečalo za 9 oseb, v relativnem smislu pa je ta razred upadel za 9,2 %. Razreda 31 - 45 minut in 91 - 120 minut sta rahlo upadla, razreda 46 - 60 in 61 - 90 pa rahlo narasla. Leta 2002 pa se je pojavil razred nad 120 minut, kamor se je opredelilo kar 74 dnevnih migrantov. Sem večinoma sodilo delavci in študentje, ki delajo ali se šolajo dlje od Ljubljane in imajo v kraju zaposlitve ali šolanjačasno bivališče, v kraj stalnega bivališča se vrnejo čez vikend.

Preglednica 18: Delovno aktivno prebivalstvo po porabljenem času potovanja na delo (v minutah), v letih 1991 in 2002.

	1991		2002	
	število	%	število	%
0-15	388	42,6	579	48,4
16-30	378	41,5	387	32,3
31-45	83	9,1	73	6,1
46-60	46	5,1	68	5,7
61-90	9	1,0	12	1,0
91-120	6	0,7	4	0,3
120+		0,0	74	6,2
	910	100	1197	100

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Popis prebivalstva, leti 1991, 2002.

Grafikon 10: Število dnevnih migrantov po času potovanja na delo, v letih 1991 in 2002.

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Popis prebivalstva, leto 1961, 1971, 1981, 1991, 2002.

4.2 Družbene dejavnosti

Po Vrišerju (2001) opravljajo Zgornje Gorje središčne funkcije najnižje stopnje, celotno območje pa teži k mestu Bled, ki je glede na druga občinska središča podpovprečno opremljen. Območje je vezano na upravno enoto v Radovljici - tam je bil namreč sedež nekdanje velike občine Radovljica, ki ji je KS Gorje pripadala v obdobju 1961 - 1994. Sicer pa se na območju prekrivata vplivni območji dveh večjih središč, Kranja 5. stopnje in Jesenic 4. stopnje.

V KS Gorje je osemletna osnovna šola, vrtec, pošta, knjižnica (odprta je dva dni v tednu), tri delikatesne trgovine, trgovina s sadjem in zelenjavo, kmetijska trgovina, kar devet barov oz. gostišč. V Gorjah je tudi veliko samostojnih podjetnikov, ki večinoma zaposlujejo le

sebe, nekateri imajo zaposleno še kakšno osebo. V Spodnjih Gorjah je podjetje ELMONT Bled, ki izdeluje svetlobno tehniko in ima okoli 50 zaposlenih.

Tako kot sta za celostni razvoj kraja potrebna tehnična infrastruktura in razvito gospodarstvo, je potrebna tudi kulturna infrastruktura, kamor spadajo kulturne in društvene dejavnosti. Gorje imajo že staro tradicijo obstoja prostovoljnih organizacij in društev. Pregled vseh teh dejavnosti na tem prostoru skozi več kot 100 let dolgo obdobje nam pokaže izredno živost in delavnost ljudi na kulturnem, prostovoljnem in organizacijskem področju. Mnogo teh dejavnosti je že zamrlo, nekatere so preživele, druge so ponovno oživele, nekatere pa so nastale na novo.

Preglednica 19: Društva v KS Gorje.

DRUŠTVO	LETO USTANOVITVE	DANES AKTIVNO
Katoliško bralno društvo	1879	Ne
Gorjanska godba	Pred letom 1870	Da
Gasilsko društvo Gorje	1894	Da
Hranilnica in posojilnica	1895	Ne
Kmetijska zadruga	1898	Se je združila z Blejsko
Dramski odsek		Znotraj Kulturnega društva
Strelski odsek	1905	Ne
Delavsko prosvetno društvo	1922	Ne
Svoboda Gorje	1923	Ne
Planinsko društvo Gorje	1929	Da
Zavarovalna in strokovna zveza		Ne
Orli		Ne
Sokoli		Ne
Športni klub Gorje	1927	Ne
Športno društvo Gorje	1930	Da
Turistično društvo Gorje		Da
Čebelarstvo društvo		Da
Rdeči križ		Da
Društvo upokojencev		Da
Kulturno društvo Gorje	1992	Da
Društvo podeželske mladine Gorje	1995	Neaktivno
Društvo deklet in žena na vasi	1995	Da
Karitas		Da
Razna cerkvena društva		Da
Pevski zbori		Znotraj kulturnega društva

Vir: CRPOV, 1995; osebni vir, 2005.

Danes je od društvenih dejavnosti najbolj aktivno Gasilsko društvo, ki je praznovalo 110 obletnico delovanja in predstavlja osrednje gonilo solidarnosti in družbene dejavnosti v kraju. Sledi mu športno društvo s svojo dejavnostjo smučarskih tekov, goji množični in vrhunski šport.

Godba Gorje je gotovo najstarejša dejavnost. V začetku je bila pod okriljem Gasilskega društva, po vojni pa je postala samostojna. Godba je v ponos Gorjam, saj jih predstavlja tako v Sloveniji kot v tujini.

Turistično društvo formalno ni staro, a se je dejavnost gotovo začela že z odprtjem soteske Vintgar leta 1893.

Kulturno društvo Gorje je bilo ustanovljeno po osamosvojitvi Slovenije in je v času delovanja že prevzelo glavno vlogo v povezavi s šolo, cerkvijo in krajevno upravo. Vključuje več sekcij, ki skupaj pripravljajo kulturne večere, proslave in družabne dogodke kulturnega pomena.

4.3 Analiza gospodinjestev

Z družbenimi procesi kot so deagrarizacija, industrializacija in urbanizacija se na podeželju spreminja tudi struktura gospodinjestev. Medtem ko so za tradicionalna kmetijska območja značilna večja in večgeneracijska gospodinjestva, pa je za sodobni način življenja značilno gospodinjestvo le z ožjimi družinskimi člani, manj pa je tudi otrok. Posledično se večja delež samskih gospodinjestev, saj starejši ljudje po smrti partnerja večinoma ostanejo sami.

Gospodinjestva smo razdelili na sedem tipov (povzeli in priredili po Klemenčiču, M., 1979):

Tip 1: ostarela gospodinjestva (vsi člani so starejši od 70 let): v tem gospodinjestvu največkrat živita ostarela zakonca ali eden od njiju. Za prihodnji razvoj naselja so taka gospodinjestva nepomembna, saj bodo po smrti teh članov izginila;

Tip 2: stara gospodinjestva (vsi člani so stari nad 50 let): največkrat v njih živita zakonca v petdesetih ali šestdesetih letih. Po njuni smrti hiša največkrat propade ali pa postane zanimiva za vikendaštvo;

Tip 3: gospodinjestva s srednjo in staro generacijo (starši so stari nad 60 let, otroci od 36 do 50 let): v teh gospodinjestvih največkrat živijo ostareli starši z neporočenim otrokom v štiridesetih letih. Ta odrasel otrok ima zelo malo možnosti, da si bo v teh letih ustvaril družino, zato so tudi ta gospodinjestva neperspektivna. V ta tip smo uvrstili tudi samska gospodinjestva s članom v štiridesetih letih, saj je ta tip prav tako neperspektiven;

Tip 4: gospodinjestva s srednjo generacijo z otroki nad 25 let (člani so stari od 25 do 60 let): v teh gospodinjestvih živijo starši v starosti do 60 let z otroki starejšimi od 25 let. Ker so še možnosti, da si mladi ustvarijo družino, jih uvrščamo med potencialno vitalna. V ta tip gospodinjestva smo uvrstili tudi samska gospodinjestva s članom starim med 25 in 40 leti;

Tip 5: trigeneracijska gospodinjestva: so gospodinjestva, kjer živijo starši z otroki in vnuki, lahko pa tudi člani širše družine (bratje, sestre). Ta gospodinjestva imajo trdo strukturo in so večja tudi po številu članov. Klemenčič (1979) je poudaril povezavo med trigeneracijskimi gospodinjestvi in ohranjanjem kmetijske proizvodnje;

Tip 6: gospodinjestva z mlado in srednjo generacijo (vsi člani so stari do 50 let): to so mlade družine, katerih številčna rast se je največkrat že zaključila;

Tip 7: mlada gospodinjestva (vsi člani so stari do 35 let): so najmlajše družine, ki številčno še lahko rastejo. Sem smo šteli tudi samska gospodinjestva s članom starim do 25 let.

Teh sedem tipov smo zaradi lažje predstave združili v 3 razrede:

- **neperspektivna gospodinjstva:** sem spadajo ostarela gospodinjstva, stara gospodinjstva in gospodinjstva s srednjo in staro generacijo. Ta gospodinjstva so za razvoj naselja nepomembna, saj nimajo zagotovljenih naslednikov. Glede na število ljudi v teh gospodinjstvih lahko predvidimo, za koliko se bo v prihodnje zmanjšalo število ljudi in število gospodinjstev;
- **potencialno vitalna gospodinjstva:** sem spadajo gospodinjstva s srednjo generacijo z otroki nad 25 let. Ti otroci imajo še vse možnosti, da si ustvarijo družino;
- **vitalna gospodinjstva:** sem spadajo trigeneracijska gospodinjstva, gospodinjstva z mlado in srednjo generacijo in mlada gospodinjstva. To so gospodinjstva, ki imajo otroke pod 25. letom starosti in še aktivne starše. Prisotnost vitalnih gospodinjstev pomeni, da mladi ostajajo v naselju oz. se ne izseljujejo iz njega.

Analizo smo naredili le za štiri naselja, iz vsakega velikostnega razreda po eno. Tako smo pod drobnogled vzeli naselja Spodnje Gorje, Krnica, Višelnica in Radovna.

Podatke o gospodinjstvih smo dobili na matičnem uradu Bled. Pri delu smo glede na osebno poznavanje prebivalcev obravnavanih naselij ugotovili, da je veliko odstopanje od dejanskega stanja. Nekateri posamezniki tudi po več letih o spremembi v gospodinjstvu ne obvestijo matičnega urada.

Opazili smo, da sta za družino, ki dejansko živi v trigeneracijskem gospodinjstvu, uradno označeni dve gospodinjstvi, ali pa je za dve gospodinjstvi, ki dejansko živita ločeno, uradno označeno eno gospodinjstvo. Zaradi teh odstopanj, predvsem pa za boljše ponazoritev na karti smo prikazali tip gospodinjstva na posamezno stanovanjsko hišo. To se nam zdi smiselno, saj si na primer mlada in stara generacija, ki živita v eni hiši in dveh gospodinjstvih, medsebojno pomagata, podobno kot člani v trigeneracijskih družinah.

Torej:

- Če so se v stanovanjski hiši pojavila gospodinjstva v kombinaciji tipov 1, 2 ali 3, smo hiši prisodili tip 3.
- Če je bila kombinacija tipov 6 in 7, je hiša dobila tip 6.
- Kombinaciji tipov 4 in 6 ter 4 in 7 dasta hiši tip 6.
- Kombinacija tipov 6 in 3 prisodi hiši tip 5.
- Kombinacija tipa 5 s katerekoli tipom prisodi hiši tip 5.

Tako smo zmanjšali število gospodinjstev od števila registriranih na matičnem uradu na število poseljenih hiš. V nadaljevanju smo obravnavali tip gospodinjstva na poseljeno hišo.

Preglednica 20: Število registriranih gospodinjstev in število poseljenih hiš. Vir: Lastno delo, 2005.

	Spodnje Gorje	Krnica	Višelnica	Radovna
Število registriranih gospodinjstev	359	161	26	8
Število poseljenih hiš	236	113	21	7

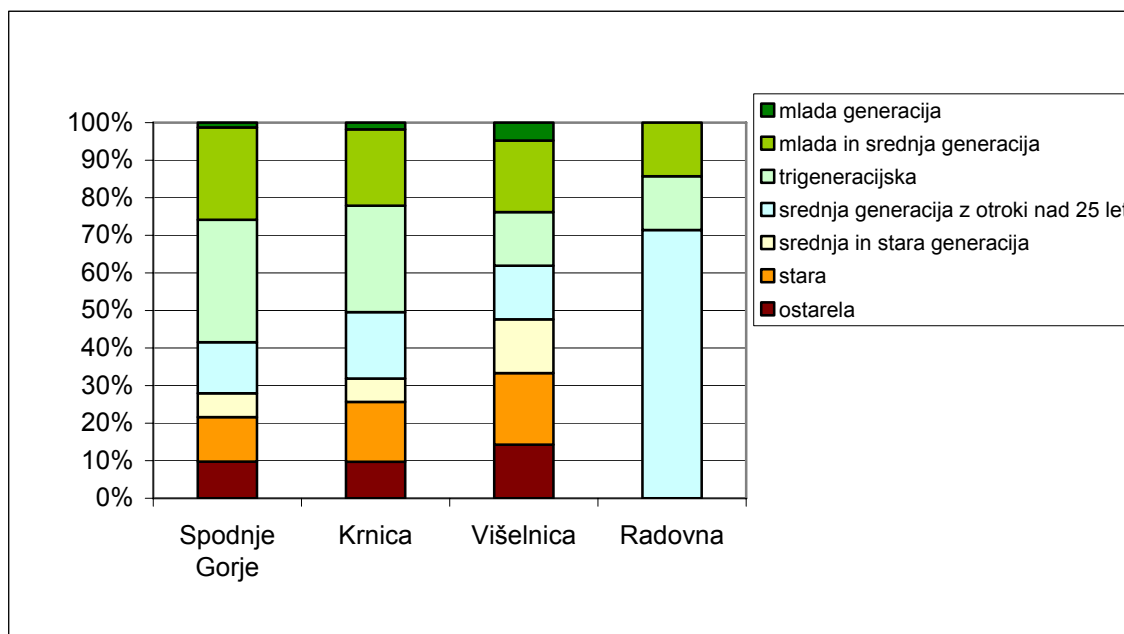
Z analizo gospodinjstev glede na poseljeno hišo smo ugotovili, da so najpogostejše trigeneracijske družine (Preglednica 21, Grafikon 11). Ta tip gospodinjstev je najpogostejši v Spodnjih Gorjah (32,6 %), sledi Krnica (28,3 %), Višelnica in Radovna pa imata enak odstotek (14,3 %). Če izvzamemo specifično Radovno, ki ima največ gospodinjstev s srednjo generacijo z otroki nad 25 let, je v obravnavanih naseljih drugo najbolj zastopano gospodinjstvo z mlado in srednjo generacijo, ki v Spodnjih Gorjah zavzema 24,6 %, v Krnici 20,4 %, na Višelnici 19 % in v Radovni 14,3 %. Po pogostosti pojavljanja je na tretjem mestu gospodinjstvo s srednjo generacijo z otroki nad 25 let, ki ima v Spodnjih Gorjah 13,5 % delež, v Krnici 17,7 %, na Višelnici 14,3 % in Radovna z rekordnimi 71,4 %. Po pogostosti sledijo stara gospodinjstva (od 1,9 % - 19 %), ostarela gospodinjstva (9,7 % - 14,3 %), gospodinjstva s srednjo in staro generacijo (6,2 % - 14,3 %), najmanj pa je gospodinjstev z mlado generacijo (1,3 % - 4,8 %).

Iz navedenega lahko povzamemo, da večje ko je naselje, več je trigeneracijskih gospodinjstev in gospodinjstev z mlado in srednjo generacijo. V nasprotju pa so stara, ostarela in mlada gospodinjstva pogostejša, čim manjše je naselje. Velik delež mladih gospodinjstev na Višelnici je varljiv, saj zaradi majhnega števila gospodinjstev že ena mlada družina predstavlja visok delež. V Radovni izrazito izstopajo gospodinjstva s srednjo generacijo z otroki nad 25 let (71,4 %), vendar gre tu za premajhno število gospodinjstev (le 7 gospodinjstev), da bi bili podatki primerljivi z drugimi naselji. V tako majhnem naselju se lahko starost generacij ciklično menjava.

Preglednica 21: Zastopanost posameznih tipov gospodinjstev po obravnavanih naseljih.

	Spodnje Gorje		Krnica		Višelnica		Radovna	
	število	%	število	%	število	%	število	%
ostarela	23	9,7	11	9,7	3	14,3		0
stara	28	11,9	18	15,9	4	19		0
srednja in stara generacija	15	6,4	7	6,2	3	14,3		0
srednja generacija z otroki nad 25 let	32	13,5	20	17,7	3	14,3	5	71,4
trigeneracijska	77	32,6	32	28,3	3	14,3	1	14,3
mlada in srednja generacija	58	24,6	23	20,4	4	19	1	14,3
mlada generacija	3	1,3	2	1,8	1	4,8		0
vsa	236	100	113	100	21	100	7	100

Vir: Lastno delo, 2005.

Grafikon 11: Tip gospodinjstva v obravnavanih naseljih.

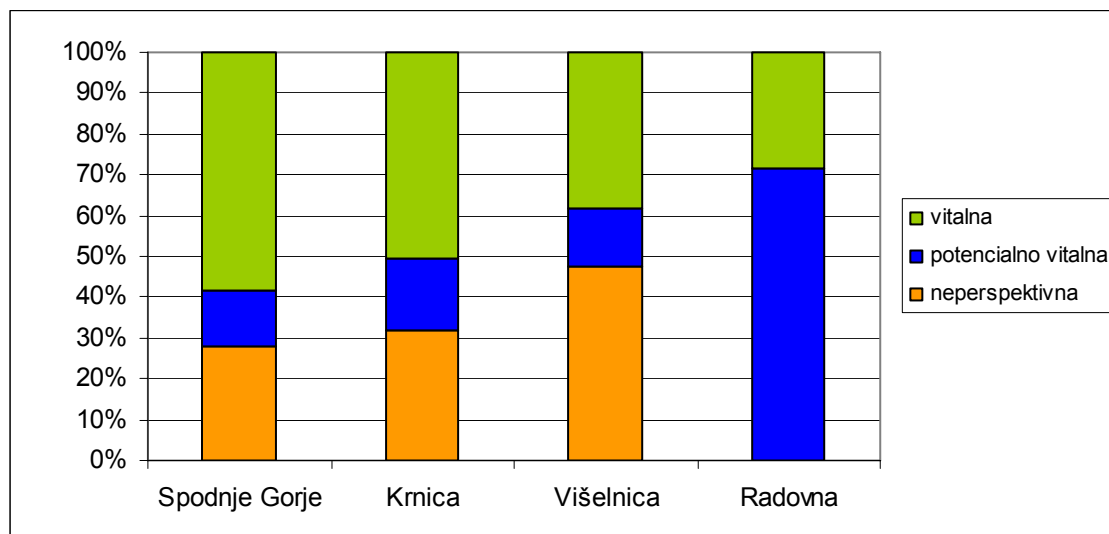
Vir: Lastno delo, 2005.

Zelo nazorna slika se je pokazala, ko smo združili posamezne tipe gospodinjstva v tri skupine: vitalna, potencialno vitalna in neperspektivna gospodinjstva. Vitalna gospodinjstva so najpogostejša v večjih naseljih (Spodnje Gorje – 58,4 %, Krnica - 50,4 %, Višelnica – 38,1 %, Radovna 28,6 %) (Preglednica 22, Grafikon 12). V nasprotju pa so neperspektivna gospodinjstva najpogostejša v manjših naseljih (Radovna je brez teh gospodinjstev, Višelnica – 47,6 %, Krnica – 31,9 %, Spodnje Gorje - 28 %). Potencialno vitalna gospodinjstva v večjih treh naseljih zavzemajo vrednosti od 13,6 % – 17,7 %, Radovna pa ima kar 71,4 % teh gospodinjstev.

Preglednica 22: Gospodinjstva po vitalnosti v obravnavanih naseljih.

	Spodnje Gorje		Krnica		Višelnica		Radovna	
	število	%	število	%	število	%	število	%
neperspektivna	66	28	36	31,9	10	47,6		
potencialno vitalna	32	13,6	20	17,7	3	14,3	5	71,4
vitalna	138	58,4	57	50,4	8	38,1	2	28,6
skupaj	236	100	113	100	21	100	7	100

Vir: Lastno delo, 2005.

Grafikon 12: Gospodinjstva po vitalnosti v obravnavanih naseljih.

Vir: Lastno delo, 2005.

Povzamemo lahko, da so večja naselja privlačnejša za vitalna gospodinjstva, v manjših naseljih pa ostaja več starih in ostarelih gospodinjstev. Največji delež mladih gospodinjstev je na Višelnici, ki je sorazmerno majhno naselje. Ta podatek kaže, da mlade družine ostajajo v naselju, čeprav neperspektivna gospodinjstva prevladujejo nad vitalnimi.

Karta 2 prikazuje gospodinjstva po vitalnosti v naselju Spodnje Gorje. V starem delu naselja je relativna vitalnost, ki pa bi jo v večji meri pričakovali v novem delu naselja, a so tu že opazna neperspektivna gospodinjstva. Neperspektivna gospodinjstva prevladujejo v zaselku Fortuna. Posebna kategorija so večstanovanjske stavbe, saj kljub večgeneracijski sestavi prebivalci med seboj niso vzajemno povezani kot npr. v trigeneracijskem gospodinjstvu.

Vitalna gospodinjstva se v Krnici (Karta 3) pojavljajo na levem bregu Radovne in na obrobju starega dela naselja. V samem starem delu naselja pa prevladujejo neperspektivna gospodinjstva.

V naselju Višelnica (Karta 4) prevladujejo neperspektivna gospodinjstva, med njimi pa je nekaj vitalnih. Tri vitalna gospodinjstva so v predelu, ki formalno sicer spada k Višelnici, sicer pa ležijo na samem obrobju Spodnjih Gorij.

Naselja Radovna zaradi majhnega števila gospodinjstev in izredno velike razpršenosti letih po dolini Radovne nismo prikazali na karti.

Karta 2: Gospodinjstva po vitalnosti v naselju Spodnje Gorje.

Karta 3: Gospodinjstva po vitalnosti v naselju Krnica.

Karta 4: Gospodinjstva po vitalnosti v naselju Višelnica.

4.4 Prostorski razvoj naselij in analiza starosti hiš

Značilen razvoj naselitve in morfologijo naselij so v preteklosti narekovale naravne razmere, gospodarska raba in kulturno socialni odnosi. Značilno za to alpsko območje je, da se je naselitev prilagajala reliefu. Naselja so se izpostavljala na prisojnih legah, pri gradnji pa so se uporabljali naravni materiali, les in kamen. Razvila se je značilna alpska hiša in grajena struktura gručastih vaških jeder. Ustvarjena jedra so predstavljala vitalne točke, kjer so se združevale različne funkcije in ustvarjale povezave in širjenje naselij.

Grajena struktura vaških naselij se je do danes precej spremenila, vendar so se osnovne sheme ohranile. Z industrializacijo se je spremenil način življenja in s tem potrebe, prihajale so nove vrednote in arhitekturne oblike iz urbanega okolja. Sledili so veliki posegi (gradnja stanovanjskih blokov) v obdelovalne površine na Dolgem Brdu v Zgornjih Gorjah, ki so tipičen primer prenašanja urbanih vzorov v podeželski prostor. Stanovanjska gradnja na Bedermanovem polju v Spodnjih Gorjah je nekoliko manj agresivna, a prav tako ni sledila morfologiji stare vasi in ima tujo ortogonalno zasnovo.

V posameznih vaseh kot so Poljšica, Podhom, Zgornje in Spodnje Laze, predvsem pa Spodnje in Zgornje Gorje so se ohranili osnovni principi, po katerih so se naselja razvijala in gradila, vendar s spremenjeno zunanjo podobo in tudi s spremenjeno socialno in gospodarsko strukturo.

Ohranile so se kvalitetne hiše različnih statusnih plasti, od mogočnih kmečkih do kajžarskih in bajtarskih. Iz 19. stoletja je tudi nekaj meščanskih vil, najbolj znani sta Jenskotova in Belarjeva, slednjo je projektiral Fabijani in je takrat veljala za najlepšo hišo na Kranjskem. Veliko je tudi stanovanjskih hiš iz obdobja med vojnama, imenovanih delavske.

Grajeno strukturo središča Zgornjih Gorij pa tvorijo javne stavbe z župnijsko cerkvijo svetega Jurija, ki s svojimi stavbnimi masami in odprtim prostorom ter cestnim vstopom v vas oblikujejo osrednji vaški prostor z zanimivim ločevanjem njegovih upravnih in duhovnih funkcij.

Čas gradnje stanovanjskih hiš nam pove, v katerem obdobju je naselje najhitreje raslo, sklepamo pa lahko tudi na sodobni demografski trend. Novozgrajene hiše so namreč pokazatelj, da v naselju ostaja mlada generacija, ki si ob stari hiši ali pa v novem delu naselja zgradi novo hišo. Starejše generacije pa največkrat ostajajo v starih hišah.

Analizo hiš smo opravili na štirih naseljih (Preglednica 23, Grafikon 13): Spodnje Gorje, Zgornje Gorje, Krnica in Radovna.

Do leta 1918 sta si bili naselji Spodnje Gorje in Krnica po številu hiš skoraj enakovredni, prvo s 56, drugo s 50 hišami. Med obema vojnama pa se je v Spodnjih Gorjah število hiš podvojilo, medtem ko jih je v Krnici nastalo le pol toliko. Tudi v povojnem obdobju so Spodnje Gorje izrazito izstopale po novozgrajenih hišah, predvsem na račun velikega novega naselja, ki se je razvil na območju polj in travnikov. V ostalih treh naseljih so novogradnje nastajale ob starejših hišah sredi naselja.

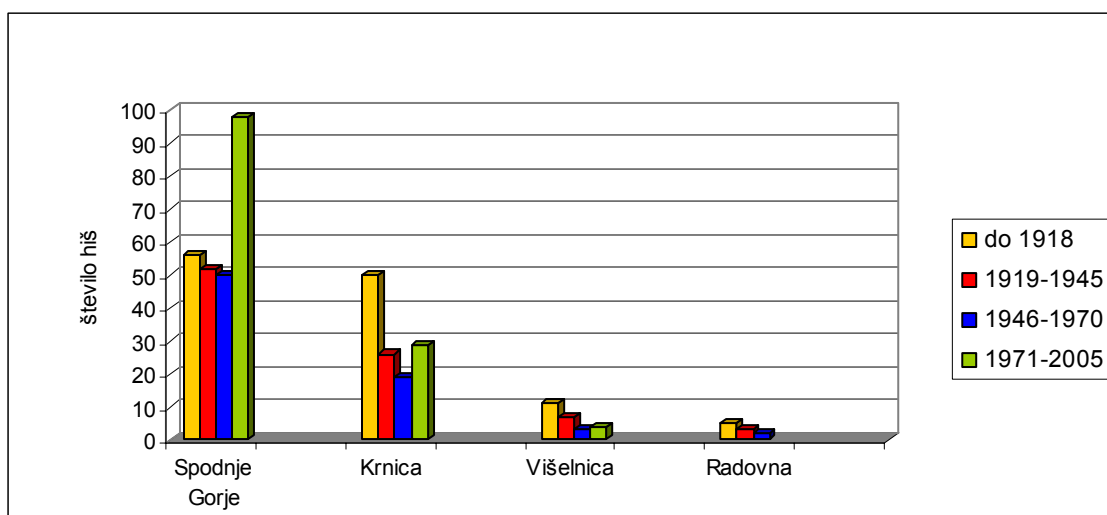
Manjše ko je naselje, večji je delež hiš zgrajenih do konca 2. svetovne vojne. V absolutnem številu pa to ne velja. V povojnem obdobju se je večina hiš gradila v večjih naseljih, saj so mlade družine za gradnjo hiše izbrale boljšo infrastrukturo, ki jo večje naselje lažje ponudi.

Preglednica 23: Starost hiš po obravnavanih naseljih.

čas zgraditve hiše	Spodnje Gorje		Krnica		Višelnica		Radovna	
	število hiš	%	število hiš	%	število hiš	%	število hiš	%
do leta 1918	56	21,9	50	40,3	11	44	5	50
1919-1945	52	20,3	26	21,0	7	28	3	30
1946-1970	50	19,5	19	15,3	3	12	2	20
1971-2005	98	38,3	29	23,4	4	16		
skupaj	256	100,0	124	100,0	25	100,0	10	100,0

Vir: Lastno delo, 2005.

Grafikon 13 nam nazorno kaže, da se je število hiš zgrajenih do leta 1970 v vseh naseljih manjšalo, v Spodnjih Gorjah malenkostno, v Krnici bolj. Po letu 1971 pa se je število novih hiš v vseh naseljih povečalo (z izjemo Radovne, ki nima iz tega obdobja nobene hiše). Največja rast je bila v Spodnjih Gorjah, kjer je delež novozgrajenih hiš 38,3 %, v Krnici 23,4 % in na Višelnici 13 %.

Grafikon 13: Število hiš, zgrajenih v posameznem obdobju, po obravnavanih naseljih.

Vir: Lastno delo, 2005

V Spodnjih Gorjah (Karta 5) se najstarejše hiše nahajajo v starem delu naselja in v Grabnu. Prvotne hiše so stale tudi ob glavni cesti na vzhodnem vstopu v star del naselja, a so jih v zadnjih desetletjih adaptirali, tako da danes nimajo najstarejšega izgleda. V prvih desetletjih po 2. svetovni vojni se je naselje širilo na Fortuno, odmaknjeno od najstarejšega dela naselja, in se tako izognilo pozidavi polj in travnikov nad starim delom, le-to pa se je zgodilo po letu 1970, ko se je tu širilo novo naselje.

V Krnici (Karta 6) prav tako izstopa star del naselja na desnem in malenkostno na levem bregu Radovne, nekaj najstarejših hiš je na Zabreznem. V ostalih treh obdobjih so se hiše zidale ob starejših hišah na odprtem delu naselja (Hotune, Rače).

Višelnica (Karta 7) ima najstarejše hiše v središču, nato pa so na obrobje starega dela postavljene hiše, zgrajene v naslednjih obdobjih. Po letu 1970 sta bili zgrajeni le dve hiši na pobočju hriba Višelnica, kjer leži naselje Višelnica, tri pa na obrobju naselja Spodnje Gorje, ki formalno sicer spadajo pod naselje Višelnica.

Naselja Radovna zaradi majhnega števila hiš in izredno velike razpršenosti le-teh po dolini Radovne nismo prikazali na karti.

Karta 5: Starost hiš v naselju Spodnje Gorje.

Karta 6: Starost hiš v naselju Krnica.

Karta 7: Starost hiš v naselju Višelnica.

4.5 Analiza kmetijstva

4.5.1 Kmetijstvo in prostor

4.5.1.1 Raba tal in kmetijska zemlja

V rabi tal se kažejo zapletena razmerja med naravnimi in družbeno-gospodarskimi dejavniki. Med prvimi je posebej pomembna izoblikovanost površja, kot so nadmorska višina, nagib in osončenost, k drugim pa sodijo značilnosti kolonizacije, gospodarske razmere v preteklosti in sedanjosti ter zemljiškoposestni odnosi.

Iz strukture rabe zemljišč je razviden položaj in pomen kmetijstva v prostoru. Raba tal je ena tistih prvin, ki najbolj prepoznavno zaznamujejo neko pokrajino in označuje in opredeljuje človekovo delovanje v pokrajini. Pri rabi tal največkrat ločimo njive, sadovnjake, travnike, pašnike, gozdove, nerodovitni svet in pozidana zemljišča. Ker se z urbano rabo tal ukvarja posebna veja geografije, razumemo rabo tal kot področje geografskega proučevanja, ki več pozornosti namenja kmetijskim in gozdnim površinam.

Raba tal se s prehajanjem kategorij druge v drugo nenehno spreminja. Nekatere je v naravi težko razlikovati, ker so v procesu spreminjanja ravno vmes med tipičnimi kategorijami. Kljub temu pa je možna primerjava razmerij med kategorijami med posameznimi leti.

Geodetska uprava v Radovljici hrani podatke za rabo tal KS Gorje za leti 2000 in 2005 (Preglednica 24). Petletno obdobje je prekratko, da bi bile opazne bistvene spremembe, pa vendar: površina kmetijskih zemljišč se je zmanjšala za 3 ha, površina z gradbenimi objekti pa povečala za 2,6 ha, površina gozdov se je povečala za dober ha, površina plodne zemlje pa zmanjšala za 4 ha. Med kategorijami plodne zemlje se je najbolj skrčila površina njiv, in sicer za 22,6 ha, površina travnikov se je zmanjšala za 4 ha, površina pašnikov pa je pridobila 3 ha.

V letu 2005 je bilo v KS Gorje od skupne površine 1 % zemljišč pozidanih z gradbenimi objekti, 15 % je bilo nerodovitega sveta, 84 % pa je bilo kmetijskih zemljišč, ki jih geodetska uprava deli na gozd, ki je pokrival skoraj 70 % skupne površine in plodno zemljo, ki je pokrivala 16 % skupne površine. Večino plodne zemlje skoraj enakovredno pokrivajo travniki in pašniki, njiv je le 1,4 % skupne površine.

Preglednica 24: Raba tal v KS Gorje za leti 2000 in 2005.

	4.9.2000	27.6.2005	LETO 2005: % OD SKUPNEGA ZEMLJIŠČA
njiva	182,0	159,4	1,4
sadovnjak	32,5	32,2	0,3
travnik	838,2	834,3	7,2
pašnik	851,7	854,7	7,3
trstičje	1,9	1,9	0,0
gozd	7920,2	7921,5	67,9
PLODNO	1886,6	1882,6	16,1
GOZD	7920,2	7921,5	67,9
SKUPAJ KMET. ZEMLJA	9807,0	9804,1	84,1
KMETIJSKA ZEMLJIŠČA	9807,0	9804,1	84,1
GRADBENI OBJEKTI	118,7	121,3	1,0
ZELENE POVRŠINE	1,3	1,2	0,0
NERODOVITNO	1732,7	1732,8	14,9
NERAZČIŠČENO	0,1	0,1	0,0
SKUPAJ	11659,9	11659,5	100,0

Vir: Geodetska uprava, 2000, 2005.

V naši raziskavi smo pod drobnogled vzeli tudi kmečka gospodarstva oz. družinske kmetije in primerjali rabo tal njihovih zemljišč v letih 1991 in 2000 (Preglednica 25). Pri tem je treba poudariti razliko v definiciji gospodinjstva s kmečkim gospodarstvom leta 1991 in družinsko kmetijo leta 2000.

Popis kmetijskih gospodarstev 2000 družinske kmetije imenuje tudi evropsko primerljive kmetije (EPK). Mednje sodijo kmetije, ki imajo:

- a) najmanj 1 ha kmetijskih zemljišč v uporabi, ali
- b) kmetije, ki imajo sicer manj kot 1 ha kmetijskih zemljišč v uporabi, vendar imajo poleg tega še najmanj
 - 10 a kmetijskih zemljišč in 90 a gozda, ali
 - najmanj 30 a vinogradov in/ali sadovnjakov in oljčnikov, ali
 - 2 ali več GVŽ (glav velike živine), ali
 - 15 do 30 a vinogradov in 1 do 2 GVŽ, ali
 - več kot 50 panjev čebel ali
 - pridelujejo zelenjadnice, zelišča, jagode in gojene gobe ter cvetje in okrasne rastline za prodajo.

Popis 1991 pa za gospodinjstvo s kmečkim gospodarstvom opredeli gospodinjstvo, ki uporablja:

- a) najmanj 10 arov obdelovalnih zemljišč, ali
- b) manj kot 10 arov obdelovalnih zemljišč, vendar ima poleg tega še najmanj:
 - kravo in tele ali kravo in mlado govedo, ali
 - kravo in dve odrasli drobnici, ali
 - pet odraslih ovac, ali
 - tri odrasle prašiče, ali
 - štiri odrasle ovce in prašiče skupaj, ali
 - 50 vratov odrasle perutnine, ali
 - 20 čebeljih panjev.

Tako so v popis kmetijskih gospodarstev v letu 2000 zajete le tiste kmetije, ki so po svojih lastnostih ustrezale zahtevam Evropske unije, ki je kot osnovni kriterij za minimalno velikost kmetije (1 ha) vzela 10-kratno velikost kmečkega gospodarstva iz statistike leta 1991 (10 a). To pomeni, da so bile iz popisa kmetijskih gospodarstev RS 2000 izključene številne manjše kmetije, ki pa jih popis 1991 upošteva. Zaradi različnega opredeljevanja kmetij kot vira podatkov ter različnega samega popisnega vprašalnika je nadaljnja analiza le okvirnega značaja.

V desetih letih se je več kot prepolovila površina njiv in vrtov, na njihov račun pa so pridobili večjo površino travniki in pašniki. Glede na našo primerjavo popisov se je površina kmetijskih zemljišč povečala za 8 %, a na račun kmetijskih zemljišč v zaraščanju in drugih neobdelanih kmetijskih zemljišč, ki jih statistika leta 1991 ni opredelila. Prav tako se je skupna uporabljana površina povečala za 4 %, a kot smo že povedali, absolutna primerjava teh dveh popisov ni mogoča.

Preglednica 25: Gospodinjstva s kmečkim gospodarstvom po uporabljeni površini zemljišča za leto 1991 ter površina kmetijske zemlje v uporabi na družinskih kmetijah za leto 2000, za KS Gorje, v ha.

1991		2000	
njive in vrtovi	125	njive	55,29
travniki	435	travniki in pašniki	837,99
sadovnjaki	8	kmečki sadovnjaki	15,41
		kmetijska zemljišča v zaraščanju - neobdelana	44,34
		druga neobdelana kmetijska zemljišča	4,27
skupaj kmetijska zemljišča	886	skupaj kmetijska zemljišča	957,3
		gozd	945,77
		nerodovitno	32,29
skupaj uporabljana površina zemljišča	1857	skupaj uporabljana površina zemljišč	1935,36

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Popis prebivalstva 1991; Popis kmetijskih gospodarstev 2000.

Kljub naši statistični primerjavi pa je območna kmetijska svetovalna služba, ki se vsakodnevno srečuje z dejanskim stanjem, v zadnjih tridesetih letih kot pomembne spremembe v strukturi rabe tal zaznala naslednje procese:

- površina kmetijske zemlje se je zmanjšala,
- povečala se je površina gozdov (velika gozdnatost sicer neposredno ne onemogoča kmetijske pridelave, kaže pa na to, da je velik del zemljišč neprimeren za obdelovanje),
- povečala se je površina nerodovitne zemlje, predvsem na račun urbanizacije in infrastrukture,
- njive se spreminjajo v travnike,
- opuščajo se travniki na strmih legah (površine v zaraščanju).

Površina kmetijske zemlje (skupaj z gozdom) na prebivalca je 3,47 ha (vir: Popis 2002, GURS 2000), medtem ko je slovensko povprečje slab ha na prebivalca. Plodne zemlje je v KS Gorje 0,67 ha na prebivalca, v Sloveniji pa 0,44 ha na prebivalca. Na prebivalca KS Gorje je kar 2,8 ha gozda, medtem ko je na povprečnega Slovenca le 0,5 ha. Njiv pa je v obravnavanem območju le 0,06 ha na prebivalca, medtem ko je slovensko povprečje 0,12 ha.

4.5.1.2 Pridelovalne razmere

Naravne razmere za kmetijstvo so v KS Gorje pestre, na splošno pa jih lahko označimo kot neugodne ali težke. Osnovne značilnosti so:

- velika gozdnatost (68 %),
- neugoden relief,
- klimatski pogoji, ki onemogočajo nekatere intenzivne kmetijske panoge.

Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano je na osnovi konfiguracije zemljišč, ki omejuje ali onemogoča uporabo kmetijske mehanizacije, klimatskih in talnih razmer, oddaljenosti od gospodarskih in administrativnih središč, dostopnosti do kmetije in nadmorske višine naselja razdelilo na nižinska ter na območja z omejenimi dejavniki za kmetijstvo. Vsa naselja KS Gorje spadajo v območja z omejenimi dejavniki za kmetijstvo, delijo pa se na gričevnato-hribovska in gorsko-višinska območja.

V gričevnato-hribovska naselja ali kmetije sodijo vsa naselja z zemljišči v nadmorski višini nad 600 m. Vasi in naselja pod to nadmorsko višino pa se uvrščajo v hribovska območja, če je več kot polovica kmetijskih zemljišč v nagibu več kot 25 % ali če imajo glede na skupne kriterije slabše obdelovalne in podnebno pridelovalne razmere (se točkuje). Tako se v hribovska območja uvrščajo naselja: Spodnje Gorje, Zgornje Gorje, Podhom, Poljšica.

V gorsko-višinska območja pa so uvrščena naselja ali kmetije, ki spadajo v hribovito območje in glede na skupne kriterije presežejo potrebno število točk glede na dostopnost v poletnem in zimskem času, glede na oddaljenost od rednih prometnih zvez, gospodarskih in administrativnih središč in jedra vasi, in glede na nadmorsko višino gospodarskega centra kmetije in relativno nadmorsko višino redno izkoriščenih kmetijskih zemljišč. V višinska območja se uvrščajo naselja: Višelnica, Mevkuž, Grabče, Spodnje Laze, Krnica, Zgornje Laze, Perniki, Radovna.

Posebej je treba poudariti ohranjanje zbirnih območij pitne vode. To je dolina Radovna in planoti Pokljuka in Mežakla. Kmetovanje na teh zemljiščih mora biti podrejeno ohranjanju čiste pitne vode, vendar mora biti zato kmetu dana strokovna in finančna pomoč.

Velik del KS Gorje leži v Triglavskem narodnem parku. Zakon o TNP prinaša določene omejitve, vendar le te v robnem območju za kmetijstvo niso velike. Statusno pa ni rešeno nadomeščanje izpada dohodka oziroma nadomestila za »več dela«. Javni zavod TNP s pomočjo Ministrstva za okolje in rstor od leta 1995 direktno izplačuje nadomestila za ročno košnjo.

4.5.2 Socioekonomska struktura

4.5.2.1 Velikostna struktura kmetij (vir: popisi)

Za Slovenijo so značilne izrazito majhne in razdrobljene kmetije. To velja tudi za kmetije v KS Gorje, ki so sicer v primerjavi s slovenskim povprečjem večje (a na račun velikih gozdnih površin na planotah Pokljuke in Mežakle). Tako je bilo v letu 1991 v primerjavi s slovenskimi kmetijami v KS Gorje 10 % manj kmetij z manj kot 1 ha in 15 % več kmetij z več kot 10 ha zemlje.

Število kmetij je vseskozi padalo, med letoma 1961 in 1971 jih je izginilo kar 124, od leta 1971 do leta 1991 jih je ugasnilo 39, v naslednjem desetletju pa 88 (Preglednica 26). Pri slednjem je zopet treba omeniti uvedbo evropskih kriterijev, ki so iz definicije družinska kmetija izločile številne majhne kmetije, ki jih prejšnja popisa upoštevala.

V letu 1971 je bila velika večina (75 %) kmetij v največjem velikostnem razredu, to je z več kot 10 ha. V letu 1991 pa so se kmetije bolj enakovredno porazdelile po posameznih velikostnih razredih: po slabo tretjino kmetij sta imela velikostni razred nad 10 ha in 1 – 5 ha. Dobra petina kmetij je bila velikostnega razreda 5 – 10 ha, slaba petina pa velikostnega razreda 0 – 1 ha. Popis družinskih kmetij leta 2000 je pokazal drugačno sliko (deloma zaradi spremenjenih kriterijev): največ kmetij (35 %) je bilo velikostnega razreda 2 – 5 ha, sledil je velikostni razred 5 – 10 ha s 24 % kmetij, nad 10 ha zemlje je imelo 22 % kmetij, najmanj pa je bilo kmetij v razredu do 2 ha, 18,2 %

Če primerjamo leti 1991 in 2000, je najbolj upadlo število kmetij v velikostnem razredu nad 10 ha, kar za 57 %. V razredu 5 – 10 ha je ugasnilo 38 % kmetij, v razredu do 5 ha pa 34 % kmetij.

Preglednica 26: Število kmečkih gospodarstev (1971, 1991) oz. družinskih kmetij (2000) po posameznih velikostnih razredih

velikost v ha	1961		1971		1991		2000		
	število	%	število	%	število	%	velikost KZU* v ha	število	%
0 – 1	26	7,0	21	8,5	38	18,2	0 – 2	22	18,2
1 – 5	24	6,5	9	3,6	61	29,2	2 – 5	43	35,5
5 – 10	68	18,3	33	13,3	47	22,5	5 – 10	29	24,0
več od 10	254	68,3	185	74,6	63	30,1	10 – 20	18	14,9
							20 – 30	5	4,1
							več od 30	4	3,3
Skupaj kmetij	372	100	248	100	209	100		121	100

* kmetijska zemlja v uporabi

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Popis prebivalstva 1971, 1991; Popis kmetijskih gospodarstev 2000.

4.5.2.2 Velikost in spreminjanje velikosti kmetij (vir: lastno delo)

Ker od raznih institucij nismo dobili natančnejših podatkov o družinskih kmetijah (razen število kmetij po posameznih velikostnih razredih), smo o lokaciji in spreminjanju velikosti kmetij poizvedovali na terenu. Posamezne domačine in nekaj lastnikov kmetij smo povprašali o kmetijah v KS Gorje, njihovi okvirni velikosti in spreminjanju velikosti v zadnjih desetih letih. Pri delu smo našli 82 kmetij, kar pomeni 39 kmetij manj kot jih navaja Popis kmetijskih gospodarstev leta 2000. Od tega smo izpustili 28 kmetij manjših od 5 ha in 11 kmetij večjih od 5 ha. Ta izguba gre verjetno na račun lastnikov kmetijskih zemljišč, ki se s samo kmetijsko proizvodnjo vidno ne ukvarjajo. Lahko rečemo, da smo v to lastno delo vključili vse kmetije v KS Gorje, ki so med prebivalci Gorij poznane in se vsaj deloma ukvarjajo s kmetijsko proizvodnjo.

Od 82 zajetih kmetij je slaba polovica manjših od 5 ha (Preglednica 27), tretjina je v velikostnem razredu 5 - 15 ha, četrtnina pa je večja od 15 ha. V zadnjih desetih letih je velika večina teh kmetij (80 %) glede na velikost in kmetijsko proizvodnjo stagnirala, 13 % kmetij je velikost povečala, 7 % kmetij pa zmanjšala.

Največ kmetij, ki so svojo velikost v zadnjih desetih letih povečale, je velikostnega razreda nad 15 ha (Grafikon 14), največ kmetij, ki so velikost zmanjšale pa velikostnega razreda 5 – 15 ha, a je v tem razredu tudi enako število kmetij, ki so se zmanjšale. Tudi v najmanjšem velikostnem razredu je več kmetij, ki so se povečale kot tistih, ki so se zmanjšale. Lahko povzamemo, da se večje kmetije v primerjavi z drugimi velikostnimi razredi pogosteje večajo. Tu gre v veliki meri za čiste kmetije, ki so eksistenčno odvisne od kmetijske proizvodnje in jih v večanje sili konkurenčnost. Pri malih kmetijah gre

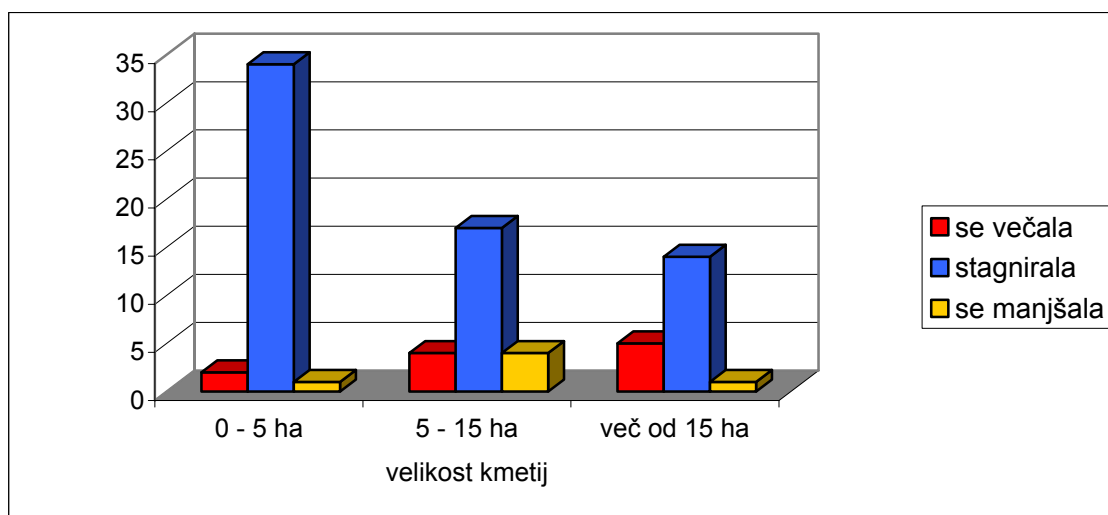
večinoma za dopolnilne kmetije, kjer sta dve v želji po večjem dodatnem dohodku povečali velikost. Pri srednje velikih kmetijah pa je enako število kmetij, ki so se povečale, kot tistih, ki se se zmanjšale. V vseh velikostnih razredih pa bistveno prevladujejo kmetije, ki se v zadnjem desetletju glede na velikost niso bistveno spreminjale.

Preglednica 27: Število in delež kmetij po velikostnih razredih in spreminjanju velikosti v zadnjih desetih letih.

	se večale		stagnirale		se manjšale		skupaj	
	število	%	število	%	število	%	število	%
0 - 5 ha	2	2,4	34	41,5	1	1,2	37	45,1
5 - 15 ha	4	4,9	17	20,7	4	4,9	25	30,5
več od 15 ha	5	6,1	14	17,1	1	1,2	20	24,4
	11	13,4	65	79,3	6	7,3	82	100

Vir: Lastno delo, 2005

Grafikon 14: Kmetije po velikostnih razredih in spreminjanju velikosti v zadnjih desetih letih.



Vir: Lastno delo, 2005

Prostorska ponazoritev kmetij (Karta 8) pokaže, kako so kmetije stisnjene v starem delu naselij (Sp. Gorje, Zg. Gorje, Podhom, Krnica), medtem ko so novi deli naselij brez kmetij. Naselja, ki so stisnjena v doline in jim je relief preprečeval širitev (Grabče, Krnica, Mevkuž), nimajo nobene kmetije nad 15 ha, pač pa prevladujejo srednje velike kmetije. Po drugi strani pa v manjših a odprtih naseljih na pobočjih Mežakle prevladujejo velike kmetije. V Spodnjih Gorjah, ki imajo sicer največ kmetij, je opazno manjšanje treh srednje velikih kmetij v središču starega dela.

Karta 8: Velikost in spreminjanje velikosti kmetij v naseljih KS Gorje

4.5.2.3 Socioekonomski tipi kmetij

Posledice neugodne velikostne strukture kmetij se kažejo tudi v socioekonomski in proizvodni strukturi. Ker so bile kmetije premajhne in so dajale premalo dohodka, se je večina kmetij v 70. in 80. letih 20. stol. preoblikovala v dopolnilne, kar pomeni, da so si lastniki kmetije poiskali delo v bližnjih krajih, kmetijo pa obdelujejo ob delu.

Statistika loči štiri socioekonomske tipe kmetij:

Čista kmetija je kmetija, katere vsi aktivni člani gospodinjstva (stari od 15 do 64 let) delajo na kmetiji: gospodar ali gospodinja, naslednik in njihovi otroci (nihče od njih torej ni zaposlen zunaj kmetije). Dohodek ustvarjajo izključno iz kmetijstva.

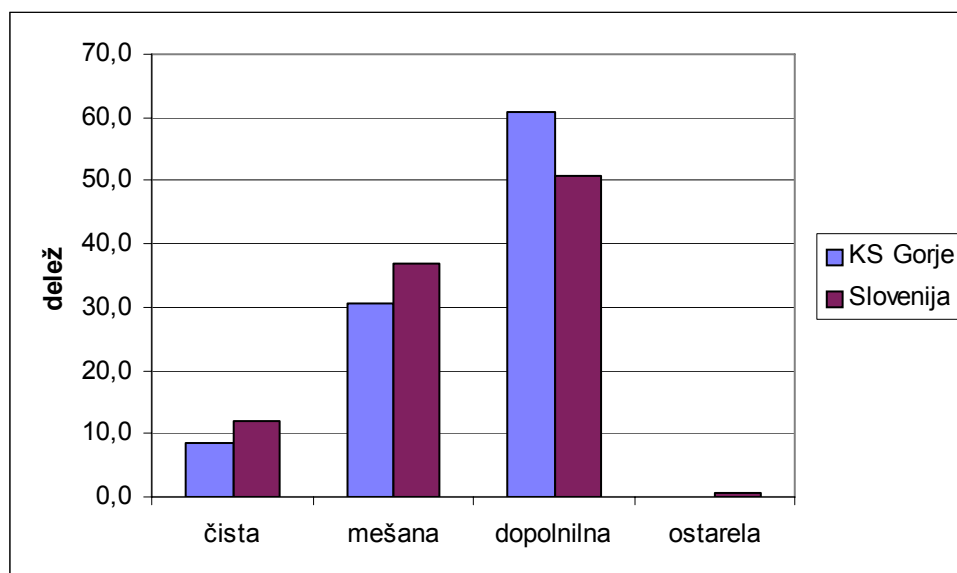
Mešana kmetija je kmetija, katere člani gospodinjstva so aktivni na družinski kmetiji in zunaj nje, ali pa kmetija, na kateri delajo samo člani gospodinjstva, ki so sicer zaposleni drugje, ter upokojenci in vzdrževani člani gospodinjstva.

Dopolnilna kmetija je kmetija, na kateri noben član gospodinjstva v aktivni dobi ne dela samo na kmetiji. Na kmetiji delajo le člani gospodinjstva, ki so zaposleni drugje, upokojenci in vzdrževani člani gospodinjstva.

Ostarela kmetija je kmetija, na kateri živijo samo člani gospodinjstva, starejši od 64 let.

Ob popisu leta 1991 je bilo v KS Gorje 210 kmetij, od katerih je bilo 126 ali 61 % kmetij dopolnilnih, 64 kmetij ali 30,5 % je bilo mešanih, le 18 kmetij ali 8,6 % pa je bilo čistih. Pri teh tipih KS Gorje bistveno ne odstopa od slovenskega povprečja, s tem da ima Slovenija 3 % več čistih, 6 % več mešanih in 10 % manj dopolnilnih kmetij. Vzpodbudno je bilo leta 1991 dejstvo, da v KS Gorje ni bilo ostarele kmetije, medtem ko jih bilo v Sloveniji 0,6 %.

Grafikon 15: Socioekonomski tip kmetij v KS Gorje in Sloveniji v letu 1991.



Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Popis prebivalstva 1991.

4.5.3 Dopolnilne in ostale dodatne dejavnosti na kmetijah

Zaradi majhnosti slovenskih kmetij, težkih pogojev dela in nezadostnega dohodka za socialno varnost kmečke družine so ljudje na deželi že od nekdaj iskali dodatni vir dohodka v dopolnilnih dejavnostih. Sem sodijo razne dejavnosti, ki jih opravljajo kmetije z namenom pridobiti si dodaten vir zaslužka. Menimo, da sem ne sodijo le kmetijsko predelovalne dejavnosti na domu in kmečki turizem, pač pa tudi ostale dejavnosti, ki so povezane s samo kmetijo ali kmetijsko in gozdno krajino, ali ki jih kmetje lahko opravljajo na svojem domu in s samim kmetijstvom nimajo direktne povezave.

4.5.3.1 Turizem na kmetijah

Na območju KS Gorje sta le dve kmetiji, ki se ukvarjata s kmečkim turizmom. Ena kmetija je v Spodnjih Gorjah, druga v Zgornjih Gorjah, obe pa ležita tik ob glavni cesti Bled – Pokljuka. Turistični kmetiji sta stacionarnega tipa, prva se s turizmom ukvarja 10 let in ima dva apartmaja po 4 postelje, druga pa je pred tridesetimi leti orala ledino v kmečkem turizmu na tem območju Gorenjske in ima 6 sob s skupno 16 ležišči.

Za KS Gorje, ki leži v neposredni bližini Bleda, sta dve turistični kmetiji zelo malo. Iz pogovora z ostalimi kmeti je razbrati, da se s turizmom ne ukvarjajo, ker je večkrat težko združevati kmetijstvo in turizem, saj moraš biti gostu ves čas na razpolago, v poletnem času, ko je s kmetovanjem več dela, pa je to težko. Nekatere kmetije pa ne izključujejo, da se bodo s turizmom ukvarjale v prihodnosti, če jih bo v to prisilila ekonomska nuja in če se bo nekdo od domačih pripravil ukvarjati s to dopolnilno dejavnostjo, predvsem računajo na odraščajoče otroke.

4.5.3.2 Medsebojne storitve in storitve drugim

Medsebojne storitve in storitve drugim niso organizirane, kljub temu pa se pogosto izvajajo. To so specifične, predvsem strojne storitve pri delih v gozdu, pri setvi, spravilu pridelkov (setev, žetev, baliranje), prevozne storitve nekmečkemu prebivalstvu. Kmetje si pomagajo med sabo, njihovo pomoč pa neredko potrebujejo tudi nekmečki sovaščani.

4.5.3.3 Obrti povezane s kmetijstvom

Pri tem mislimo na dejavnosti predelave, dodelave in opravljanja storitev za kmetijsko dejavnost. Razrez hlodovine – žagarstvo opravljajo trije obrtniki kot dopolnilno ali kot glavno dejavnost. Popravilo kmetijske in gozdne mehanizacije opravlja en obrtnik.

V Gorjah je bilo zelo znano zvončarstvo, ki pa žal miruje, čeprav še živijo mojstri, ki to dejavnost znajo opravljati. Posamezniki si prizadevajo, da bi to dejavnost zopet obudili.

4.5.3.4 Gozdarstvo

Ekonomski pomen gozdov je za tukajšnje prebivalstvo zelo pomemben. V gorjanskih vaseh je 650 lastnikov gozdov. Vendar to niso veliki posestniki. Povprečna velikost parcele je 0,98 ha, seveda pa imajo lastniki po več parcel. Največ lastnikov gozda ima od 1 do 5 ha gozda. V zadnjem desetletju 20. stoletja je 385 gorjanskih lastnikov gozda prodajalo les Gozdnemu gospodarstvu Bled. Gre za les iglavcev. Povprečna skupna letna prodaja lesa gorjanskih lastnikov je 3000 – 4500 m³. V povprečju je letno prodalo les 142 lastnikov.

Poleg lesa prodanega Gozdnemu gospodarstvu je treba omeniti še domačo porabo in prodajo zasebnim kupcem. Les listavcev pa se uporablja predvsem za kurjavo.

4.5.3.5 Pridelava in dodelava pridelkov na kmetijah

Z izdelavo mlečnih izdelkov se ukvarjajo na dveh domačijah v Radovni. Pridelujejo sir in skuto.

S predelavo mesa ter sadja in zelenjave se ukvarjata le turistični kmetiji in pa kmetje za lastne potrebe. Zaradi strogih predpisov pa ni registrirane takšne dejavnosti za javno potrošnjo.

Z žganjekuho se ukvarjajo skoraj vsa kmečka gospodarstva. Odkup in prodaja nista organizirani.

4.5.3.6 Čebelarstvo

Čebelarstvo ima na tem območju bogato tradicijo, a je v povojnem obdobju več čebelnjakov ostalo praznih. V zadnjih petnajstih letih pa je zraslo več novih čebelnjakov, število čebelarjev pa se je povzpelo čez 20. Gojijo 250 družin, večinoma kranjske čebele – sivke. Čeprav je to predvsem ljubiteljska dejavnost, pridelajo letno povprečno 8 kg medu na družino, kar je skupno 2000 kg. Čebele za pašo tudi prevažajo, zato imajo izdelan pašni kataster in določen pašni red z zahtevo po veterinarskem spričevalu. Med, nabran na poključskih smrekah, je posebne kakovosti.

Danes je težje čebelariti kot včasih. Zaradi preusmeritev kmetij v živinorejo in intenzivnih travnikov je cvetlična paša veliko slabša. Podobno je tudi z uporabo kemičnih sredstev za zatiranje plevela, saj so ob nepravilni uporabi lahko usodna za čebele. Kljub težavam je čebelarstvo še vedno perspektivna kmetijska panoga. Poiskati in izkoristiti je treba dobro gozdno pašo.

4.6 Analiza anket

Da bi preverila oz. ugotovila, kako prebivalci sami ocenjujejo življenje v KS Gorje, sem uporabila anketo. V geografskem proučevanju anketa velja za problematično metodo, saj se v njej lahko pojavijo številne metodične napake: na vprašanja subjektivnega tipa je težko natančno odgovoriti, še težje je odgovore primerjati in analizirati, slab izbor anketiranih oseb onemogoči reprezentativnost ankete, slabo zastavljena in zavajajoča vprašanja ter neprimeren nastop spraševalca pa privedejo do netočnih odgovorov.

Kljub kritičnim pripombam k anketiranju in kljub temu, da nam anketa ne da točnih podatkov, je ta zvrst zbiranja podatkov vendarle zelo koristna in včasih celo nenadomestljiva. Omogoča nam, da se temeljiteje seznanimo z objektivnimi razmerami, da dobimo veliko navedb, ki jih statistika sploh ne nudi in da so zbrani podatki aktualni in ne zastareli. Anketiranje je najpogosteje pri proučevanju družbenogeografskih razmer.

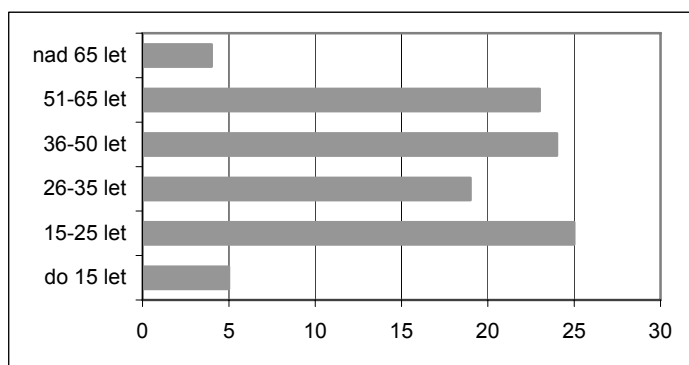
Z našo anketo smo želeli dobiti okvirno sliko, kako se domačinom zdi življenje na obravnavanem območju, kakšne interese, potrebe in želje imajo. Z večino vprašanj smo merili subjektivne variable, na katere je težko natančno odgovoriti in kot smo opazili kasneje, jih je še težje analizirati. Po drugi strani pa smo prav zaradi prostih odgovorov

dobili veliko novih idej anketirancev, ki jih s stereotipnimi vprašanji ne bi mogli. Zavedamo se, da naša anketa ne more doseči splošne veljave, k čemur pripomore tudi premajhen vzorec anketiranih oseb. Kljub temu pa anketa podaja zelo posplošeno sliko vzdušja, potreb in medsebojnih odnosov v KS Gorje in bi lahko služila kot podlaga za nadaljnje raziskave ali bila v vednost voditeljem krajevne skupnosti.

V ankete smo skušali zajeti čimbolj raznolike skupine prebivalstva, tako po starosti kot po naselju bivanja. Starostne razrede nismo časovno povsem enakovredno razvrstili, pač pa po lastni presoji glede na življenjska obdobja: čas osnovne šole (do 15 let), čas srednje šole in študentska leta ali prvi začetki samostojnega življenja (15 - 25 let), čas ustvarjanja družine in ustalitev (26 - 35 let), srednja leta (36 - 50 let), čas starejšega, a še vedno aktivnega življenja (51 - 65 let) ter čas staranja (nad 65 let). Različna življenjska obdobja in stil življenja prinesejo različna gledanja na življenjsko okolje, prav tako pa se spremenijo želje, pričakovanja in lastni prispevek v krajevno dogajanje.

Tako smo pri starosti zajeli vse skupine (Grafikon 16), le najstarejšim in najmlajšim smo dali manjši poudarek. V anketo smo zajeli točno 100 prebivalcev, kar tudi poenostavi ponazoritev v deležih. Tako je število anketirancev enako deležu.

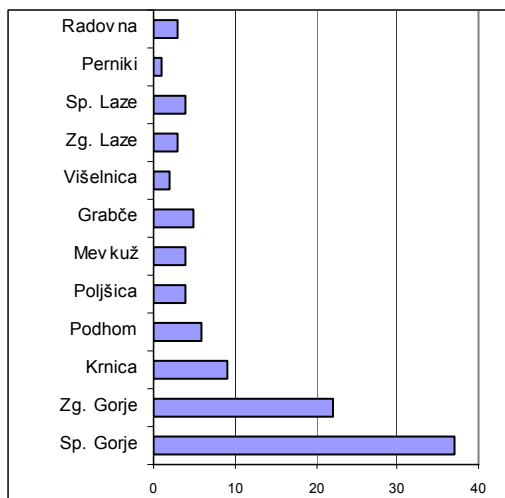
Grafikon 16: Število anketiranih po starostnih razredih



Vir: Anketa, 2005.

Pri anketiranju smo bili pozorni, da so anketiranci zastopali vsa naselja (Grafikon 17), seveda glede na velikost le tega. Tako smo anketirali 3,4 % celotnega prebivalstva v KS Gorje, po naseljih pa se je delež anketirancev od celotnega prebivalstva v naselju gibal od 1,6 % na Poljšici do 7,7 % na Pernikih. Izjema je bila Radovna, saj smo od devetih prebivalcev anketirali tri, kar pa predstavlja kar 33,3 %.

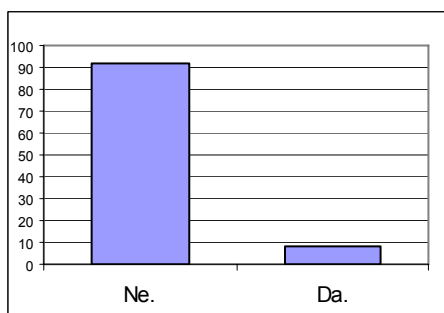
Grafikon 17: Število anketiranih glede na naselje bivanja. Naselja so razvrščena glede na število vsega prebivalstva, od Radovne z najmanj prebivalci do Spodnjih Gorij z največ prebivalci.



Vir: Anketa, 2005.

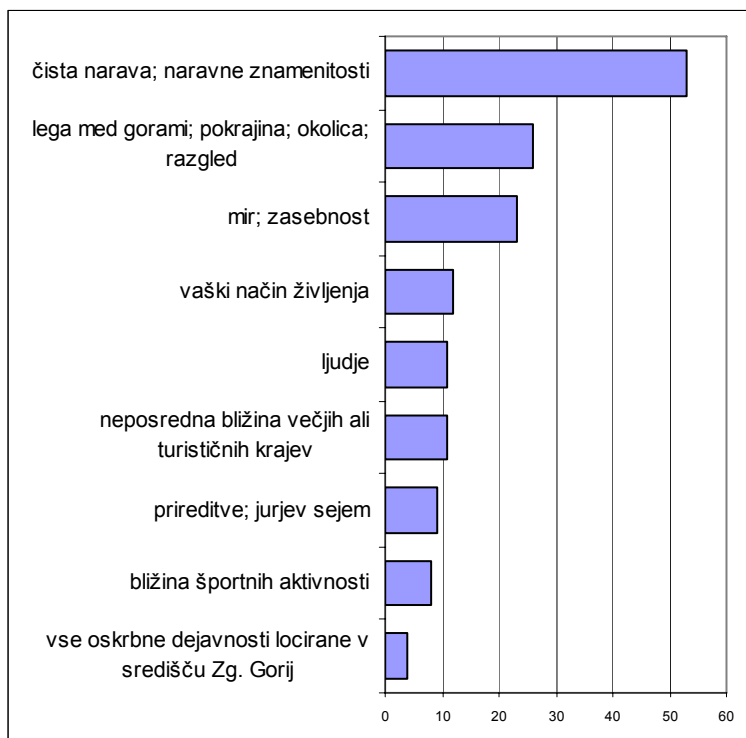
Že prvo anketno vprašanje "Ali bi se preselili iz Gorij?" je pokazalo, da domačini radi živijo v Gorjah, saj bi se jih odselilo le 8, od teh bi jih 6 raje živelo na morju, dva mlajša anketiranca pa v mestu (Grafikon 18).

Grafikon 18: Število anketiranih, ki so odgovorili na vprašanje "Ali bi se preselili iz Gorij?" glede na odgovor.



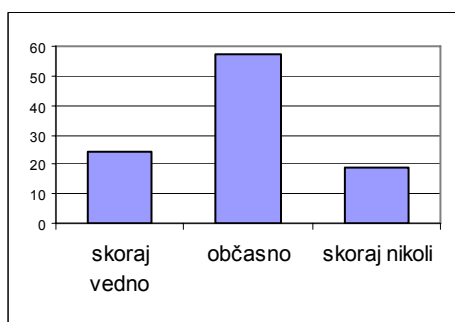
Vir: Anketa, 2005.

Ko smo poizvedovali, kaj je anketirancem všeč v Gorjah, je močno prevladala čista narava ali naravne znamenitosti (Grafikon 19). Na drugem mestu so prav tako naravne danosti, šele nato se zvrstijo družbeni dejavniki, med katerimi sta na prvem mestu mir in zasebnost, proti koncu pa se zvrstijo lastnosti povsem družbene narave, kot so razne aktivnosti in možnosti za oskrbovanje. Po en glas so dobili narečje, zvonovi, vaški izgled pokrajine.

Grafikon 19: Kaj je anketirancem všeč v Gorjah. Vsak je lahko navedel več stvari.

Vir: Anketa, 2005.

V krajevno dogajanje, kot so proslave, veselice, prreditve, sejmi, se vključuje večina prebivalstva, četrtna redno, dobra polovica pa le občasno (Grafikon 20). Petina anketiranih pa se krajevnega dogajanja skoraj nikoli ne udeleži.

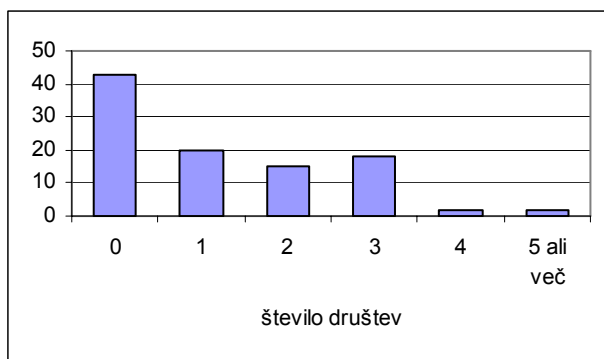
Grafikon 20: Število anketirancev glede na pogostost njihovega vključevanja v krajevno dogajanje.

Vir: Anketa, 2005.

Kljub pestremu društvenemu dogajanju pa ni bilo redko, da nas je kateri anketiranec vprašal, če sploh obstajajo kakšna društva. Ti prebivalci so na predhodne vprašanje odgovorili, da se ne udeležujejo krajevnega dogajanja. Tako ni čudno, da skoraj polovica anketiranih ni vključena v nobeno društvo, po drugi strani pa ni zanemarljiv delež tistih, ki so vključeni v dva, tri ali celo več društev (Grafikon 21). Pri tem smo opazili metodološko napako pri tipu vprašanja. Bolje bi bilo, če bi bila društva naštetá in bi anketiranci le označili pripadnost posameznemu društvu, saj so se mnogi spomnili svoje pripadnosti

društvu šele po nadaljnem pogovoru. Tako je verjetno, da je dejansko članstvo v društvih večje, kot je pokazala anketa.

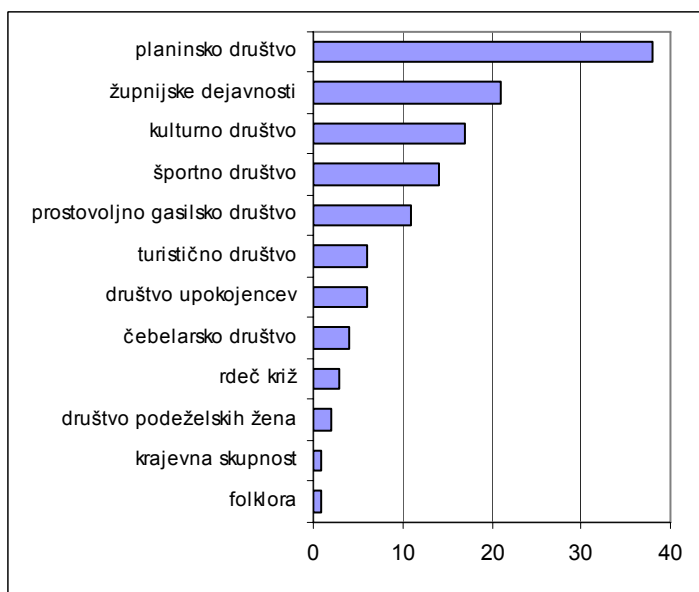
Grafikon 21: Število anketiranih glede na število društev, v katera so včlanjeni.



Vir: Anketa, 2005.

Največje članstvo so anketiranci pripisali planinskemu društvu (38 %), nad 10 % imajo župnijske dejavnosti, kulturno društvo, športno društvo in gasilsko društvo, ostala imajo manjši delež (Grafikon 22).

Grafikon 22: Število anketirancev, ki so vključena v posamezna društva.

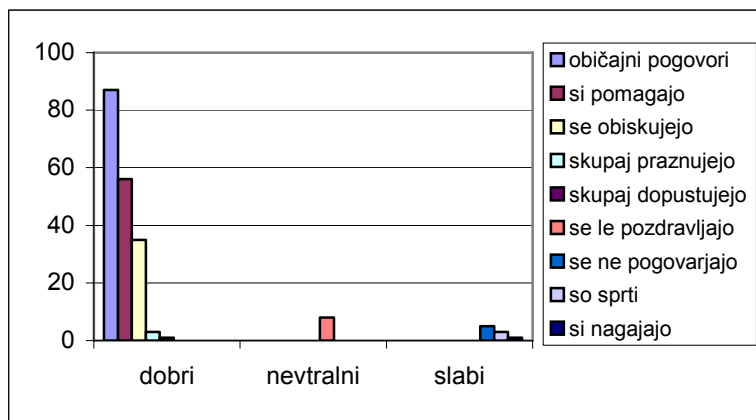


Vir: Anketa, 2005.

V anketi so nas zanimali tudi sosedski odnosi. Kar 87 jih je odgovorilo, da imajo dobre odnose s sosedi, pri čemer je zelo pomembna sosedska pomoč, saj v njej sodeluje kar 57 % anketirancev (Grafikon 23). Visok odstotek dobrih sosedskih odnosov, v katerem ima pomembno vlogo sosedska pomoč, potrjuje tezo, da so na podeželju odnosi med prebivalci pristnejši in manj sebični kot v urbanih predelih. 8 % anketirancev ima nevtralne odnose, kar pomeni, da se le pozdravljajo, do sosedov nimajo obveznosti pa tudi pomoči ne pričakujejo od njih. Pri nadaljnji analizi ankete smo odkrili visoko korelacijo med anketiranci z nevtralnimi sosedskimi odnosi, ne vključenostjo v društva in ne vključevanjem

v krajevna dogajanja. Le 5 % anketirancev pa je odgovorilo, da ima slabe sosedske odnose. Tu gre predvsem za starejše spore, ki so značilni za podeželje, jih je pa na srečo v KS Gorje relativno malo.

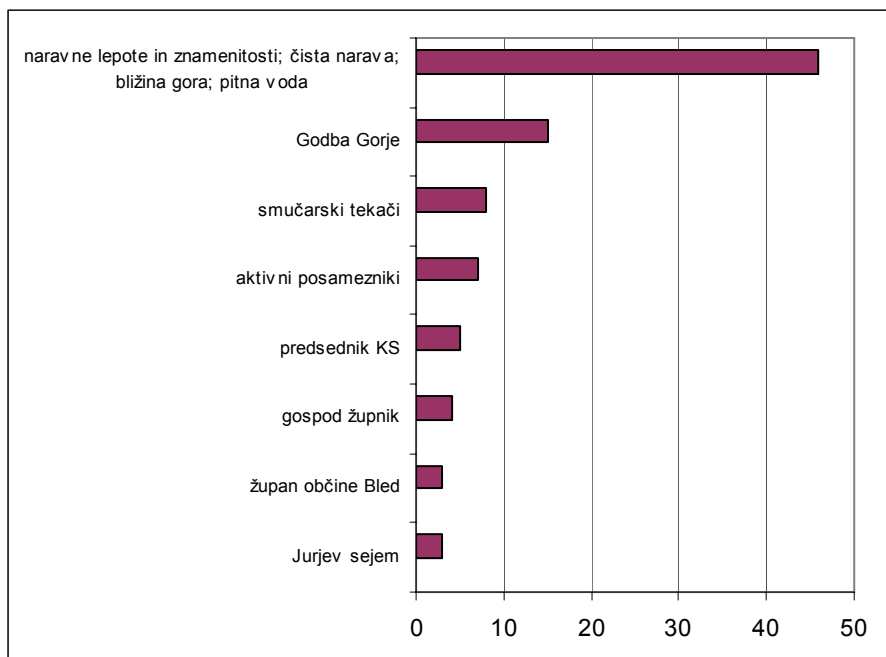
Grafikon 23: Sosedski odnosi anketirancev. Vsak predhoden stolpec v istem tipu sosedskih odnosov vključuje število anketiranih iz nadaljnjih stolpcov istega tipa.



Vir: Anketa, 2005.

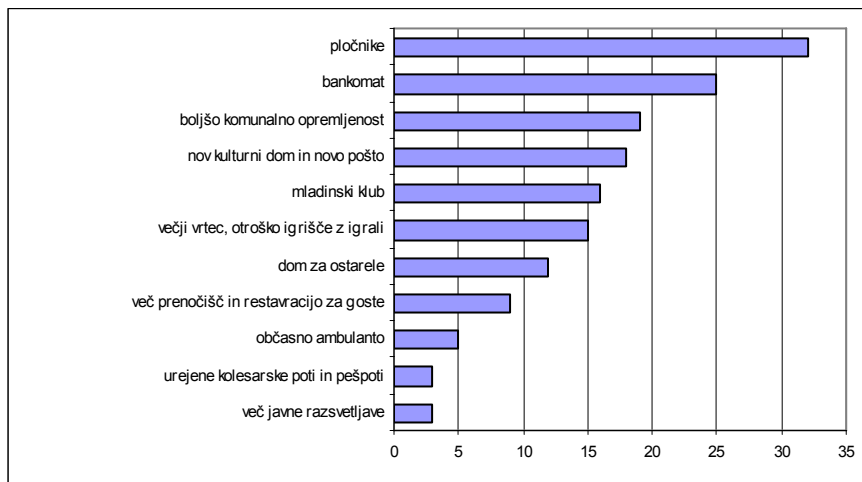
Ko smo spraševali, na kaj in na koga so v Gorjah ponosni, kar 14 anketirancev ni znalo odgovoriti. Po drugi strani pa so nekateri dajali bogate in številne odgovore (Grafikon 24). Slaba polovica anketirancev je ponosnih na naravne danosti, kot so naravne lepote in znamenitosti, čista narava, bližina gora, pitna voda. Takoj na drugem mestu pa je Godba Gorje, ki je ponesla ime Gorij po Sloveniji, Evropi in svetu. Tretja skupina, na katere je ponosna slaba desetina anketirancev so smučarski tekači, ki so zasloveli v drugi polovici 20. stoletja, pa tudi danes iz Gorij prihajajo slovenski biatlonski reprezentanti. Anketiranci so v nadaljevanju ponosni tudi na posameznike, kot so predsednik KS, domači župnik, župan občine Bled. Po en glas so dobili: Triglavski narodni park, mogočne kmetije, alpinisti, društva, pokrajina, folklor, urejene številne kapelice, cerkev, družine z več otroki.

Grafikon 24: Število anketirancev, ki so odgovorili na vprašanje “Na kaj in na koga so v Gorjah ponosni?”. Vsak je lahko navedel več stvari.



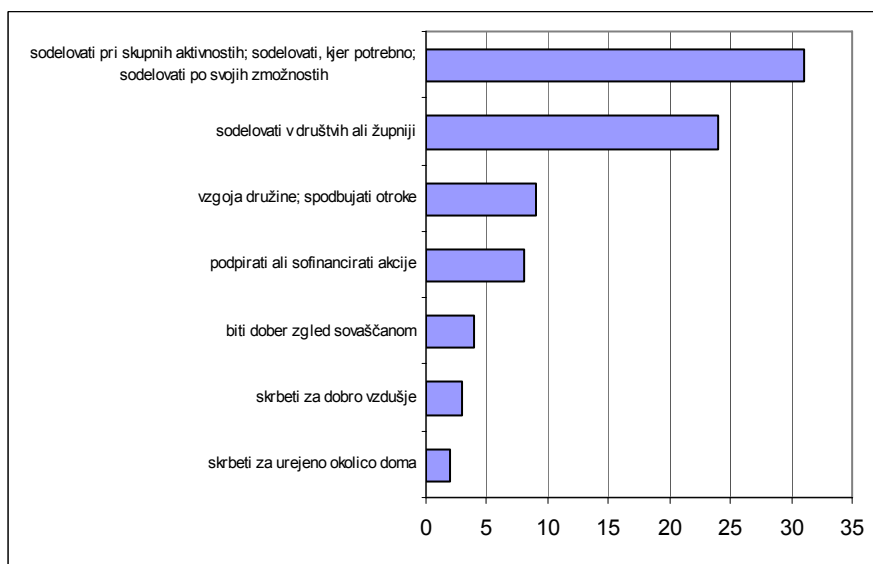
Vir: Anketa, 2005.

Ko smo spraševali po stvareh, ki bi jih Gorje še potrebovale, smo dobili nekaj jasnih odgovorov. Na prvem mestu so pločniki, predvsem ob gosto prometni cesti Bled-Pokljuka, ki je v sedanjem stanju za pešce zelo nevarna (Grafikon 25). Na drugem mestu je bankomat, saj Gorje z 2820 prebivalci ne premorejo niti enega in se uporabniki morajo posluževati bankomatov na Bledu. Anketiranci so na tretje mesto postavili komunalne storitve. Nato so našli številne javne objekte: nov kulturni dom in novo pošto, mladinski klub, večji vrtec z otroškim igriščem, dom za ostarele, več prenočišč in restavracijo za goste (v Gorjah klub številnim obiskovalcem ni niti ene prave gostilne), občasno ambulanto. Trije anketiranci si želijo boljše kolesarske poti in pešpoti, prav tako trije boljše javno razsvetljavo. Po en glas so dobili: glasbena šola, več društvenih prostorov, več parkirišč, boljše knjižnico, urejeno športno igrišče.

Grafikon 25: Kaj bi po mnenju anketirancev Gorje še potrebovale. Vsak je lahko navedel več stvari.

Vir: Anketa, 2005.

Večina anketirancev je pripravljena prispevati svoj delež za boljše življenje v Gorjah (Grafikon 26). Tretjina jih omenja sodelovanja po potrebi in svojih zmožnostih, slaba četrtina je pripravljena aktivno sodelovati v društvih ali župniji. Devetim anketirancem se zdi dobra vzgoja v družini in spodbujanje otrok k aktivnemu sodelovanju pomembna naloga, ki jo nameravajo izvrševati. Osem anketirancev bi podpiralo ali sofinanciralo akcije, štirim se zdi pomembno, da so dober zgled sovaščanom, trem da skrbijo za dobro vzdušje, dva pa bi urejala okolico doma. Kar 19 anketirancev pa na vprašanje ni znalo odgovoriti.

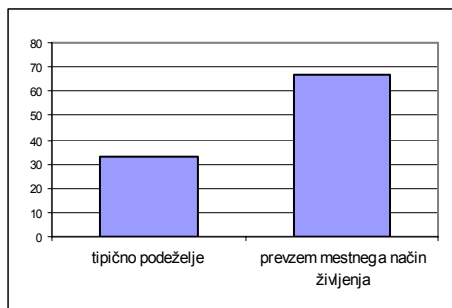
Grafikon 26: Kaj so anketiranci sami pripravljene storiti za boljše življenje v Gorjah.

Vir: Anketa, 2005.

Ena od delovnih hipotez diplomskega dela je, da Gorje, nekdanje tipično podeželje, prevzemajo mestni način življenja. Zato smo za mnenje o tem, kakšne značilnosti imajo Gorje, povprašali anketirance. Tretjina je Gorjam določila značilnosti tipičnega podeželja,

dve tretjini anketirancev pa sta mnenja, da Gorje prevzemajo mestni način življenja (Grafikon 27).

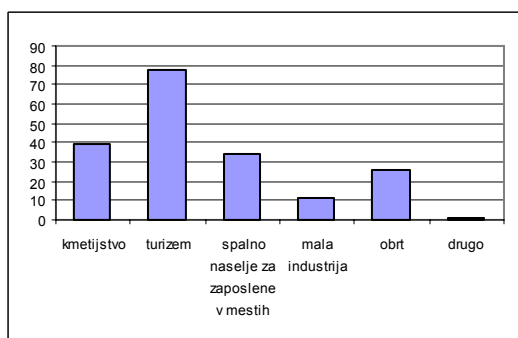
Grafikon 27: Število anketirancev, ki so Gorjam določili značilnosti tipičnega podeželja ali pa prevzem mestnih značilnosti.



Vir: Anketa, 2005.

Večina anketirancev meni, da je glavna prihodnost Gorij turizem (Grafikon 28). Na drugem mestu je z 39 glasovi kmetijstvo, le nekaj manj pa jih meni, da bodo Gorje v prihodnosti služile spalnemu naselju za zaposlene v mestih. Četrtna anketirancev daje pomembno mesto obrti, 11 glasov pa je dobila mala industrija. Pod drugo je ena anketiranka omenila vikendaštvo.

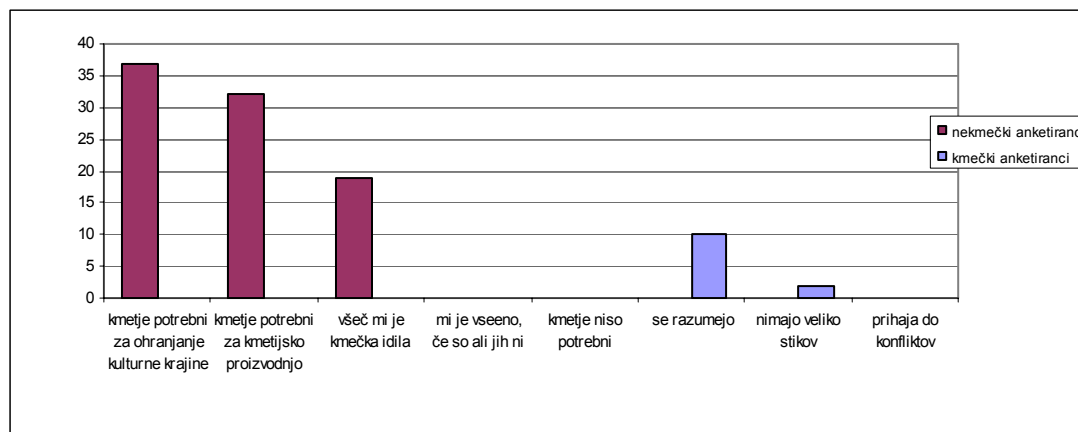
Grafikon 28: V katero smer se bodo Gorje razvijale v prihodnje po mnenju anketirancev. Vsak je lahko podal več odgovorov.



Vir: Anketa, 2005.

Vseh 88 nekmečkih anketirancev meni, da so kmetje v Gorjah potrebni, predvsem za vzdrževanje kulturne krajine (37 vprašanih) in kmetijske proizvodnje (32 vprašanih), nekaterim pa je všeč kmečka idila (19 vprašanih) (Grafikon 29). Nihče od nekmečkih anketirancev ni kmetom prisodil odvečne vloge, češ da mu je vseeno ali pa da niso potrebni. Od dvanajstih kmečkih anketirancev pa jih ima 10 dobre odnose z nekmečkimi prebivalci, 2 pa z njimi nimata stikov. Do konfliktov med tema dvema skupinama pa po mnenju anketirancev ne prihaja.

Grafikon 29: Kako nekmečko prebivalstvo gleda na kmete in kako kmečko prebivalstvo gleda na nekmete, glede na anketirane



Vir: Anketa, 2005.

4.7 Pogovor s priseljenimi družinami

Osnovna šola Gorje skoraj vsako leto sprejme nekaj učencev, ki so se skupaj z družino preselili iz drugega kraja v KS Gorje. To dejstvo nas je napeljalo k razmišljanju, da so Gorje privlačen kraj za mlade družine in tudi upokojece iz mest. Za potrditev te hipoteze sem se pogovarjala z odraslimi predstavniki šestih družin, ki so se v obdobju zadnjih petih let priselile v KS Gorje.

Družina 1: Zakonca, oba z visoko izobrazbo, sta se s štirimi majhnimi otroki preselila iz Radovljice. Ker mož izhaja iz gorjanskega naselja, sta si v bližini njegovega doma postavila novo hišo. V Gorjah se čutijo sprejete, všeč pa jim je mir in čisto okolje. V krajevno dogajanje se vključujejo glede na svoje zmožnosti.

Družina 2: Zakonca s poklicno izobrazbo sta že več let gradila hišo ob moževem domu, kamor so se preselili iz Lesc. Trije osnovnošolski otroci so se v novo okolje hitro vključili. V Gorjah se počutijo domače, saj so že prej zelo pogosto zahajali sem.

Družina 3: Iz Ljubljane se je preselila družina z dvema osnovnošolskima in dvema predšolskima otrokoma. Razlog za preselitev je bil beg iz mestnega okolja, želja po pristnejšem stiku z naravo in predvsem mirno okolje za vzgojo otrok. Za Gorje, kjer so kupili starejšo hišo, so se odločili zaradi lepe pokrajine in relativno dobre dostopnosti do večjih mest, saj je mož kot samostojni podjetnik vezan na mesta. Otroci so se vključili v nekatere dejavnosti glede na njihove interese, sicer pa se ne vključujejo v krajevno dogajanje, saj imajo raje zasebnost.

Družina 4: Iz Ljubljane se je po ločitvi gospa z dvema osnovnošolskima otrokoma preselila v Gorje na svoj dom. Sama se vsakodnevno vozi v Ljubljano v službo, v Gorje pa hodi le »spat«. Otroka sta imela ob selitvi odpor, saj jima podeželsko okolje v primerjavi z mestnim ni ugajalo. Sedaj so se že navadili, v krajevno dogajanje pa se ne vključujejo.

Družina 5: Zakonca, mož z visoko izobrazbo, sta po upokojitvi iskala podeželski kraj, kamor bi se preselila iz Ljubljane. V majhnem naselju v Gorjah sta kupila staro hišo. Všeč jima je mir in lepa narava. Gospa se vključuje v cerkvene dejavnosti, skrbita za dobre

sosedske odnose, večjih interesov za krajevno dogajanje nimata, rada pa pomagata, kjer je potrebno.

Družina 6: V Gorjah je kupila hišo štiričlanska nemška družina in se za stalno priselila. Gospod je bil v Sloveniji že večkrat pred tem in prav slovenske lepote ter narodnozabavna glasba so bili razlog, da so si v okviru EU izbrali Slovenijo za svojo novo domovino. Pred priselitvijo nihče ni znal slovensko, sedaj pa se že sporazumevajo. Predvsem dva osnovnošolska otroka sta pri tem hitro napredovala in si pridobivala nove prijatelje. V Gorjah jim je všeč, predvsem zaradi bližine Bleda. V krajevno dogajanje se še ne vključujejo.

Glede na pogovore lahko povzamemo, da so priseljenci v večini izpolnili svoja pričakovanja. Predvsem gre za mlajše družine ali upokoјence, ki so si podeželski kraj izbrali zaradi miru in lepega okolja. Družine, katere vsaj en partner izhaja iz Gorij, se veliko lažje in z večjim veseljem vključujejo v krajevno dogajanje, medtem ko pa družine, ki v Gorjah pred priselitvijo niso imele poznanstev, ne kažejo interesov za večje vključevanje v kraj.

Omenjene družine niso edine, ki so se v zadnjem času priselile v Gorje, so pa najbolj opazne. Poleg njih je potrebno izpostaviti tudi ljudi, ki po upokoјitvi pogosteje ali pa kar stalno živijo v svojih vikendih, ki jih imajo na Zatniku ali Pokljuki.

5 SKLEP

Kljub nejasnim kriterijem, ki razmejujejo podeželje od mest, se po vseh opredelitvah KS Gorje uvršča v podeželsko območje. Gorje sestavlja 12 manjših naselij, v medsebojni povezavi živi manjšinsko agrarno in večinsko neagrarno prebivalstvo, vedno več pa je tudi vikendašev in ljudi, ki se tu le rekreirajo. Pri izgledu pokrajine imajo še vedno odločilno vlogo primarne dejavnosti. Družbeni stiki so močni, medsosedski odnosi so večinoma dobri. V primerjavi z mesti so oskrbne zmogljivosti precej šibke, zaradi ekoloških razmer (TNP, zajetja pitne vode) in naravne ter kulturne dediščine pa so Gorje zelo občutljivo okolje.

Gorje lahko označimo kot estetsko in bivalno visoko kakovostno okolje z dobrim prometnim oziroma izhodiščnim položajem, z relativno bližino drugih zaposlitvenih, izobraževalnih in oskrbnih središč.

Prebivalstvo KS Gorje v zadnjih štirih desetletjih bolj ali manj stagnira, manjša naselja izgubljajo prebivalce, večja jih dobivajo. Glede na primerjavo starostnih skupin pa ima že dve desetletji lastnosti ostarelega demografskega režima. Število prebivalcev z opravljenimi zahtevnejšimi šolami se večja, a bistveno ne presega slovenskega povprečja. V primarnih dejavnostih je zaposlenih le 4 % aktivnega prebivalstva, kar je sorazmerno malo glede na podeželski značaj pokrajine. Vedno več je dnevnih migrantov, najbolj se je povečal delež tistih, ki se na delo vozijo do 15 minut in več kot 120 minut.

Pri analizi gospodinjstev smo ugotovili, da je največ trigeneracijskih gospodinjstev (združeno za posamezno stanovanjsko hišo). Vitalna gospodinjstva so najpogostejša v večjih naseljih, v manjših naseljih pa so pogostejša neperspektivna gospodinjstva.

Gradbena struktura vaških naselij se je do danes precej spremenila, s spremenjenim načinom življenja so prihajale arhitekturne oblike iz urbanega okolja. Z graditvijo dveh novih delov naselij v Zgornjih in Spodnjih Gorjah so nastali veliki posegi v obdelovalne površine, v ostalih manjših naseljih pa so novogradnje nastajale večinoma ob starejših hišah znotraj starih delov naselij. Število novogradenj je do leta 1970 padalo, po tem letu pa je zopet naraslo.

V obdobju let 2000 - 2005 se je površina kmetijskih zemljišč zmanjšala za 3 ha, površina gradbenih objektov pa povečala za 2,6 ha, prav tako se je povečala površina gozdov, in sicer za dober hektar. Njive izgubljajo na površini, prav tako travniki, povečuje pa se površina pašnikov. Vse te spremembe kažejo na procesa ozelenjevanje in ogozdovanje, ki sta značilna za večji del Slovenije.

Zaradi velike gozdnatosti, neugodnega reliefa, velikega deleža travinja in klimatskih pogojev so v KS Gorje neugodne in težke razmere za kmetijstvo. Število kmetij vseskozi pada. Leta 2002 je bilo od 121 kmetij le 12 čistih.

Analiza ankete, ki smo jo izvedli med prebivalci KS Gorje je pokazala, da je velika večina anketirancev zadovoljna, da živi v Gorjah. Najbolj so jim všeč čista narava in naravne

znamenitosti ter mir in zasebnost. V bogato društveno ponudbo je vključena skoraj polovica anketiranih, večina se jih vsaj občasno udeležuje krajevnega dogajanja, petina pa skoraj nikoli. Visok odstotek (87 %) dobrih sosedskih odnosov, v katerem ima pomembno vlogo sosedska pomoč, potrjuje tezo, da so na podeželju odnosi med prebivalci pristnejši in manj sebični kot v urbanih predelih. Prav tako jih je večina pripravljena prispevati svoj delež za boljše življenje v Gorjah. Tretjina anketirancev je Gorjam določila značilnosti tipičnega podeželja, dve tretjini anketirancev pa sta mnenja, da Gorje prevzemajo mestni način življenja. Razvoj Gorij v prihodnosti anketiranci vidijo v turizmu, deloma pa tudi v kmetijstvu in spalnemu naselju za zaposlene v mestih. Kmečko in nekmečko prebivalstvo med seboj živita v sožitju, vsi nekmečki anketiranci so mnenja, da so kmetje v Gorjah potrebni, predvsem zaradi ohranjanja kulturne krajine in za kmetijsko proizvodnjo.

Priseljenci se v Gorjah dobro počutijo. Priseljene družine, ki imajo korenine v Gorjah, se veliko hitreje in lažje vključijo v krajevno dogajanje, medtem ko večinoma priseljenci iz večjih mest, brez korenin v Gorjah, niti nimajo velike želje sodelovati. Všeč jim je to, da lahko na podeželju živijo svoj mir in zasebnost.

Gorje se spreminjajo, kar je značilno za vsako razvijajočo se družbo. Pomembno pa je, da se zavedamo priložnosti in nevarnosti, ki jih te spremembe prinašajo. K priložnostim lahko štejemo diferenciacijo družbe, saj neagrarni prebivalci vsak s svojim znanjem lahko veliko pripomorejo k boljšemu življenju v podeželski skupnosti. Gorje imajo priložnost, da se razvijejo v prijeten podeželski kraj, privlačen za turiste in rekreativce.

Glavna nevarnost, ki preti Gorjam in je prišla z uvajanjem mestnega načina življenja, je individualizem, ko prebivalci skrbijo le zase, za svojo hišo in vrt okoli nje. Prav tako preti nevarnost prevelikega vnašanja mestne arhitekture, ki uničuje podobo starih vaških jeder. Opazno je zaraščanje slabše dostopnih travnikov in pašnikov, po katerih poteka več rekreativnih poti. Zaradi različnih gospodarskih interesov v podeželskem območju je nevarnost uničevanja kulturne in naravne krajine.

Na začetku dela postavljeno prvo hipotezo, da je območje KS Gorje estetsko in bivalno visoko kakovostno okolje z dobrim prometnim oziroma izhodišnim položajem, da se spreminja iz tradicionalno podeželskega okolja v bivanjsko oziroma spalno naselje in je celo privlačno za priseljevanje mlajših družin in upokojencev iz mest, lahko z omenjeno raziskavo v celoti potrdimo.

Druga hipoteza, da kmetijstvo danes izgublja na pomenu, kljub temu pa je za ohranjanje kulturne krajine tega podeželskega območja zelo pomembna panoga, lahko potrdimo le deloma. Zaradi neprimerljivosti podatkov zadnjih popisov nisem mogla dokazati bistvenega upadanja te dejavnosti v zadnjih desetletjih. Lastno delo o velikosti in spreminjanju velikosti kmetij v zadnjih 10 letih je pokazala bolj pozitivno kot negativno sliko: večina kmetij sicer velikostno stagnira, a se najbolj povečujejo kmetije največjega velikostnega razreda, pa tudi pri najmanjšem velikostnem razredu prevladujejo povečane kmetije nad zmanjšanimi.

6 SUMMARY

The local community of Gorje is made up of 12 small settlements. The inhabitants of the agrarian minority and the non-agrarian majority live in reciprocal harmony. There are more and more people who come to Gorje just for the weekend or for recreation. The social and neighborhood relations are very strong.

In comparison with other towns, Gorje has a weak supply capacity. Due to ecological conditions, as well as the natural and cultural heritage, Gorje is touchy environment.

Furthermore, Gorje can be characterized as an aesthetic place with high quality dwellings, good road connections and a relative proximity of other employment, educational and supplying centers.

The population in the local community of Gorje has more or less stagnated in the last four decades. The number of inhabitants has decreased in small settlements and increased in the larger ones.

The analysis of households in Gorje shows that a three-generation household prevails. Vital households are most frequent in large settlements, whereas non-perspective households prevail in small settlements.

A new lifestyle has introduced urban architectural forms. Therefore, the architectural structure of rural settlements has changed to a great extent. The changes in land use are connected with two processes: planting and afforestation. These two processes are typical of Slovenia.

The agricultural conditions in this region are extremely difficult because of the vast woodiness, unfavorable relief and climate. The number of farms has been decreasing constantly. Only 12 farms out of 121 were full-time farms in 2002.

The analysis of the opinion poll, which has been carried out among inhabitants of the local community of Gorje, shows that a great majority is highly satisfied with the life in Gorje. The inhabitants like pure nature and outstanding natural features, peace and privacy.

Immigrants feel well in Gorje. Immigrated families with roots in Gorje include themselves more quickly and easily in local happening, while families from bigger cities and with no roots in Gorje do not wish to cooperate.

Gorje has been changing all the time. Therefore, it is important to become aware of the opportunities as well as of the risks that these changes bring. One of the opportunities is the differentiation of the society. This means that the non-agrarian inhabitants can contribute with their knowledge to a better way of life in the country. Gorje has an opportunity to develop into a pleasant rural area, which attracts tourists and people who like recreation.

The biggest risks for Gorje are individualism and the inhabitants becoming unwilling to cooperate with each other. The second risk is related to urban architecture, and the third

one with different economic interests in this rural area and the fear of destruction of the cultural and natural heritage.

At the beginning of the paper we put forth two hypotheses. Firstly, Gorje is an aesthetic place with high quality dwellings and with good road connections; the region has changed from a traditional rural settlement into a dwelling settlement; it is attractive to young families and pensioners from towns, who regularly immigrate here. The present research confirms the first hypothesis.

Secondly, agriculture has been losing its importance, but it is still very important for preserving the cultural landscape. The present research only partly confirms the second hypothesis. Due to the non-comparability of data of the last two censuses we could not prove that this activity is in decline. However, the fact remains that small farms are in decline because of the strict regulations and because they are not competitive. On the other hand, few bigger farms are able to boost their production due to the intensification and an increase in utilized agricultural area.

7 LITERATURA

Barbič, A., 1991. K novemu pojmovanju ruralnosti. V: Prihodnost slovenskega podeželja. Novo mesto, Dolenjska založba, str. 15-30.

Bernot, F., 1981. Klima Gorenjske. V: Gorenjska. 12. zborovanje slovenskih geografov v Kranju in na Bledu od 15. do 17. oktobra 1981. Ljubljana, Geografsko društvo Slovenije, str. 107-119.

Černe, A., Klemenčič, M., Plut, D., 1981. Metodologija opredeljevanja pokrajinskih enot na primeru Tržiške občine. V: Gorenjska. 12. zborovanje slovenskih geografov v Kranju in na Bledu od 15. do 17. oktobra 1981. Ljubljana, Geografsko društvo Slovenije, str. 130-137.

Geografija. 1985. 3. izd. Ljubljana, Cankarjeva založba, 272 str. (Leksikoni Cankarjeve založbe)

Geografija. 2001. Tržič, Učila International, 682 str. (Zbirka tematski leksikoni)

Geografski atlas Slovenije : država v prostoru in času. 1998. Ljubljana, Državna založba Slovenije, 360 str.

Gorje - osnove programa celostnega razvoja podeželja in obnove vasi. 1995. Skupina CRPOV Gorje, 82 str.

Ilešič, S., 1981. Gorenjska, njena regionalna opredelitev in notranja regionalna razčlenitev. V: Gorenjska. 12. zborovanje slovenskih geografov v Kranju in na Bledu od 15. do 17. oktobra 1981. Ljubljana, Geografsko društvo Slovenije, str. 9 – 17.

Ilešič, S., 1982. Vloga proučevanja podeželja v šestdesetletnem razvoju slovenske geografije. V: Geografske značilnosti preobrazbe slovenskega podeželja. Gradivo za posvetovanje geografov ob 60-letnici Geografskega društva Slovenije. Ljubljana, Geografsko društvo Slovenije, str. 3 – 10.

Ilešič, S., 1935. Terasa na gorenjski ravnini. Geografski vestnik, 11, str. 132-167.

Jakoš, A., 1982. Metode opredelitev podeželja. V: Geografske značilnosti preobrazbe slovenskega podeželja. Gradivo za posvetovanje geografov ob 60-letnici Geografskega društva Slovenije. Ljubljana, Geografsko društvo Slovenije, str. 31 -39

Jeršič, M., 1965. Družbena geografija Blejskega kota : doktorska disertacija. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, 313 str.

- Kladnik, D., 1996. Naravnogeografske členitve Slovenije. Geografski vestnik, 68, str. 123-157.
- Kladnik, D., 1999. Leksikon geografije podeželja. Ljubljana, Inštitut za geografijo, 318 str.
- Kladnik, D., Ravbar, M., 2003. Členitev slovenskega podeželja. Ljubljana, Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, 196 str.
- Klemenčič, M., 1979. Geografska preobrazba podeželja na Tržaškem po drugi svetovni vojni : doktorska disertacija. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, 187 str.
- Klemenčič, M., 1982. Nekatera teoretska izhodišča pri proučevanju podeželja. V: Geografske značilnosti preobrazbe slovenskega podeželja. Gradivo za posvetovanje geografov ob 60-letnici Geografskega društva Slovenije. Ljubljana, Geografsko društvo Slovenije, str. 23 - 30.
- Klemenčič, V., 2002. Procesi deagrarizacije in urbanizacije slovenskega podeželja. V: Podeželje na prelomu tisočletja: izzivi in problemi. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo. (Dela, 17, str. 7 – 21)
- Klemenčič, V., 1974. Regionalne razlike in problemi demografske in poselitvene strukture Slovenije. Ljubljana, Demografski inštitut, Raziskovalni center Ekonomske fakultete, str. 1-20.
- Klemenčič, V., 1982. Urbanizacija in deagrarizacija ter izraba zemlje za proizvodnjo hrane. V: Geografske značilnosti preobrazbe slovenskega podeželja. Gradivo za posvetovanje geografov ob 60-letnici Geografskega društva Slovenije. Ljubljana, Geografsko društvo Slovenije, str. 41 – 48.
- Klemenčič, V., 1987. SR Slovenija v luči socialno-prostorske preobrazbe. V: Zbornik 10. Derčevi pediatrični dnevi v Ljubljani, 11.-13. 6. 1987. Ljubljana, Univerzitetna pediatrična klinika, str. 63-72.
- Klemenčič, V., 1991. Tendence spreminjanja slovenskega podeželja. Geografski vestnik, 63, str. 25-40.
- Košćak, M., 1999. Preobrazba podeželja ob slovensko – hrvaški meji : doktorska disertacija. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, 407 str.
- Kovačič, M., 1992. Značilnosti podeželja v Sloveniji. V: Pristop k razvoju podeželja. Ljubljana, Družba za razvoj podeželja, str. 1-11.
- Kovačič, M., Gosar, L., Fabijan, R., Perpar, A., Gabrovec, M., Jakoš, A., 2000. Razvojno-tipološka členitev podeželja v Republiki Sloveniji : agrarna ekonomika in politika. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo, Inštitut za agrarno ekonomiko, 129 str.
- Kovačič, M., Perpar, A., Gosar, L., 2002. Členitev podeželja v Sloveniji. Sodobno kmetijstvo, 35, 2, str. 62-66.

- Krajevni leksikon Dravske banovine. 1937. Ljubljana, Uprava Krajevnega leksikona dravske banovine, 715 str.
- Krajevni leksikon Slovenije. 1995. Ljubljana, Državna založba Slovenije, 638 str.
- Lovrenčak, F., 1981. Pedo in vegetacijskogeografske značilnosti Gorenjske. V: Gorenjska. 12. zborovanje slovenskih geografov v Kranju in na Bledu od 15. do 17. oktobra 1981. Ljubljana, Geografsko društvo Slovenije, str. 120-129.
- Lovrenčak, F., 1994. Pedogeografija. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, 187 str.
- Melik, A., 1930. Bohinjski ledenik. Geografski vestnik, letnik 4-5, 1-4, str. 1-39.
- Melik, A., 1954: Slovenija. Knj. 1. Slovenski alpski svet. Ljubljana, Slovenska matica, 606 str.
- Ogrin, D., 1996. Podnebni tipi v Sloveniji. Geografski vestnik, 68, str. 39-56.
- Prosen, A., 1987. Zakonodaja in planiranje podeželskega prostora : magistrska naloga. Ljubljana, Fakulteta za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo, 87 str.
- Prosen, A., 1991: Planiranje podeželskega prostora. V: Prihodnost slovenskega podeželja. Novo mesto, Dolenjska založba, str. 47-61.
- Rakovec, I., 1929. Morfogenezna in mlada terciarna tektonika vzhodnega dela Julijskih Alp. Geografski vestnik, 12-13, str. 61-95.
- Ravbar, M., 2000. Regionalni razvoj slovenskih pokrajin. V: Regionalni razvoj v Sloveniji, Ljubljana, Inštitut za geografijo. (Geographica Slovenica, 33/II, str. 9-81)
- Repolusk, P., 1998. Izobrazbena sestava. V: Geografski atlas Slovenije : država v prostoru in času. Ljubljana, DZS, str. 154-155.
- Slabe, T., 1983. Geografske značilnosti slovenskega podeželja : diplomsko delo. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, 87 str.
- Slovenija : pokrajine in ljudje. 1999. Perko, D., Orožen Adamič, M. (ur.). Ljubljana, Mladinska knjiga, str. 54-71, 84-95.
- Špan, M., 2003. Možnosti za razvoj turizma v KS Gorje z udeležbo lokalne skupnosti : diplomsko delo. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, 232 str.
- Topole, M., 2004. Prebivalstvo in poselitev v regijah občine Bled. V: Bled tisoč let. Blejski zbornik 2004, Radovljica, Didakta, str. 143-152.
- Trontelj, M., 2004 : Podnebje Blejskega kota. V: Bled tisoč let. Blejski zbornik 2004, Radovljica, Didakta, str. 59-66.

Vrišer, I, 1982: O geografskem proučevanju podeželja. V: Geografske značilnosti preobrazbe slovenskega podeželja. Gradivo za posvetovanje geografov ob 60-letnici Geografskega društva Slovenije. Ljubljana, Geografsko društvo Slovenije, str. 11 – 22.

Vrišer, I., 1998. Uvod v geografijo. 6. izd. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, 458 str.

Vrišer, I., 2001. Središčna naselja in vplivna območja pomembnejših središč leta 1994. V: Nacionalni atlas Slovenije. Ljubljana, Rokus, str. 97.

8 VIRI

Gorje - Pokljuka, Mežakla in Radovna : izletniška karta. 1997. 1:25 000. Ljubljana, Inštitut za geodezijo in fotogrametrijo.

Klimatografija Slovenije. Količina padavin : obdobje 1961-1990. 1995. Ljubljana, Hidrometeorološki zavod Republike Slovenije, 366 str.

Klimatografija Slovenije. Temperatura zraka : obdobje 1961-1990. 1995. Ljubljana, Hidrometeorološki zavod Republike Slovenije, 356 str.

PIRS. Poslovni informator Republike Slovenije 2001. 2000. Ljubljana, Slovenska knjiga. CD-ROM.

Popis 1981. Prebivalstvo po spolu in starosti. Delovno gradivo Statističnega urada RS.

Popis 1981. Prebivalstvo staro 15 in več let po spolu in šolski izobrazbi. Delovno gradivo Statističnega urada Republike Slovenije.

Popis 1991. Aktivno prebivalstvo, ki opravlja poklic, po dejavnostih. Delovno gradivo Statističnega urada RS. (računalniški izpis)

Popis 1991. Dnevni delovni migranti po naseljih občine Radovljica. Delovno gradivo Statističnega urada RS. (računalniški izpis)

Popis 1991. Dnevni delovni migranti po naseljih občine Radovljica. Delovno gradivo Statističnega urada RS. (računalniški izpis)

Popis 1991. Gospodinjstva in njihovi kmetijski skladi, število živine. Delovno gradivo Statističnega urada RS.

Popis 1991. Gospodinjstva in njihovi kmetijski skladi, zemljišča. Delovno gradivo Statističnega urada RS.

Popis 1991. Kmečko prebivalstvo. Delovno gradivo Statističnega urada RS.

Popis 1991. Prebivalstvo po spolu in starosti. Delovno gradivo Statističnega urada Republike Slovenije.

Popis 1991. Prebivalstvo staro 15 in več let, po spolu, šolski izobrazbi in pismenosti. Delovno gradivo Statističnega urada RS. (računalniški izpis)

Popis 1991. Priseljeni po naseljih, spolu in vrsti selitve. Delovno gradivo Statističnega urada RS. (računalniški izpis)

Popis 1991. Število kmečkih gospodarstev. Delovno gradivo Statističnega urada RS.

Popis 2002. Delovno aktivno prebivalstvo po naseljih stalnega prebivališča, ki niso dosegli praga zaupnosti. Delovno gradivo Statističnega urada RS. (računalniški izpis)

Popis 2002. Delovno aktivno prebivalstvo po porabljenem času potovanja na delo. Delovno gradivo Statističnega urada RS. (računalniški izpis)

Popis 2002. Naravno gibanje prebivalstva v republiki Sloveniji v obdobju 1991-2002. Delovno gradivo Statističnega urada RS. (računalniški izpis)

Popis 2002. Prebivalstvo po spolu in starosti. Delovno gradivo Statističnega urada RS. (računalniški izpis)

Popis 2002. Prebivalstvo po starostnih skupinah, po krajevnih skupnostih. Delovno gradivo Statističnega urada RS. (računalniški izpis)

Popis 2002. Prebivalstvo, staro 15 in več, po izobrazbi. Delovno gradivo Statističnega urada RS. (računalniški izpis)

Popis 2002. Selitveno gibanje prebivalstva po naseljih republike Slovenije. Delovno gradivo Statističnega urada RS. (računalniški izpis)

Popis kmetijskih gospodarstev v RS 2000. Površina kmetijskih zemljišč v uporabi na družinskih kmetijah za nekatera naselja občine Bled. 2000. Ljubljana, Statistični urad Republike Slovenije. (računalniški izpis)

Popis kmetijskih gospodarstev v RS 2000. Površina kmetijskih zemljišč v uporabi po velikostnih razredih na družinskih kmetijah za nekatera naselja občine Bled. 2000. Ljubljana, Statistični urad Republike Slovenije. (računalniški izpis)

Popis kmetijskih gospodarstev v RS 2000. Število živine na družinskih kmetijah za nekatera naselja občine Bled. 2000. Ljubljana, Statistični urad Republike Slovenije. (računalniški izpis)

Popis stanovništva 1961. Aktivno stanovništvo po delatnosti: rezultati za naselja. 14. knjiga, 1965, Beograd, Savezni zavod za statistiku, 368 str.

Popis stanovništva 1961. Stanovništvo oprema polju i starosti: rezultati za naselja. 11. knjiga, 1965, Beograd, Savezni zavod za statistiku, 368 str.

Popis stanovništva 1961. Školska sprema i pismenost: rezultati za naselja. 13. knjiga, 1965, Beograd, Savezni zavod za statistiku, 368 str.

Popis stanovništva 1971. Stanovništvo oprema polju in starosti: rezultati po naseljima. 11. knjiga, 1973, Beograd, 381 str.

Popis stanovništva 1971: Aktivno stanovništvo prema delatnosti: rezultati po naseljima. 14. knjiga, 1973, Beograd, 381 str.

Popis stanovništva 1971: Ukupno i poljoprivredno stanovništvo prema aktivnosti i poloprivredno prema veličini zemljiškog poseda: rezultati po naseljima i opštinama. 11. knjiga, 1973, Beograd, 381 str.

Povprečna mesečna količina padavin za hidrometeorološko postajo Lesce, obdobje 1990-2000. 2005. Hidrometeorološki zavod. (računalniški izpis)

Povprečna mesečna temperatura za hidrometeorološko postajo Lesce, obdobje 1990-2000. 2005. Hidrometeorološki zavod. (računalniški izpis)

Pregled površin in katastrskega dohodka po kulturah ter nerodovitnih zemljiščih. KO Podhom, Spodnje Gorje, Višelnica I, Zgornje Gorje, Poljšica. 2000. Ministrstvo za okolje in prostor, Območna geodetska uprava Kranj, Izpostava Radovljica.

Pregled površin po kulturah ter nerodovitnih zemljiščih. KO Podhom, Spodnje Gorje, Višelnica I, Zgornje Gorje, Poljšica. 2005. Ministrstvo za okolje in prostor, Območna geodetska uprava Kranj, Izpostava Radovljica.

9 PRILOGE

9.1 Seznam preglednic:

Preglednica 1: KS Gorje v naravnogeografskih členitvah posameznih avtorjev.	17
Preglednica 2: Povprečna mesečna količina padavin in povprečna mesečna temperatura za meteorološko postajo Lesce v letih 1970-2000.	21
Preglednica 3: Naravno gibanje, selitveno gibanje in skupni prirastek v KS Gorje za leti 1991 in 2002.	28
Preglednica 4: Gibanje števila prebivalcev v KS Gorje v obdobju od 1869 do 2002.	28
Preglednica 5: Naselja po štirih velikostnih razredih.	29
Preglednica 6: Gibanje števila prebivalstva na Pernikih in v Radovni.	30
Preglednica 7: Gibanje števila prebivalcev v Spodnjih Lazah, Zgornjih Lazah, Višelnici, Grabčah in Mevkužu.	31
Preglednica 8: Gibanje števila prebivalcev na Poljšici, v Podhому in v Krnici.	32
Preglednica 9: Gibanje števila prebivalcev v Zgornjih Gorjah in Spodnjih Gorjah.	33
Preglednica 10: Indeks gibanja števila prebivalcev po naseljih v desetletjih od 1961 do 2002.	34
Preglednica 11: Naselja po velikostnih razredih ob popisih.	36
Preglednica 12: Starostna struktura prebivalstva ob posameznih popisih.	37
Preglednica 13: Mlado, zrelo in staro prebivalstvo v KS Gorje po posameznih letih.	39
Preglednica 14: Spolna sestava prebivalstva KS Gorje ob posameznih popisih.	39
Preglednica 15: Izobrazbena sestava prebivalcev KS Gorje ob posameznih popisih.	40
Preglednica 16: Izobrazbena sestava v KS Gorje in Sloveniji v letu 2002.	41
Preglednica 17: Delež aktivnega prebivalstva po dejavnostih v KS Gorje za leta 1961, 1971, 1981, 1991, 2002.	42
Preglednica 18: Delovno aktivno prebivalstvo po porabljenem času potovanja na delo, v letih 1991 in 2002.	44
Preglednica 19: Društva v KS Gorje.	45
Preglednica 20: Zatopanost posameznih tipov gospodinjstev po obravnavanih naseljih.	48
Preglednica 21: Gospodinjstva po vitalnosti v obravnavanih naseljih.	49
Preglednica 22: Starost hiš po obravnavanih naseljih.	55

Preglednica 23: Raba tal v KS Gorje za leti 2000 in 2005.....	61
Preglednica 24: Gospodinjstva s kmečkim gospodarstvom po uporabljeni površini zemljišča za leto 1991 ter površina kmetijske zemlje v uporabi na družinskih kmetijah za leto 2000, za KS Gorje, v ha.....	62
Preglednica 25: Število kmečkih gospodarstev (1971, 1991) oz. družinskih kmetij (2000) po posameznih velikostnih razredih.....	65

9.2 Seznam grafikonov:

Grafikon 1: Klimogram za meteorološko postajo Lesce (1970-2000).....	22
Grafikon 2: Število prebivalcev v KS Gorje v obdobju od 1869 do 2002.....	29
Grafikon 3: Število prebivalcev v naseljih velikostnega razreda z manj kot 50 prebivalci (glede na leto 2002) ob popisih.....	30
Grafikon 4: Število prebivalcev v naseljih velikostnega razreda 50 – 100 prebivalci (glede na leto 2002) ob popisih.....	31
Grafikon 5: Število prebivalcev v naseljih velikostnega razreda 100 - 500 prebivalci (glede na leto 2002) ob popisih.....	32
Grafikon 6: Število prebivalcev v naseljih velikostnega razreda nad 500 prebivalci (glede na leto 2002) ob popisih.....	33
Grafikon 7: Starostna piramida KS Gorje v letu 2002.....	38
Grafikon 8: Izobrazbena sestava prebivalcev KS Gorje ob popisih 1961, 1981, 1991 in 2002.....	41
Grafikon 9: Zaposlitvena sestava prebivalstva KS Gorje po dejavnostih, ob popisih.....	43
Grafikon 10: Število dnevnih migrantov po času potovanja na delo, v letih 1991 in 2002.....	44
Grafikon 11: Tip gospodinjstva v obravnavanih naseljih.....	49
Grafikon 12: Gospodinjstva po vitalnosti v obravnavanih naseljih.....	50
Grafikon 13: Število hiš, zgrajenih v posameznem obdobju, po obravnavanih naseljih.....	55
Grafikon 14: Socioekonomski tip kmetij v KS Gorje in Sloveniji v letu 1991.....	68
Grafikon 15: Število anketiranih po starostnih razredih.....	71
Grafikon 16: Število anketiranih glede na naselje bivanja. Naselja so razvrščena glede na število vsega prebivalstva, od Radovne z najmanj prebivalstva do Spodnjih Gorij z največ prebivalstva.....	72
Grafikon 17: Število anketiranih, ki so odgovorili na vprašanje “Ali bi se preselili iz Gorij?” glede na odgovor.....	72
Grafikon 18: Kaj je anketirancem všeč v Gorjah. Vsak je lahko navedel več stvari.....	73
Grafikon 19: Število anketirancev glede na pogostost njihovega vključevanja v krajevno dogajanje.....	73

Grafikon 20: Število anketiranih glede na število društev, v katere so včlanjeni.	74
Grafikon 21: Število anketirancev, ki so vključena v posamezna društva.	74
Grafikon 22: Sosedski odnosi anketirancev. Vsak predhoden stolpec v istem tipu sosedskih odnosov vključuje število anketiranih iz nadaljnjih stolpcev istega tipa.	75
Grafikon 23: Število anketirancev, ki so odgovorili na vprašanje “Na kaj in na koga so v Gorjah ponosni?”. Vsak je lahko navedel več stvari.	76
Grafikon 24: Kaj bi po mnenju anketirancev Gorje še potrebovale. Vsak je lahko navedel več stvari.	77
Grafikon 25: Kaj so anketiranci sami pripravljene storiti za boljše življenje v Gorjah.	77
Grafikon 26: Število anketirancev, ki so Gorjam določili značilnosti tipičnega podeželja ali pa prevzem mestnih značilnosti.	78
Grafikon 27: V katero smer se bodo Gorje razvijale v prihodnje po mnenju anketirancev. Vsak je lahko podal več odgovorov.	78
Grafikon 28: Kako nekmečko prebivalstvo gleda na kmete in kako kmečko prebivalstvo gleda na nekmete, glede na anketirane.	79

9.3 Seznam kart:

Karta 1: Indeks gibanja števila preb. naseljih KS Gorje po desetletjih od 1961 do 2002. .	35
Karta 2: Gospodinjstva po vitalnosti v naselju Spodnje Gorje.	51
Karta 3: Gospodinjstva po vitalnosti v naselju Krnica.	52
Karta 4: Gospodinjstva po vitalnosti v naselju Višelnica.	53
Karta 5: Starost hiš v naselju Spodnje Gorje.	57
Karta 6: Starost hiš v naselju Krnica.	58
Karta 7: Starost hiš v naselju Višelnica.	59
Karta 8: Velikost in spreminjanje velikosti kmetij v naseljih KS Gorje.	67

9.4 Anketa: